

OKVIR ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Agenda 2030 je plan djelovanja za ljude, planetu i prosperitet. Njen cilj je da osnaži univerzalni mir u većoj slobodi. Ovaj plan će provoditi sve zemlje i sve zainteresirane strane, djelujući kroz partnerstvo zasnovano na saradnji. Riješili smo da čovječanstvo oslobodimo tiranije, siromaštva i neimaštine, kao i da oporavimo i zaštitimo našu planetu.

SADRŽAJ

01. LISTA SKRAĆENICA	5
02. UVOD	7
03. PROCES IZRADE OKVIRA ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH	9
04. VODEĆI PRINCIPI OKVIRA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH	11
05. VIZIJA I PRAVCI RAZVOJA DO 2030. GODINE	12
06. HORIZONTALNE TEME	14
07. RAZVOJNI PRAVAC „DOBRA UPRAVA I UPRAVLJANJE JAVNIM SEKTOROM“	18
7.1 Akcelerator 1: Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor	19
7.2 Akcelerator 2: Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava	21
7.3 Akcelerator 3: Otpornost na katastrofe	22
7.4 Podciljevi i indikatori u okviru razvojnog pravca	26
„Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“	26
08. RAZVOJNI PRAVAC „PAMETNI RAST“	28
8.1 Akcelerator 1: Jačanje povoljnog okruženja za poduzetništvo i inovacije za proizvodnju dobara visoke dodane vrijednosti za izvoz	29
8.2 Akcelerator 2: Povećanje investicija u infrastrukturu	32
8.3 Akcelerator 3: Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke	34
8.4 Akcelerator 4:	36
Zeleni rast i čista energija	36
8.5 Akcelerator 5: Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem	38
8.6 Podciljevi i indikatori u okviru razvojnog pravca „Pametni rast“	41
09. RAZVOJNI PRAVAC – „DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI“	51
9.1 Akcelerator 1: Unapređenje politika socijalne zaštite	52
9.2 Akcelerator 2: Aktivacija i zapošljavanje s fokusom na ranjive kategorije	53
9.3 Akcelerator 3: Efikasna zdravstvena zaštita za sve	54
9.4 Akcelerator 4: Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema	55
9.5 Akcelerator 5: Finansijska inkluzija	57
9.6 Podciljevi i indikatori u okviru razvojnog pravca „Društvo jednakih mogućnosti“	58
10. INSTITUCIONALNI MEHANIZAM ZA KOORDINACIJU I PRAĆENJE PROVEDBE OKVIRA ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI	64
11. FINANSIRANJE IMPLEMENTACIJE CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA	65
12. PRAĆENJE I IZVJEŠTAVANJE O NAPRETKU U OSTVARIVANJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI	67
DODATAK 1: PREGLED CILJEVA, PODCILJEVA I INDIKATORA	68

01.

**LISTA
SKRAĆENICA**

AEC	Anketa o obrazovanju odraslih (eng. Adult Education Survey)
BDBiH	Brčko distrikt Bosne i Hercegovine
BDP	bruto domaći proizvod
BiH	Bosna i Hercegovina
DOB	dokument okvirnog budžeta
EEA	Evropska agencija za okoliš (eng. European Environment Agency)
ESCO kompanija	kompanija za pružanje energetske usluga (eng. energy service company)
EU	Evropska unija
EUFOR	Snaga Evropske unije (eng. European Union Force) u Bosni i Hercegovini
EUROSTAT	Statistički ured Evropske unije (eng. European Statistical Office)
EUSR	Specijalni predstavnik Evropske unije (eng. European Union Special Representative) u Bosni i Hercegovini
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GDI	Indeks rodno razvoja (eng. Gender Development Index)
Gini koeficijent	indeks nejednakosti dohotka
GISAH	Globalni informacijski sistem za alkohol i zdravlje (eng. Global Information System on Alcohol and Health)
ILO	Međunarodna organizacija rada (eng. International Labour Organization)
IEA	Međunarodna energetska agencija (eng. International Energy Agency)
JPP	javno-privatno partnerstvo
MMF	Međunarodni monetarni fond
MMSP	mikro, mala i srednja preduzeća
NBSAP	Državna Strategija i Akcioni plan za zaštitu biološke raznolikosti (eng. National Biodiversity Strategies and Action Plans)
NEEAP	Akcioni plan za energetske efikasnost Bosne i Hercegovine
NREAP	Akcioni plan za korištenje obnovljive energije u Bosni i Hercegovini
ODA	zvanična razvojna pomoć (eng. Official development assistance)

OECD	Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (eng. The Organisation for Economic Co-operation and Development)
PISA	Međunarodno istraživanje procjene znanja i vještina petnaestogodišnjih učenika (eng. Programme for International Student Assessment)
PPP	paritet kupovne moći (eng. Purchasing Power Parity)
PPS	standardi kupovne moći (eng. Purchasing Power Standards)
RS	Republika Srpska
S&P	Standard and Poor's kreditni rejting
SDG	Ciljevi održivog razvoja (eng. Sustainable Development Goals)
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
STEM	nauka, tehnologija, inženjstvo i matematika (eng. science, technology, engineering and mathematics)
TVET	Tehničko i stručno obrazovanje i obuka (eng. Technical and Vocational Education and Training)
UN	Ujedinjene nacije
UN IGME	Među-agencijska grupa Ujedinjenih nacija za procjenu smrtnosti djece (eng. United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation)
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih nacija (eng. United Nations Development Programme)
UNSD	Odjeljenje za statistiku Ujedinjenih nacija (eng. United Nations Statistics Division)
USD	USD
WB	Svjetska banka (eng. World Bank)
WFD	Okvirna direktiva o vodama EU (eng. Water Framework Directive)
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija (eng. World Health Organization)
WTTC	Svjetsko vijeće za putovanja i turizam (eng. World Travel & Tourism Council)

02.

UVOD

U septembru 2015. godine se Bosna i Hercegovina, skupa sa 192 države članice Ujedinjenih naroda, obavezala da će provesti Agendu 2030 za održivi razvoj ([Agenda 2030](#)), koja se sastoji od 17 ciljeva održivog razvoja i 169 podciljeva. Dokument Agenda 2030 naglašava sljedeće:

„Agenda 2030 je plan djelovanja za ljude, planetu i prosperitet. Njen cilj je da osnaži univerzalni mir u većoj slobodi. Ovaj plan će provoditi sve zemlje i sve zainteresirane strane, djelujući kroz partnerstvo zasnovano na saradnji. Riješili smo da čovječanstvo oslobodimo tiranije, siromaštva i neimaštine, kao i da oporavimo i zaštitimo našu planetu.“

Ciljevi održivog razvoja predstavljaju transformativni plan za stvaranje bolje i održive budućnosti za cijeli svijet. Oni se bave globalnim izazovima s kojima se cijeli svijet suočava, uključujući siromaštvo, nejednakost, klimatske promjene, degradaciju okoliša, prosperitet, mir i pravdu. Agenda 2030 i Ciljevi održivog razvoja zasnivaju se na tri ključna principa:

1. Univerzalnost, koja podrazumijeva obavezu i spremnost svih zemalja za njihovu primjenu, uvažavajući unutrašnja uređenja i stepen razvoja koji doprinose sveukupnom naporu za održivi razvoj u svim kontekstima i vremenima

2. Integracija svih aspekata održivog razvoja, što podrazumijeva ravnomjeran ekonomski rast uz zaštitu okoliša i prirodnih resursa, uz istovremeno kreiranje pravednog društva i smanjenje nejednakosti;

3. Princip „Niko ne smije biti isključen“, kojim se teže eliminirati multidimenzionalni uzroci siromaštva i nejednakosti kao i diskriminacija u svim oblicima. Uvođenje tog principa u praksu zahtijeva mehanizme upravljanja i odgovornosti na svim nivoima, od lokalnog do međunarodnog, kako bi se osiguralo provođenje mjera za osiguravanje jednakosti.

Bosna i Hercegovina je prepoznala značaj i potencijal provođenja Ciljeva održivog razvoja i Agende 2030 kao mogućnost značajnog unapređenja socijalnih, ekonomskih i okolišnih aspekata života u zemlji i jačanja regionalne saradnje. Održivi razvoj je u samom centru politika Evropske unije i njenih država članica, a pristupanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji je sveobuhvatni prioritet za BiH. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), koji je stupio na snagu 2015. godine, definira Bosnu i Hercegovinu kao „potencijalnog kandidata“ za pristupanje Evropskoj uniji. Bosna i Hercegovina je formalno predala zahtjev za članstvo u Evropskoj uniji u februaru 2016. godine. Mišljenje Evropske komisije iz maja 2019. godine o kandidaturi BiH navodi da „pregovori za pristupanje Evropskoj uniji trebaju biti otvoreni s Bosnom i Hercegovinom kada država postigne neophodni nivo usklađenosti s kriterijima za članstvo, a posebno Političkim kriterijima iz Kopenhagena, koji zahtijevaju stabilnost institucija koje garantiraju značajan nivo demokratije i vladavine prava“.¹ Naglasak Evropske unije na osiguranje „evropske perspektive“ za BiH dodatno je pokazan liberalizacijom viznog režima za BiH 2014. godine, kao i objavljivanjem, u februaru 2018. godine, [Strategije za Zapadni Balkan](#), te nastavkom rada Misije EUFOR-a/Althea i Ureda EUSR-a.

Evropske integracije i održivi razvoj su u praksi tijesno povezani. Polazeći od decenija iskustva u

¹ [Commission Opinion on Bosnia and Herzegovina's application for membership of the European Union](#), Brisel (29. maj 2019.), str. 14.

definiranju i provedbi strategija i politika održivog razvoja na nivou Evropske unije i država članica², i strategija [Evropa 2020](#) je zasnovana na stubovima „pametnog, održivog i inkluzivnog rasta“. Evropska unija je imala značajnu globalnu ulogu u definiranju Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja, a (revidirani) [Evropski konsenzus o razvoju](#) predstavlja osnovu za usklađivanje politika Evropske unije s Agendom 2030.

Pristupanje zemalja Centralne Evrope i Balkana, koje su se pridružile EU 2004. godine (npr. Slovenija, Mađarska, Poljska), 2007. (Bugarska i Rumunija) i 2013. (Hrvatska), također je imalo značajne implikacije na održivi razvoj za te zemlje. Procesi pristupanja osigurali su podršku njihovom približavanju (u zakonodavnom smislu i smislu politika) evropskim i globalnim standardima, s obzirom na to da je te procese pratila ciljana finansijska pomoć i podrška institucionalnom razvoju. U kombinaciji s odgovarajućim političkim i ekonomskim tranzicijskim procesima, približavanje Evropskoj uniji podrazumijeva konsolidaciju institucija demokratskog upravljanja i ljudskih prava, usvajanje dobrosusjedskih politika i priliv tehnologija i stranih investicija potrebnih za modernizaciju ekonomije. Također, podrazumijeva usvajanje evropskih standarda u pogledu energije, okoliša i klime, što je omogućilo značajna smanjenja emisije ugljika i poboljšanja kvaliteta vode i zraka (po jedinici BDP-a). Procesi pristupanja Evropskoj uniji su ubrzali tranziciju ka održivom razvoju u zemljama koje su sjeverni i zapadni susjedi Bosne i Hercegovine.

Od 2015. godine Evropska unija podržava politike održivosti kod država članica kroz utvrđivanje strukture unutar Unije za provedbu Agende 2030. To je vidljivo, između ostalog, u dokumentu Evropske komisije [Naredni koraci za održivu evropsku budućnost: Evropska akcija za održivost](#) (novembar 2016.) i dokumentu Održivi razvoj u Evropskoj uniji, koji Eurostat priprema svake godine (objavljeni u [novembru 2017.](#) i [septembru 2018. godine](#)). Politike Evropske unije u oblastima energetike i klime, zapošljavanja, socijalne inkluzije, regionalnog razvoja i mnogih drugih također

odražavaju važne elemente pravne stečevine Evropske unije (acquis communautaire), s kojom zemlje kandidati i potencijalni kandidati moraju uskladiti svoje politike tokom pretpristupnog perioda. Pored toga, održivi razvoj je vodeći politički prioritet nove Evropske komisije (2019-2024.), gdje sve politike i strategije Evropske komisije trebaju doprinositi ostvarivanju Ciljeva.

Evropska unija zvanično posmatra proširenje kao oblik „finansijske i tehničke saradnje za pristupanje“, koji je odvojen od razvojne saradnje. Djelomično iz tog razloga, na nivou Evropske unije treba donijeti okvir za novi programski period 2021-2027. godina za podršku politikama i programima u zemljama koje imaju status kandidata ili potencijalnog kandidata, a koji će biti potpuno usklađen s obavezama preuzetim u okviru Agende 2030. Međutim, to ne znači da Agenda 2030 i Ciljevi održivog razvoja nisu relevantni za perspektive pristupanja Bosne i Hercegovine. Između ostalog, dokument Evropske unije [Ključne evropske aktivnosti kao podrška Agendi 2030 i Ciljevima održivog razvoja](#) navodi instrument za pretpristupnu finansijsku pomoć (IPA) kao mjeru kojom se podržava provedba Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja. Aspiracije za članstvo ukazuju da se okviri Evropske unije za praćenje ostvarivanja Ciljeva održivog razvoja i izvještavanje država članica trebaju načelno, u konačnici, primijeniti i u Bosni i Hercegovini.

U tom kontekstu posebno je važno naglasiti da je krajem 2019. godine Evropska komisija predstavila [„The European Green Deal“](#), odnosno Evropski zeleni plan, novu strategiju rasta Evropske unije. Cilj Evropskog zelenog plana je da do 2050. godine Evropa postane prvi klimatski neutralan kontinent, a da se Evropska unija transformira u modernu, resursno efikasnu i konkurentnu ekonomiju koja, ne samo da će rješavati klimatske i okolišne izazove, već će ih pretvoriti u prilike, a samu tranziciju učiniti pravednom i inkluzivnom.³ Za vlasti u Bosni i Hercegovini značajno je da Evropski zeleni plan definira i jasan cilj za uspostavu Zelene agende za Zapadni Balkan, koja podrazumijeva da je sveukupan napredak u socio-ekonomskom razvoju praćen zaštitom okoliša i

² Strategije održivog razvoja EU su iz perioda Evropske komisije *A sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development* (2001), dok državne strategije održivog razvoja EU država članica datiraju iz ranijeg perioda.

³ <https://ec.europa.eu/eurostatdocuments/2995521/11011937/8-22062020-AP-EN.pdf/f2aa5f4d-a7a9-8ea6-8664-639fd4244a78>

mjerama za borbu protiv klimatskih promjena.

Prvi korak u realizaciji Agende 2030 u Bosni i Hercegovini predstavlja izrada Okvira za Ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, kao zajedničkog dokumenta svih nivoa vlasti koji utvrđuje šire razvojne pravce, putem kojih vlasti na svim nivoima i društvo u Bosni i Hercegovini nastoje doprinijeti ostvarivanju Ciljeva održivog razvoja. Na osnovi analize stanja u pogledu održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, odnosno ključnih trendova razvoja, prilika i prepreka, posebno u kontekstu pristupanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji te opsežnih konsultacija provedenih s predstavnicima institucija na svim nivoima vlasti i socio-ekonomskim akterima u periodu 2018-2019. godina, utvrđena su tri pravca održivog razvoja u Bosni i Hercegovini: 1) Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, 2) Pametan rast, 3) Društvo jednakih mogućnosti, te dvije horizontalne teme: 1) Ljudski kapital za budućnost i 2) Princip „Niko ne smije biti isključen“.

U okviru svakog od navedenih razvojnih pravaca definirani su akceleratori i pokretači koji trebaju dovesti do željenih promjena do 2030. Pored toga,

u skladu sa zahtjevima Agende 2030 i obavezama koje je Bosna i Hercegovina preuzela, Okvir za Ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini utvrđuje i konkretne podciljeve kao i indikatore putem kojih će se napredak mjeriti.

Stoga ovaj dokument predstavlja širi okvir za postizanje Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja i kao takav će poslužiti za usmjeravanje tekućih i predstojećih procesa strateškog planiranja na nivoima Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Svi nivoi vlasti u BiH definirat će svoje prioritete, mjere i aktivnosti u skladu s ustavnim nadležnostima te osigurati doprinos u postizanju Agende 2030. Navedeni razvojni pravci trebaju doprinijeti stvaranju boljeg društva i budućnosti, gdje niko neće biti isključen, gdje su ljudi, prosperitet, mir, partnerstvo i briga za planetu Zemlju u središtu bolje i zajedničke budućnosti.

03.

PROCES IZRADE OKVIRA ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH

Opsežne konsultacije u vezi s Agendom 2030 i Ciljevima održivog razvoja, koje su bile fokusirane na građane, pokrenute su u Bosni i Hercegovini 2016. godine u okviru krovne inicijative „Zamisli 2030“, koju je koncipirao UN u Bosni i Hercegovini, a u kojoj je do sada učestvovalo preko 5.000 ljudi i koja je i dalje glavni instrument zagovaranja podizanja svijesti o Ciljevima održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.

Agenda 2030 i Ciljevi održivog razvoja su zvanično predstavljeni u aprilu 2017. godine, kada je održana konferencija na visokom nivou o temi Agenda 2030 pod pokroviteljstvom Predsjedništva Bosne i Hercegovine, nakon čega su imenovane institucije koje će predvoditi proces koordinacije realizacije Agende 2030 na nivoima Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Odlukom Vijeća ministara Bosne i Hercegovine iz marta 2017. godine, Direkcija za ekonomsko planiranje Bosne i Hercegovine je imenovana kao tehnički koordinator procesa, dok je u ime Vlade Federacije Bosne i Hercegovine imenovan Federalni zavod za programiranje razvoja, u ime Vlade Republike Srpske Ministarstvo za evropske integracije i međunarodnu saradnju te su

imenovani i predstavnici Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine. Potom je formirana međuvladina Radna grupa za podršku pripremi implementacije Ciljeva održivog razvoja i izrađena Mapa puta za Ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Sveobuhvatnu podršku procesu iniciranja realizacije Agende 2030 u Bosni i Hercegovini pružaju Ujedinjeni narodi (UN) i Razvojni program Ujedinjenih naroda (UNDP), u saradnji s Vladom Švedske i uz njenu finansijsku pomoć.

Najveći dio 2018. godine bio je posvećen opsežnim konsultacijama sa zainteresiranim stranama, uz podršku Misije MAPS UN-a.⁴ Održane su konsultacije s preko 250 predstavnika javnog, privatnog i nevladinog sektora u junu 2018. godine i konferencija s više od 400 predstavnika privatnog sektora, te pripremljene analitičke i tehničke podloge za potrebe izrade dva ključna dokumenta Bosne i Hercegovine: prvog Dobrovoljnog izvještaja i Okvira za Ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Krajem 2018. godine u okviru Radne grupe za podršku pripremi implementacije Ciljeva održivog razvoja formirane su tri podgrupe:

- Podgrupa za izradu Dobrovoljnog izvještaja Bosne i Hercegovine o provođenju Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja;
- Podgrupa za izradu Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini;
- Podgrupa za statistiku.

Prvi Dobrovoljni izvještaj Bosne i Hercegovine o provođenju Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja je izrađen i predstavljen u Ujedinjenim narodima na Političkom forumu na visokom nivou u julu 2019. godine. Predstavljanjem Dobrovoljnog izvještaja, predstavnici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, Vlade Federacije Bosne i Hercegovine, Vlade Republike Srpske i Vlade Brčko distrikta Bosne i Hercegovine izrazili su podršku i spremnost svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini da daju svoj puni doprinos ostvarivanju Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja.

Rad na izradi Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u sklopu gore navedene Podgrupe iniciran je krajem 2018. godine, dok je prvi Nacrt dokumenta,

uz podršku Vlade Švedske, Ujedinjenih naroda i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda, izrađen u maju 2019. godine. Prvi Nacrt dokumenta bio je predmet opsežnih multisektorskih konsultacija održanih u junu, u kojima je učestvovalo više od 200 predstavnika institucija sa svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i predstavnika nevladinog i privatnog sektora te akademske zajednice. Dodatni krug konsultacija je potom održan s predstavnicima institucija Republike Srpske (juli 2019. godine), Bosne i Hercegovine (septembar 2019. godine), te Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine (septembar – oktobar 2019. godine).

Nakon provedenih konsultacija i zaprimljenih prijedloga i preporuka u pogledu predloženih razvojnih pravaca za sve nivoe vlasti u Bosni i Hercegovini te njima pripadajućih akceleratora, pokretača i podciljeva, Podgrupa za izradu Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini je finalizirala dokument. Provođenje drugog kruga konsultacija je bilo predviđeno za april 2020. godine, ali nije provedeno usljed pandemije COVID-19. Zbog novonastale situacije, bilo je neophodno izvršiti dodatnu analizu dokumenta, odnosno utvrditi utjecaj pandemije na predložene elemente dokumenta, uključujući i određivanje novih prioriteta. Drugi krug konsultacija, prije dostavljanja dokumenta na usvajanje Vijeću ministara Bosne i Hercegovine, Vladi Brčko distrikta Bosne i Hercegovine te vladama Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, proveden je s institucijama na svim navedenim nivoima, kao i s kantonima u Federaciji Bosne i Hercegovine. Pored konsultacija s institucijama, u oktobru 2020. godine Podgrupa za izradu Okvira je provela i elektronske konsultacije s predstavnicima privatnog sektora, organizacijama civilnog društva i akademskom zajednicom

04.

VODEĆI PRINCIPI OKVIRA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH

- Svi nivoi vlasti u BiH prepoznaju suštinski potencijal provedbe Agende 2030 i vide to kao mogućnost za unapređenje društvenih, ekonomskih i okolišnih aspekata života u zemlji, kao i značajno poboljšanje regionalne saradnje. Stoga su **svi nivoi vlasti posvećeni zajedničkom postizanju Ciljeva održivog razvoja, u skladu sa svojim ustavnim nadležnostima i međunarodnim principima i standardima ljudskih prava.**
- Agenda 2030 je za BiH pokretač promjena na mnogo načina. Odabir trenutka i njen univerzalni karakter nude jedinstvenu priliku za **holistički pristup razvoju**, kao i priliku vlastima na svim nivoima da rade zajedno, uče jedni od drugih te uspostavljaju čvrsta i otvorena partnerstva.
- BiH nastoji postati članica porodice Evropske unije. **Pristupanje Evropskoj uniji i Agenda 2030 su procesi koji su komplementarni i uzajamno se podržavaju**, što potiče institucije i građane da teže boljem društvu i budućnosti, gdje niko neće biti isključen te gdje su ljudi, prosperitet, mir, partnerstvo i briga za planetu u središtu bolje i zajedničke budućnosti.
- Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u BiH je u središtu Agende 2030 za Bosnu i Hercegovinu. Okvir odgovara na postojeće i nove izazove kroz utvrđivanje širih **razvojnih pravaca, putem kojih vlasti na svim nivoima i društvo u BiH nastoje doprinijeti postizanju Ciljeva održivog razvoja.**
- **Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja usmjerava buduće procese strateškog planiranja na nivou BiH, Republike Srpske, Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko distrikta Bosne i Hercegovine.** Putem tih procesa, svi nivoi vlasti definirat će svoje prioritete, mjere i aktivnosti u skladu s ustavnim nadležnostima te osigurati doprinos postizanju Agende 2030.
- **Svi nivoi vlasti BiH nastojat će dodatno ojačati sisteme strateškog planiranja i upravljanja razvojem**, jer su koherentni sistemi, čvrste međusektorske veze i koordinacija od suštinskog značaja za efikasno planiranje, provedbu, praćenje i izvještavanje o Agendi 2030.
- Pri inkorporiranju Agende 2030 u strateške dokumente, vlasti na svim nivoima nastojat će **poticati participatorni pristup**, u kojem svi akteri imaju ulogu u izgradnji održivog društva. U tom smislu, učinit će se napori da se u fokus stave potrebe i perspektive žena i svih onih koji su u nepovoljnijem položaju i koji često imaju najmanje koristi od razvojnih procesa.
- **Vlasti na svim nivoima preuzimaju obavezu usmjeravanja finansijskih sredstava za realizaciju prioriteta utvrđenih u njihovim strateškim dokumentima, usklađenim sa SDG-om.** U isto vrijeme, vlasti na svim nivoima istražiti će nove načine za finansiranje Agende 2030 kroz stvaranje partnerstava s globalnim partnerima, privatnim sektorom i drugim izvorima finansiranja, s ciljem utvrđivanja i iskorištavanja novih poslovnih modela i dugoročnih investicija.
- Vlasti na svim nivoima u BiH **su predane uspostavi funkcionalnog sistema za dugoročnu koordinaciju** provedbe te praćenja i izvještavanja u vezi s Agendom 2030.

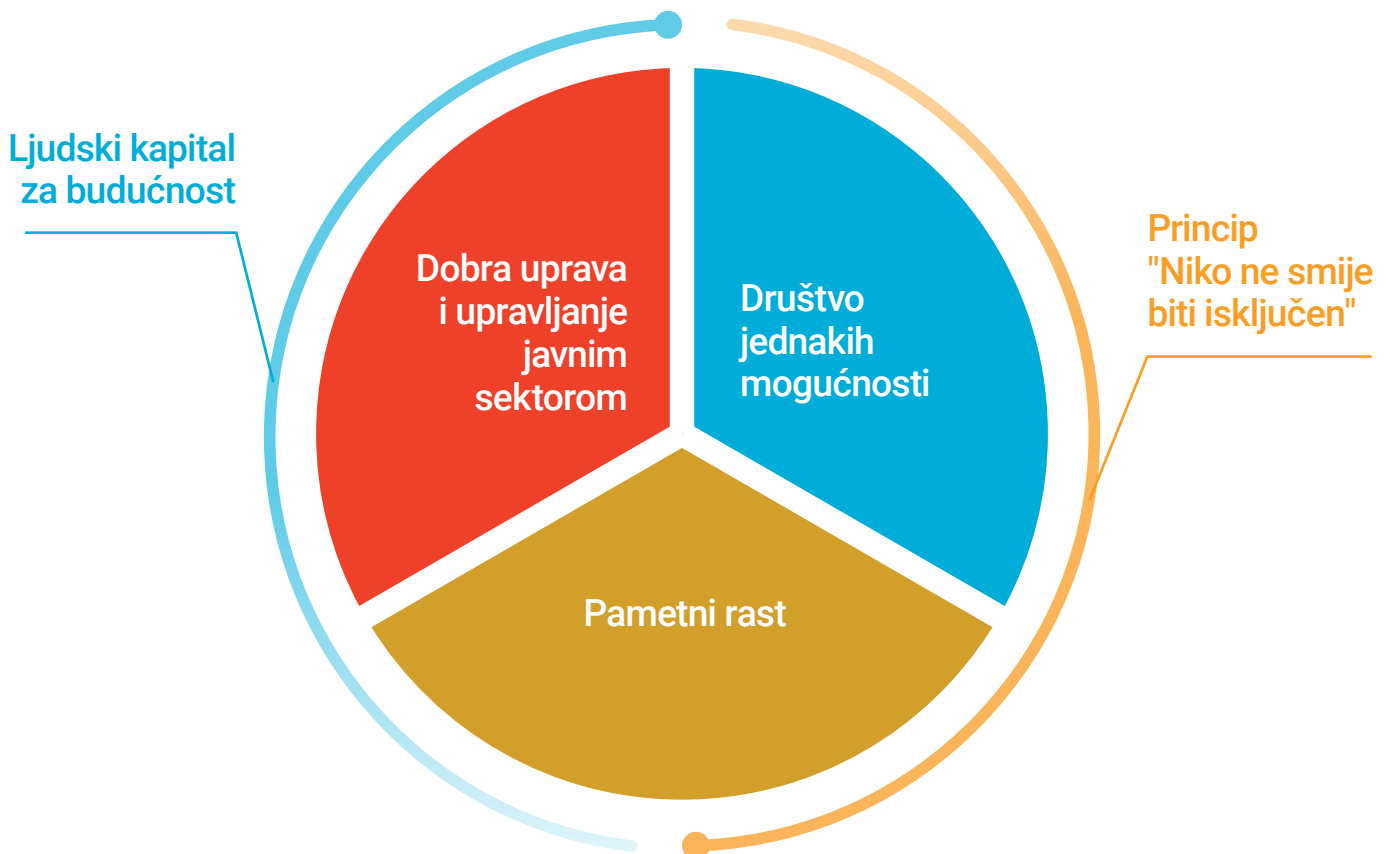
05.

VIZIJA I PRAVCI RAZVOJA DO 2030. GODINE

VIZIJA 2030

Zajednička vizija svih nivoa vlasti jeste da je Bosna i Hercegovina prosperitetna, ekonomski i institucionalno razvijena, socijalno pravedna država, jednakih mogućnosti za sve njene građane, s razvijenom infrastrukturom, društvom baziranim na znanju, gdje se na efikasan način koriste prirodni i drugi resursi, čuva životna sredina i njeguje bogatstvo različitosti.

Slika 1 — Vizuelni prikaz razvojnih pravaca

Kao odgovor na razvojne izazove, tokom konsultacija sa zainteresiranim stranama pod pokroviteljstvom UN-a, održanih u maju i decembru 2018. godine, utvrđeni su elementi vizije i tri šira pravca održivog razvoja u Bosni i Hercegovini.⁵ Ti pravci, koji imaju veliki broj važnih međusobnih veza, odražavaju razvojnu situaciju i prioritete u BiH. Kao takvi, pravci razvoja utvrđuju ključne akceleratori – razvojne politike ili šire intervencije, koje trebaju doprinijeti ostvarenju Ciljeva održivog razvoja, a u okviru svakog od akceleratora definirani su pojedinačni pokretači, kojim se rješavaju izazovi i doprinosi realizaciji željenih promjena do 2030. godine. **Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom**, kako bi se izgradio odgovoran, transparentan, efikasan i djelotvoran javni sektor, koji može osigurati provedbu vladavine prava. Specifični prioriteti uključuju unapređenje procesa izrade i koordinacije politika, osiguranje boljih usluga građanima i poslovnoj zajednici, unapređenje upravljanja finansijskim resursima, reforme javnih poduzeća, smanjenje korupcije, te osiguranje funkcionalnog pravosudnog sistema.

- **Pametni rast**, čiji je cilj osigurati pretvaranje inovativnih i produktivnih ideja u proizvode i usluge koje mogu dovesti do otvaranja visokokvalificiranih i visokoplaćenih radnih mjesta, što bi vodilo ka većoj produktivnosti, ubrzanom rastu, uz očuvanje prirodnog kapitala i smanjenje nejednakosti u društvu. Ovaj pravac podrazumijeva razvoj poduzetništva, industrijske politike i transformacije u ključnim sektorima, proaktivnu promociju inovativnih kapaciteta i produktivnosti uz poticanje kompanija koje ostvaruju brzi rast, te uspostavu inovativnog sektora, kao neophodnih uvjeta za osiguranje prosperiteta koji dolazi primarno od stvaranja visokoplaćenih radnih mjesta.

Uključivanje ljudi u poduzetništvo, unapređenje okvirnih uvjeta i pristupa finansiranju za istraživanje i inovacije, unapređenje znanja i vještina za proizvodnju proizvoda i usluga

visoke vrijednosti osigurati će visoki rast i smanjenje neusklađenosti sa zemljama visokih prihoda. Ovaj razvojni pravac stavlja u fokus održiv ekonomski rast, koji podrazumijeva pametno upravljanje prirodnim resursima uz korištenje čiste energije (zeleni rast), veću otpornost prema prirodnim katastrofama, kako bi se, u konačnici, kreiralo pravednije društvo i smanjila nejednakost.

- **Društvo jednakih mogućnosti**, kako bi se realizirao princip „Niko ne smije biti isključen“ kao i cilj ostvarivanja ravnopravnosti spolova. Pored reforme uprave i bržeg rasta prihoda i zapošljavanja, to podrazumijeva unapređenje sistema socijalne zaštite na svim nivoima u BiH, kao i unapređenje pristupa obrazovanju, obuci i tržištu rada, kako bi se bolje zaštitili oni koji su suočeni s najvećim rizikom od siromaštva i stanja socijalne potrebe (npr. starije osobe, djeca i odrasli s invaliditetom, stanovnici udaljenih ruralnih područja, etničke manjine i određene grupe žena i djece), te unaprijedila socijalna kohezija. Istovremeno, pristup zdravstvenoj zaštiti zasnovan na pravima podrazumijeva da zdravstvene politike i programi moraju kao prioritet staviti potrebe onih koji su najisključeniji kako bi se osigurao veći stepen jednakosti, što je načelo koje je ponovljeno i u nedavno usvojenoj Agendi 2030 za održivi razvoj, i univerzalni obuhvat zdravstvenom zaštitom.⁶

5 U inicijalnoj fazi izrade dokumenta bila su predložena četiri razvojna pravca: 1) Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom, 2) Pametni rast, 3) Društvo jednakih mogućnosti i 4) Ljudski kapital. Međutim, s obzirom na važnost i relevantnost ljudskog kapitala za sve razvojne pravce, u procesu izrade dokumenta odlučeno je da ljudski kapital bude horizontalna tema zastupljena u svim razvojnim pravcima, a ne zaseban razvojni pravac.

6 Svjetska zdravstvena organizacija – ljudska prava i zdravlje <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/human-rights-and-health>

06.

HORIZONTALNE TEME

„Praktični uspjeh ideje, bez obzira na inherentne mogućnosti, ovisi o stavu suvremenika.“ Nikola Tesla

S obzirom na njihov značaj za Agendu 2030 i kontekst Bosne i Hercegovine, utvrđene su dvije horizontalne teme koje se prožimaju kroz tri navedena pravca razvoja, i to: „Ulaganje u ljudski kapital za budućnost“ te princip „Niko ne smije biti isključen“.

Ljudski kapital za budućnost

Ljudski kapital podrazumijeva nematerijalne kolektivne resurse koje posjeduju pojedinci i grupe unutar određene populacije. Ljudski kapital podrazumijeva ne samo znanje i vještine nego i iskustvo, kreativnost, individualnost, dobro zdravlje i moralni karakter. U poslovno-organizacionom smislu smatra se da zajedničko investiranje poslodavca i zaposlenika u ljudski kapital doprinosi dugoročno ne samo razvoju poduzeća nego i ukupnog društva. Posmatrajući to kroz prizmu javnih politika, stanovnici i javne politike trebaju zajednički da ulažu u ljudski kapital te da se taj ljudski kapital vrednuje.

Ljudski kapital je jedan od osnovnih faktora za razvoj te je njegovo jačanje među ključnim prioritetima zemalja. Mnoga istraživanja⁷ u Bosni i Hercegovini su pokazala da nedovoljno investiranje u ljudski kapital, ali i vrednovanje postojećeg, dovodi do odliva stanovništva, koji se iz godine u godinu značajno povećava. Upravo zbog značaja ljudskog kapitala, Svjetska banka

⁷ Npr. Istraživanje MEASUREBiH-a pokazuje da je najznačajniji razlog odlaska mladih nedostatak mogućnosti zaposlenja. http://www.measurebih.com/uimages/MEASURE-BiH_NYS2020182007262018.pdf

izračunava Indeks humanog kapitala, a prema posljednjim podacima za 2017. godinu, Bosna i Hercegovina zauzima 58. mjesto od 157 zemalja, s Indeksom ljudskog kapitala od 0,62. **To znači da će dijete rođeno u Bosni i Hercegovini danas ostvariti 62% svoje pune produktivnosti kada poraste u odnosu na ono što bi moglo biti s punim završenim obrazovanjem i pod punom zdravstvenom zaštitom.**

Polazeći od činjenice da ubrzani razvoj nije moguć bez snažnog ljudskog kapitala, ovaj Okvir nastoji da kroz postojeće pravce razvoja (pametni rast, društvo jednakih mogućnosti i dobra uprava i upravljanje javnim sektorom) obuhvati značaj ulaganja u ljudski kapital i vrednovanje postojećeg. Prepoznavanje ljudskog kapitala kao ključnog za razvoj i realizacija politika koje doprinose razvoju ljudskog kapitala mogu dovesti do zaustavljanja odliva stanovništva, ali i do mogućeg vraćanja stanovništva koje je već otišlo.

Princip „Niko ne smije biti isključen“

Uvođenje principa „Niko ne smije biti isključen“ u praksu zahtijeva mehanizme upravljanja i odgovornosti od lokalnog do međunarodnog nivoa. To, također, znači da postoje mjere koje omogućavaju da napredak u provođenju principa „Niko ne smije biti isključen“ bude vidljiv kroz stepenice koje se prelaze na putu ostvarenja podciljeva koji se odnose na postizanje jednakosti. Postizanje Ciljeva održivog razvoja neće biti moguće ako najsiromašniji i najranjiviji budu i dalje

zapostavljeni i isključeni iz razvojnih procesa te ako ne budu imali korist od ostvarenog napretka i unapređenja u društvu. Bitno je sagledati koje su osobe zapostavljene i isključene u Bosni i Hercegovini u širem smislu, u kojim dijelovima zemlje se nalaze, šta su uzroci i posljedice njihove zanemarenosti te koje je politike potrebno definirati kako bi njihov položaj u društvu bio unaprijeđen.

U Bosni i Hercegovini je koncept „Niko ne smije biti isključen” ranije obuhvaćen kroz prizmu socijalne uključenosti i socijalne zaštite. Međutim, taj koncept zadire dublje nego prethodni pristupi i poziva na kombinaciju ciljanih politika kako bi se unaprijedilo stanje najugroženijih kategorija stanovništva i politika usmjerenih na pravičan i održiv rast i kreiranje okruženja koje aktivno potiče uključenost svih u procese odlučivanja, uz puno poštivanje, zaštitu i ostvarivanje ljudskih prava. Upravo iz tog razloga, akceleratori i pokretači u okviru tri razvojna pravca naglašavaju potrebu stavljanja fokusa na politike i mjere usmjerene na zapostavljeni i isključeni dio stanovništva (afirmativne mjere).

Višedimenzionalnost obje horizontalne teme se proteže gotovo kroz sve akceleratori i pokretače, što je prikazano u tabeli koja slijedi:

Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom

EFIKASAN, OTVOREN, INKLUZIVAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR	Odgovorna uprava fokusirana na građane i poslovni sektor
	Depolitizacija i profesionalizacija javnih poduzeća
	Efikasno upravljanje javnim finansijama
	Funkcionalan sistem kreiranja politika i upravljanja održivim razvojem
	Digitalna transformacija javnog sektora
VLADAVINA PRAVA, SIGURNOST I OSNOVNA PRAVA	Efikasni pravosudni sistem
	Zaštita ljudskih prava
	Zaštita prava radnika, regulisanje rada i prava radnika tokom nesreća
	Efikasna borba protiv korupcije
	Borba protiv različitih oblika kriminala i terorizma
OTPORNOST NA KATASTROFE	Zaštita i nesmetano funkcioniranje ključne infrastrukture
	Nesmetano pružanje usluga i ključnih dobara
	Održivi oporavak (build back better)
	Unaprijeđenje sistema javnih nabavki i efikasnija regulacija
	Otporna i inkluzivna javna zdravstvena infrastruktura i institucije
	Socijalna zaštita za sve
	Unaprijeđeno krizno komuniciranje

**LJUDSKI KAPITAL
ZA BUDUĆNOST**

Pametni rast

POVOLNO OKRUŽENJE ZA PODUZETNIŠTVO I INOVACIJE	Povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija u javnom i privatnom sektoru
	Mobiliziranje potencijala dijaspore
	Olakšavanje poslovanja i podrška brzorastućim firmama
	Jačanje uloge gradova i regija kao pokretača razvoja
	Digitalizacija ekonomije
	Stvaranje i uključivanje u globalne lance vrijednosti
Razvoj prevodilačke infrastrukture	
POVEĆANJE INVESTICIJA U INFRASTRUKTURU	Osiguranje jednakog pristupa modernoj transportnoj infrastrukturi
	Veći udio javnih investicija u infrastrukturu
	Razvoj javne digitalne infrastrukture
UNAPREĐENJE PRISTUPA I KVALITETE OBRAZOVANJA I OBUKE	Karikularna reforma na svim nivoima obrazovanja
	Razvoj kapaciteta nastavnika, modernizacija škola i nastavnih metoda
	Razvoj digitalnih vještina
	Univerzalno i kvalitetno predškolsko obrazovanje
	Strateško investiranje u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija
Efikasni sistem cjeloživotnog učenja	
ZELENI RAST I ČISTA ENERGIJA	Smanjenje energetske siromaštva
	Razvoj "zelenih" vještina i poslova
	Decentralizacija elektro-energetskog sistema
	Dekarbonizacija energetske sektora
PAMETNO UPRAVLJANJE PRIRODNIH RESURSIMA I OKOLIŠEM	Deminiranje kontaminiranih područja
	Upravljanje rizicima od katastrofa
	Zaštita i obnova prirodnog kapitala
	Razvoj sistema cirkularne ekonomije
	Jačanje kontrole i praćenja kvaliteta eko sistema
	Održivi turizam

Društvo jednakih mogućnosti

UNAPREĐENJE POLITIKA SOCIJALNE ZAŠTITE	Ciljano i bolje usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu
	Jačanje infrastrukture i kompetencije pružalaca usluga kroz uvođenje novih modela pružanja usluga
	Unaprijediti sistem identifikacije i praćenje ranjivih porodica i porodica u riziku
AKTIVACIJA I ZAPOŠLJAVANJE SA FOKUSOM NA RANJIVE KATEGORIJE	Povećanje stope aktivnosti i uključivanje ranjivih kategorija na tržište rada
	Povećanje zapošljivosti nezaposlenih osoba kroz razvoj socijalnog poduzetništva
EFIKASNA ZDRAVSTVENA ZAŠTITA ZA SVE	Unapređenje pristupa i kvaliteta usluga zdravstvene zaštite
	Provođenje reformi finansiranja zdravstvene zaštite
	Preventivne zdravstvene mjere
	Strateški pristup zadržavanju posojećeg osoblja i razvoj ljudskih resursa u oblasti zdravstva
POBOLJŠANJE INKLUZIVNOSTI OBRAZOVNIH SISTEMA	Jednak pristup obrazovanju
	Uspostava sistema rane detekcije i intervencije za djecu u riziku i sa razvojnim poteškoćama
	Povećanje obuhvata djecu sa predškolskim znanjem (uzrast od 3 do 6 godina)
	Mjere smanjivanja ranog napuštanja školovanja
	Smanjenje broja osoba bez znanja ili vještina i njihova integracija na tržište rada
FINANSIJSKA INKLUZIJA	Unapređenje dostupnosti finansijskih usluga za najranjivije kategorije stanovništva
	Bolja pristupačnost mikrokreditima sa povoljnim kamatnim stopama

 **NIKO NE SMIJE
BITI ISKLJUČEN**

Slika 2 — Vizuelni prikaz razvojnih pravaca, akceleratora i pokretača

07.

RAZVOJNI PRAVAC „DOBRA UPRAVA I UPRAVLJANJE JAVNIM SEKTOROM“

Provedba Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini može dati podršku holističkom pristupu upravljanju, koji je potreban za kreiranje i provedbu boljih javnih politika i bolje pružanje javnih usluga. Posebno se može podržati:

- *Vertikalna integracija*, za usklađivanje Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja sa strateškim dokumentima na nivoima Bosne i Hercegovine, Brčko distrikta Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, te potom i strateškim dokumentima na nivoima kantona i jedinica lokalne samouprave („lokalizacija Ciljeva održivog razvoja”);
- *Horizontalna integracija*, za usklađivanje sektorskih strategija i drugih planskih dokumenata na jednom nivou vlasti s Okvirom i strateškim dokumentima na svim nivoima vlasti te kreiranje partnerstva s privatnim sektorom, civilnim društvom i drugim socio-ekonomskim partnerima;
- *Fiskalno/finansijsko usklađivanje*, kako bi se osiguralo da su strateški dokumenti usklađeni s odgovarajućim fiskalnim okvirima,⁸ a da bi se izbjeglo pretvaranje strategija razvoja u „liste želja” bez osiguranih sredstava i
- *Usklađivanje s procesima pristupanja Evropskoj uniji*, posebno u pogledu veza između Ciljeva održivog razvoja i reformi politika i institucionalnih reformi, koje su preduvjeti za započinjanje pregovora o pristupanju.
- Kako je ranije navedeno, ovaj pravac je od ključnog značaja za održivi razvoj u Bosni i Hercegovini u budućnosti. Trenutno su dobra uprava i upravljanje javnim sektorom u Bosni i Hercegovini suočeni s velikim brojem izazova i prepreka, koje su rezultat društveno-ekonomskog konteksta. Za njihovo rješavanje vlasti na svim nivoima bi mogle primijeniti dva ključna akceleratora, uz odgovarajuće pokretače, kako je ispod opisano.

⁸ Za više informacija o srednjoročnom fiskalnom okviru BiH (2019-2021.) pogledati Program ekonomskih reformi 2019-2021. BiH, str. 30-43.

Slika 3 — Vizuelni prikaz razvojnog pravca „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“

7.1 Akcelerator 1: Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor

Uz jake institucije javnog sektora, koje osiguravaju kvalitetne usluge građanima, za vlasti u Bosni i Hercegovini posebno su važni stvaranje poticajnog okruženja za rast privatnog sektora, smanjenje siromaštva te kreiranje povjerenja građana, odnosno odnosa povjerenja koji se stvara kada građani mogu učestvovati u procesima donošenja odluka i znaju da se njihov glas uvažava.

Imajući navedeno u vidu, nakon razmatranja i uključivanja preporuka dokumenata koji se odnose na reforme javnog sektora (postojeći strateški dokumenti, SIGMA principi reforme javne uprave, strateški prioriteti za jačanje uprave Svjetske banke i preporuke MMF-a za unapređenje upravljanja u javnim poduzećima), identificirano je nekoliko ključnih pokretača u okviru ovog razvojnog pravca.

Potrebno je da svi nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini nastave s **jačanjem konzistentnih, funkcionalnih, ekonomski efikasnih i održivih sistema za koordinaciju, planiranje, razvoj i provedbu, monitoring i evaluaciju politika i Agende 2030**. To uključuje uspostavu efikasnih i efektivnih instrumenata za distribuciju javnih sredstava, ali i izgradnju ljudskih kapaciteta u javnoj upravi.

Drugo, neophodna je uspostava jakih institucija

javnog sektora, čime se jasno odvajaju politika i uprava, osigurava individualna odgovornost državnih službenika, dobri standardi upravljanja i prakse upravljanja ljudskim resursima, kao i adekvatna zaštita radnih mjesta, nivoa plaća, stabilnosti i jasno definiranih prava i obaveza državnih službenika. Jake institucije u javnom sektoru ovise o odgovarajućim mehanizmima koji će osigurati odgovornost javne uprave. Temelj za odgovornost je omogućavanje sveobuhvatnog pristupa javnim informacijama. **Odgovorna uprava fokusirana na građane, kao i pružanje boljih usluga građanima i poslovnim subjektima**, u središtu su dobrog upravljanja. Digitalizirane usluge, zasnovane na modernoj tehnologiji, uzimaju u obzir potrebe korisnika kao što su osobe s invaliditetom, starije osobe, stranci i porodice s djecom.

Efikasno upravljanje javnim finansijama, uključujući optimalno korištenje finansijskih sredstava, ključ je za postizanje Ciljeva održivog razvoja. Dobra osnova za prikupljanje poreza, društveno odgovorna i efikasna porezna uprava i efikasan sistem za izradu i izvršenje budžeta, kao i sposobna državna služba, nužni su za pružanje kvalitetnih usluga i stvaranje fiskalnog prostora neophodnog za postizanje inkluzivnog rasta.

Pod utjecajem pandemije COVID-19, upravljanje javnim finansijama će se morati postaviti na znatno viši nivo, jer će privlačenje potrebnih novčanih sredstava i investicija postati teže i podložnije

oštrijim pravilima. Između ostalog, doprinosi međunarodnim organizacijama i razvojnim agencijama bit će smanjeni zbog potreba razvijenih zemalja da finansiraju vlastite budžetske deficite te će, shodno tome, pooštriti pravila za dodjelu tih sredstava. Sredstva će se dodjeljivati onima koji bolje upravljaju, postižu veću efikasnost i više se bore protiv korupcije. S druge strane, privatni investitori će tražiti više garancija za svoja ulaganja u zemlje u razvoju, pa tako i u Bosni i Hercegovini. Novi pristup pružanja usluga u privatnom sektoru podigao je očekivanja građana u vezi s pružanjem usluga u javnom sektoru. To je posebno izraženo u vrijeme pandemije COVID-19, koja je pokazala da se mnoge od tradicionalnih usluga mogu i moraju isporučivati putem digitalnih tehnologija. To uključuje nove kanale komuniciranja s unutrašnjim i vanjskim korisnicima i pružanja usluga (uključujući i putem mobilnih uređaja), donošenje odluka zasnovanih na podacima i poslovne procese zasnovane na sve većoj količini podataka, poboljšane ljudske potencijale i nove mehanizme

nabavke. Pri tome je potrebno suočiti se s izazovom **digitalne transformacije javnog sektora**, koji se ogleda u tome da je za digitalnu transformaciju u javnom sektoru potrebno zapošljavanje novih zaposlenika (s digitalnim kompetencijama) kao i integriranje alata, metoda i kulture digitalnih tehnologija u svakodnevne poslove u javnoj upravi. S ciljem ubrzanja transformacije, potrebno je uspostaviti sistem za mjerenje zadovoljstva korisnika uslugama, koji će biti transparentan i dostupan javnosti.

Reforma javnih poduzeća predstavlja jedan od najvećih prioriteta u javnom sektoru u Bosni i Hercegovini. Kako bi se osigurala dobra uprava i efikasno upravljanje javnim poduzećima, vlasti na svim nivoima moraju provesti **depolitizaciju i profesionalizaciju njihove uprave, kao i proces restrukturiranja i privatizacije gdje je to moguće, te uvesti modele javno-privatnog partnerstva i koncesije.**

Slika 4 — Vizuelni prikaz akceleratora 1 pod razvojnim pravcem „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom”: Efikasan, otvoren, inkluzivan i odgovoran javni sektor

7.2 Akcelerator 2: Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava

Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava predstavljaju jedan od ključnih akceleratora koji trebaju dovesti do poboljšanja ukupne uprave i upravljanja javnim sektorom u Bosni i Hercegovini. Pravilno funkcioniranje pravosudnog sistema i efikasna borba protiv korupcije su od izuzetne važnosti, kao i poštivanje osnovnih prava kroz zakone i u praksi. Kontinuirana provedba Strategije za reformu sektora pravde u Bosni i Hercegovini doprinijet će **efikasnijem funkcioniranju pravosudnog sistema**, transparentnijem i poboljšanom radu tijela za upravljanje sistemom pravde, neovisnosti sudija i tužilaca, odgovornosti i efikasnosti zaposlenih kako u izvršnoj tako i u sudskoj vlasti. Kako bi se podržao ekonomski razvoj kroz povećanje investicija i druge komercijalne aktivnosti u zemlji, pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini mora pokazati efikasnost, djelotvornost i transparentnost u svom radu. Brza registracija poslovnih subjekata i rješavanje sporova između njih, stečaj i likvidacija poslovnih subjekata, te zaštita njihovih imovinskih prava, samo su neki od aspekata u kojima reforma pravosudnog sistema u Bosni i Hercegovini može doprinijeti ekonomskom razvoju zemlje. Istovremeno, potrebno je nastaviti s digitalizacijom vladinih usluga za poduzeća. Uprkos usvajanju novih zakona, e-potpisi još uvijek nisu uvedeni zbog različitih pravnih okvira na različitim administrativnim nivoima.

Broj *online* usluga za poduzeća, poput plaćanja poreza, potrebno je povećati i osigurati interoperabilnost podataka.

Istovremeno, potrebno je raditi na **zaštiti prava radnika**, uključujući i radnike u sivoj ekonomiji, a posebno žene, kako bi se osiguralo da svi zaposleni uživaju ista prava, bez obzira na status zaposlenosti i vrstu ugovora, te da im se osigura izvjesnost i zaštita. Pandemija COVID-19 pojačala je nesigurnost radnih mjesta u formalnoj i posebno u neformalnoj ekonomiji (zaposleni po ugovoru o djelu, privremeno ili povremeno zaposleni, zaposleni u neregistriranim organizacijama i sl.). Treba imati u vidu da nepridavanje odgovarajuće pažnje neformalno zaposlenima potiče ionako veliku neformalnu ekonomiju i neformalnu

zaposlenost. Pozicija radnika je dodatno oslabljena rastom udjela povremenih i privremenih poslova u ukupnim poslovima, te činjenicom da brojni poslovi nemaju mogućnost rada na daljinu. Stoga je potrebno da vlasti na svim nivoima predviđaju podršku, odnosno dodjelu sredstava firmama koje će zadržati radnike tokom krize, te pružaju obuku i poboljšavaju uvjete na radu u razdobljima poslije krize. Tripartitni socijalni dijalog je jedan od instrumenata zaštite prava radnika i osiguravanja glasa radnika u društvu i na radnom mjestu.

Da bi se zaštitila ljudska prava građana, vlasti na svim nivoima moraju **unaprijediti borbu protiv korupcije**, koja je i dalje jedan od najozbiljnijih problema u zemlji. U skladu s politikama Evropske unije o borbi protiv korupcije, neophodno je unaprijediti koordinaciju između različitih tijela odgovornih za sprečavanje i borbu protiv korupcije. Pored toga, neophodno je unaprijediti komunikaciju između pravosudnih institucija i nevladinog sektora. Pored opće borbe protiv korupcije u zemlji, borba protiv korupcije u pravosuđu i dalje je jedan od najvećih prioriteta za zemlju.

Strateški, pravni, institucionalni okvir i okviri politika za **zaštitu ljudskih prava** trebaju biti potpuno provedeni. Pored toga, u Bosni i Hercegovini se mora zaokružiti pravni i institucionalni okvir u smislu uspostave harmoniziranog, efikasnog i besplatnog sistema pravne pomoći u cijeloj zemlji, te osigurati nediskriminirajući pristup pravdi. To podrazumijeva podizanje svijesti javnosti o tome kako pravosudni sistem u Bosni i Hercegovini treba funkcionirati i kako se može pristupiti informacijama. Značajnu ulogu u unapređenju vladavine prava treba imati i jačanje okvira za međuagencijsku saradnju tijela za provedbu zakona, unapređenje propisa o uzajamnom pristupu bazama podataka i razmjenu podataka između ovih agencija i tužilaštava. Pored toga, potrebno je unapređivati politike za legalne i nelegalne migracije, azil, pravosudnu saradnju u građanskim i krivičnim predmetima, te borbu protiv zloupotrebe droga.

S ciljem postizanja visokog stepena sigurnosti, neophodno je dodatno jačati saradnju i kapacitete

sigurnosnih struktura u Bosni i Hercegovini. **Borba protiv različitih oblika kriminala**, uključujući **visokotehnološki kriminal i terorizam**, treba se intenzivirati kroz uspostavu evidencija o istragama, krivičnom gonjenju i oslobađajućim/osuđujućim presudama.

Slika 5 — Vizuelni prikaz akceleratora 2 pod razvojnim pravcem „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“: Vladavina prava, sigurnost i osnovna prava

7.3 Akcelerator 3: Otpornost na katastrofe

Egzistencijalni rizik je prijetnja uništenju dugoročnih potencijala društva. Takva prijetnja može proistjecati iz pandemija, (namjernog ili slučajnog) korištenja razvijenog biološkog, hemijskog, radiološkog i nuklearnog oružja, (zlo) upotrebe umjetne inteligencije, brojnih svemirskih događaja i sl. Događaji niske vjerovatnosti i velikog učinka su životne činjenice, kako to trenutno i pandemija COVID-19 pokazuje. Virolozi, epidemiolozi i ekolozi su decenijama upozoravali na opasnost prijenosa zaraznih bolesti sa životinja na ljude. Pored tih događaja niske vjerovatnosti i velikog učinka, postoje i događaji veće vjerovatnosti

i manjeg učinka, poput tehničkih (pad sistema, nebriga, nesretni događaji itd.) i oružanih rizika i prijetnji (terorizam, sabotaže, građanski nemiri, ratovi i sl.).

Svaka zemlja mora razvijati otpornost na katastrofe, odnosno sposobnost sprečavanja pojave štetnih događaja, zaštite od njih, ublažavanja njihovih posljedica, reagiranja na njih i oporavljanja od njih. Stoga treba donijeti odgovarajuće strategije i razviti planove upravljanja rizicima i krizama. U stalno mijenjajućim prijetnjama u kibernetičkom okruženju, vlasti u Bosni i Hercegovini trebaju imati fleksibilne i dinamične strateške dokumente kibernetičke sigurnosti kako bi odgovorile

na nove globalne prijetnje, kao što je praksa zemalja Evropske unije. Ti dokumenti bi trebali biti odgovor na rizike, ali i istovremeno trebaju osigurati partnerstvo javnog i privatnog sektora kao i zajedničko korištenje informacija. U sklopu saradnje s privatnim sektorom, posebnu pažnju treba posvetiti operabilnosti informacijske tehnologije i na kompjuterima zasnovanog funkcioniranja infrastrukture.

Posebno je važno osigurati **zaštitu i funkcioniranje ključne infrastrukture**, kako one tehničke prirode [snabdijevanje energijom, transport, snabdijevanje pitkom vodom, odlaganje otpada i sakupljanje i prečišćavanje (urbanih i industrijskih) otpadnih voda, funkcioniranje interneta] tako i one socio-ekonomske prirode usluga [javno zdravlje, hrana za ljude i životinje, usluge spašavanja, kontrola upravljanja nesrećama, finansijske i osiguravajuće usluge, sredstva informiranja, kulturni objekti (kulturno-historijsko naslijeđe) i dr.].

Također, potrebno je staviti pod **kontrolu tokove pružanja usluga te nabavke, pružanje i distribuiranje ključnih dobara**. Vlasti na svim nivoima moraju osigurati ključna javna dobra (zdravlje, hrana, voda, red, sigurnost, pravda, informacije, obrazovanje i sl.), koja mogu biti proizvedena na razne načine (javne agencije, privatne firme, partnerstvo javnog i privatnog sektora), ali javno pružena.

Tokom kriza, kao i u razdoblju poslije kriza, potrebno je poticati **održiviji oporavak**, kako bi se podrška ekonomskom oporavku istovremeno koristila kao instrument ostvarivanja ciljeva od šireg, strateškog značaja te bila uvjetovana slijedenjem Ciljeva održivog razvoja (vezanih za klimatske promjene, dekarbonizaciju i sl.). Istovremeno, dodjelu poticajnih sredstava bi trebalo usmjeriti na one poslovne subjekte kojima je pomoć najpotrebnija kako bi se spriječile pojave da sredstva dobijaju oni koji ih imaju ili oni koji isplaćuju dividende ili kupuju svoje dionice tokom krize i u izvjesnom razdoblju poslije krize. Također, dodjelu sredstava treba uvjetovati ograničavanjem fonda plaća, uključenjem radnika u odbore, definiranjem bonusa menadžerima i sl.

Stoga je nužno **unaprijediti i sistem javnih nabavki** s aspekta ublažavanja posljedica krize, koji mora biti jednostavan, transparentan i odgovoran kao i osiguravati distribuciju resursa i novčanih sredstava brzo i efikasno. To mora biti praćeno adekvatnom revizijom, nadzorom i sistemom izvještavanja. Vrlo je važno razviti procedure za centralizirane nabavke kako bi se osiguralo da građani u cijeloj zemlji dobiju ključna dobra, izbjeglo nagomilavanje na jednoj strani, a nestašice na drugoj kako bi se dobila vrijednost za novac, ali i izbjegle pojave vještačkog povećanja cijena.

Važno je što je moguće više, ili u potpunosti, izbjegavati nelegalne finansijske tokove i suzbijati mogućnosti pojave raznih prevara, koje mogu pratiti odgovore na krize **uvođenjem efikasnije regulacije**. To uključuje i saradnju s bankama i drugim finansijskim institucijama kako bi se presjekli kanali novca povezani s prevarama.

Krize poput pandemije COVID-19 su izazov, ali i prilika da se osmisli i stavi u funkciju **otporna i inkluzivna javna zdravstvena infrastruktura i institucije** efikasne u rješavanju krize. Ta infrastruktura treba biti u stanju predvidjeti i odgovoriti na krizu kako bi se patnje ljudi smanjile.

Zaštita zdravlja građana traži da javni sektor adekvatno reagira i u kriznim situacijama u kojima dolazi do narušavanja zdravstvenog sistema, poput pandemije COVID-19. To podrazumijeva brzo otkrivanje, reagiranje, prevenciju i komunikaciju s javnošću o opasnostima za zdravlje. Nužno je **jačanje vertikalne i horizontalne komunikacije** u kriznim situacijama koje negativno utječu na javno zdravlje preko zajedničke platforme, koja automatizmom pokreće relevantne faktore.

Neophodno je da zdravstveni sektor ima razvijene planove pripravnosti s različitim scenarijima prijetnji za javno zdravlje, planove razvoja i kontinuiranog unapređenja sistema prikupljanja podataka kao osnove za donošenje odluka baziranih na dokazima, planove unapređenja

preventivnih mjera, kao i planove usvajanja i razvoja integrativnog i kooperativnog pristupa različitim sektora i nivoa vlasti uključenih u upravljanje, planove objavljivanja dostupnih informacija i izdavanja javnih upozorenja, te da planira i realizira intervencije usmjerene na smanjenje izloženosti zdravstvenim rizicima.

Vrlo je važno **regulirati rad radnika i djelovanje firmi** tokom nesreća. Potrebno je razviti jasna i precizna pravila o radu na daljinu i korištenje javne opreme tokom nesreća. To uključuje jasna pravila o brzom donošenju odluka i distribuiranju dobara kao i osiguranje fokalnih tačaka za podnošenje pritužbi.

Za društvo otporno na krize, **pružanje socijalne zaštite**, posebno za siromašne i ranjive, od ključnog je značaja. Krize podcrtavaju važnost politika, strategija i institucionaliziranih sredstava pružanja socijalne zaštite korisnicima koji su već u sistemu socijalne zaštite kao i potencijalnim korisnicima tog oblika zaštite. Vlade ne trebaju čekati krizu da bi aktivirale mehanizme socijalne zaštite već ih moraju imati unaprijed pripremljene, u skladu s mogućom vrstom krize (kakve su, na primjer, poplave, koje se periodično javljaju u Bosni i Hercegovini), kako bi se izbjeglo traženje rješenja tokom trajanja krize.

Slika 6 — Vizuelni prikaz akceleratora 3 pod razvojnim pravcem „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“: Otpornost na katastrofe

7.4 Podciljevi i indikatori u okviru razvojnog pravca „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“

Donja tabela prikazuje podciljeve, s polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru odgovarajućih Ciljeva održivog razvoja, kao i indikatore kojima će pratiti napredak ka ostvarivanju podciljeva u oblasti razvojnog pravca „Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom“.

SDG 5: POSTIĆI RODNU RAVNOPRAVNOST I OSNAŽIVATI SVE ŽENE I DJEVOJČICE			
5 GENDER EQUALITY 			
Podcilj 5.1: Okončati sve oblike diskriminacije žena i djevojčica			
Zamjenski SDG indikator 5.1.1: Indeks rodno razvoja (Gender Development Index - GDI)			
Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,924	0,934	0,975
Izvor: http://hdr.undp.org/en/data			
Komentar: Slovenija - 1,003, Hrvatska - 0,989 i Srbija - 0,976 su zemlje klasificirane u prvu grupu, što znači da imaju visok nivo jednakosti u ostvarenju indikatora humanog razvoja između žena i muškaraca. BiH je u grupi 4, što znači da je zemlja sa srednjim-nižim nivoom jednakosti između muškaraca i žena, te je stoga cilj da BiH 2030. bude u prvoj grupi.			
Podcilj 5.5: Osigurati da žene potpuno i djelotvorno učestvuju i imaju jednake mogućnosti učešća u rukovođenju na svim nivoima donošenja odluka u političkom, privrednom i javnom životu			
Prilagođeni SDG indikator 5.5.1: Udio mjesta koja zauzimaju žene u parlamentima (%)			
Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
BiH	21,4	23,5	40,0
FBiH	27,0	29,0	40,0
RS	21,8	24,0	40,0
BD BiH	9,7	20,0	40,0
Izvor: Statistika općih izbora 2018., Tematski bilten br. 11, Agencija za statistiku BiH, Sarajevo 2019. – za BiH sve godine, za FBiH i RS za 2018-2022.; Izborni pokazatelji – Opći izbori 2018., Centralna izborna komisija, 2019. – za FBiH i RS za godine 2010-2014. i 2014-2018. http://izbori.ba/Default.aspx?CategoryID=431&Lang=3 . Podaci za BD BiH su iz 2020. godine.			

SDG 16: PROMOVIRATI MIROLJUBIVA I INKLUZIVNA DRUŠTVA ZA ODRŽIV RAZVOJ, OSIGURATI PRISTUP PRAVDI ZA SVE I USPOSTAVITI EFIKASNE, ODGOVORNE I INKLUZIVNE INSTITUCIJE NA SVIM NIVOIMA

Podcilj 16.1: Značajno smanjiti sve oblike nasilja i s njima povezane stope smrtnih slučajeva

Prilagođeni SDG indikator 16.1.1: Ubistva s namjerom na 100.000 stanovnika

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Ukupno	1,3	1,2	1,0
Muškarci	1,7	1,6	1,4
Žene	0,8	0,6	0,6

Izvor: <https://unstats.un.org/sdgs/>, C- podaci za BiH
Komentar: Prosjek EU „ukupno“ je 1,0.

Podcilj 16.6: Razviti djelotvorne, odgovorne i transparentne institucije na svim nivoima

Zamjenski indikator 16.6.1: Svjetski indikatori uprave

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Glas i odgovornost	39,0	55,0	65,0
Politička stabilnost i odsustvo nasilja/terorizma	30,5	50,0	63,0
Djelotvornost vlade	28,9	50,0	58,0
Kvalitet regulative	47,0	55,0	70,0
Vladavina prava	22,0	48,0	53,0
Kontrola korupcije	30,3	48,0	55,0

Izvor: www.govindicators.org. Procentni rang među svim zemljama [od 0 (nizak) do 100 (visok)].

SDG indikator 16.6.2: Udio stanovništva zadovoljnog posljednjim iskustvom s javnim uslugama

Godina	Početna (2013.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	38,1	50	70

Izvor: Podaci Transparency Internationala o percepciji javne uprave u BiH. „Zadovoljno stanovništvo“ uključuje ispitanike koji su u anketi izabrali opciju „veoma zadovoljan“ ili „prilično zadovoljan“.

Komentar: Godine 2016. prosječan udio građana u OECD zemljama evidentiranih kao zadovoljnih sistemima javnog zdravstva i obrazovanja bio je 70%, odnosno 67%.

Zamjenski indikator 16.6.3: Kreditni rejting (S&P)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
	B	B+	BB

Izvor: Centralna banka BiH (2020.)
<https://www.cbbh.ba/Content/Read/549?lang=hr>

08.

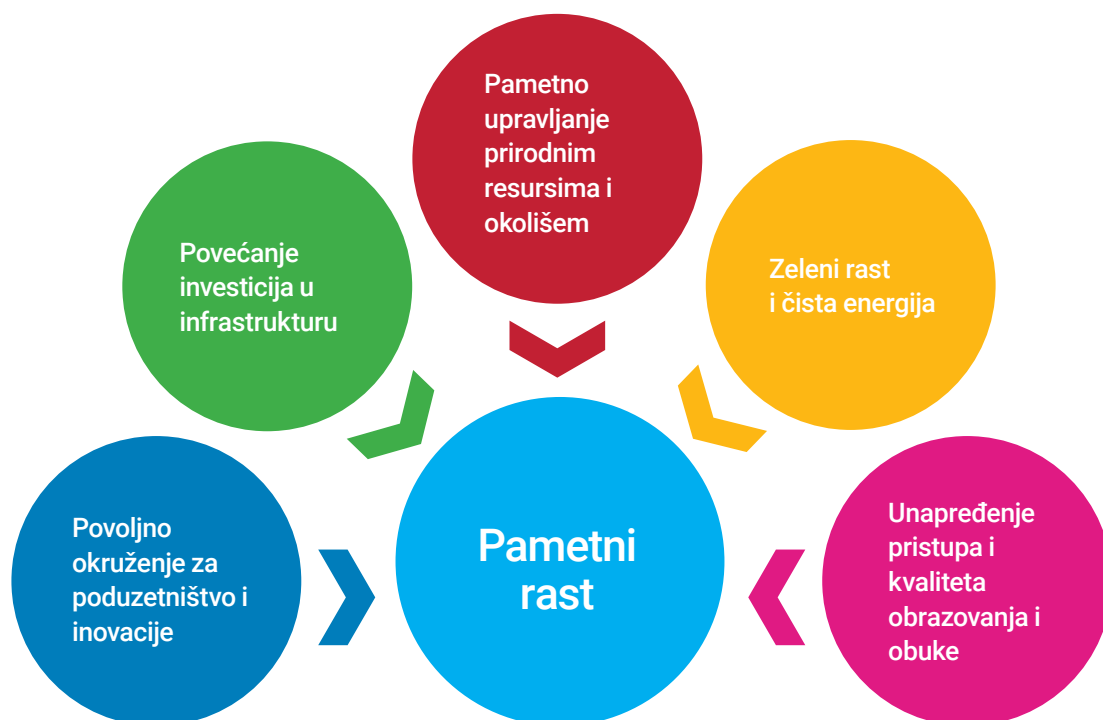
RAZVOJNI PRAVAC „PAMETNI RAST“

Pametni rast ima za cilj osigurati pretvaranje inovativnih i produktivnih ideja u proizvode i usluge koje mogu stvoriti visokoplaćena radna mjesta i ubrzati ekonomski rast te, u isto vrijeme, očuvati prirodni kapital i smanjiti društvene nejednakosti (slika 7).

Održavanje makroekonomske stabilnosti, jačanje tržišta i unapređenje upravljanja ekonomijom (i u javnom i u privatnom sektoru) preduvjeti su za ekspanziju poduzetništva, kompanija sa snažnim rastom, inovacija koje efikasno koriste resurse, digitalizacije i ekonomskih aktivnosti zasnovanih na znanju.

Pored toga, ovaj razvojni pravac naglašava:

- Proširenje obima poduzetništva unapređenjem ukupnih uvjeta poslovanja i povećanjem budžetskog finansiranja za istraživanja, razvoj i inovacije kako bi se ubrzao razvoj visokovrijednih proizvoda i usluga zasnovanih na znanju, što bi osiguralo brže ekonomsko približavanje zemljama s visokim prihodima;
- Kvalitetno obrazovanje i cjeloživotno učenje, bolju usklađenost ponude na tržištu rada s potražnjom i investiranje u nauku, istraživanje, tehnologiju i inovacije, a kako bi se ubrzalo stvaranje dostojanstvenih radnih mjesta u ekonomiji 21. vijeka;
- Veći fokus na zelene ekonomske politike i pristupe — posebno u pogledu energije, komunalnih usluga, turističkog sektora, kao i urbanizacije i prostornog planiranja. Pored pomaganja ubrzanju ekonomskog rasta, takav pristup je i preduvjet za održivije upravljanje prirodnim resursima i veću otpornost na prirodne katastrofe i poremećaje.

Slika 7 — Vizuelni prikaz razvojnog pravca „Pametni rast“

8.1 Akcelerator 1: Jačanje povoljnog okruženja za poduzetništvo i inovacije za proizvodnju dobara visoke dodane vrijednosti za izvoz

Pored investiranja u ljudski kapital i jačanja sistema socijalne zaštite, politike u Bosni i Hercegovini se moraju fokusirati na povećanje investicija javnog i privatnog sektora općenito i na ekonomiju znanja. Ovaj pristup treba biti usmjeren na: (i) povećanje omjera investicija i BDP-a; (ii) povećanje omjera ulaganja u istraživanja i razvoj i BDP-a i (iii) povećanje udjela izvoza proizvoda višeg tehnološkog sadržaja u ukupnom izvozu.⁹ Mjerama politike produktivnosti (usmjerenim na povećanje agregatne ponude) i fiskalne politike (usmjerenim na povećanje agregatne potražnje) nužno je ne samo poticati povećanje agregatnih investicija, nego ih i usmjeravati u proizvodnju dobara visokog tehnološkog sadržaja, što se može postići, prije svega, poticanjem ulaganja u istraživanja i razvoj (kroz grantove javnog sektora kojima se nadopunjuju ulaganja privatnog sektora) i ulaganja u proizvodnju proizvoda visokog tehnološkog sadržaja.

Bosna i Hercegovina ne može izaći iz „zamke srednjeg dohotka“ bez razvoja poduzetničkog sektora ekonomije, uključujući i žensko i socijalno poduzetništvo. Organizacijska struktura sektora poduzeća u Evropskoj uniji je takva da mikropoduzeća zapošljavaju oko 30% ukupno zaposlenih, skoro koliko i velika poduzeća, koja zapošljavaju trećinu ukupnog broja zaposlenih. S tim u vezi, i u Bosni i Hercegovini su potrebna i velika i mala kao i mikropoduzeća, pri čemu velika poduzeća trebaju postajati lideri lanaca vrijednosti na koje se „kopčaju“ snažno rastuće male firme, tzv. „gazele“. Istovremeno, **potrebno je kontinuirano unapređenje poslovnog okruženja kroz olakšavanje poslovanja** putem smanjivanja procedura i raznih fiskalnih i parafiskalnih nameta. S druge strane, potrebno je kreirati inovativne modele naplate poreza.

Fokus bi trebao biti usmjeren i na uspostavljanje

⁹ Za definiciju i popis sektora i proizvoda visoke tehnologije vidjeti Hatzichronoglou, T. (1997) Revision of the High-Technology Sector and Product Classification, STI WORKING PAPERS 1997/2. Paris: OECD. Također, vidjeti Eurostatov dokument o visokoj tehnologiji, dostupno na <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:High-tech>

tehnološko-inovacijskih centara za podršku stvaranju globalnih lanaca vrijednosti¹⁰

korištenjem subvencija, što bi omogućilo rješavanje zajedničkih problema jednog ili više sektora i pružanje tehničke podrške za MSP u prevladavanju informacijskog jaza kao jednog od ključnih razloga sistemskih slabosti tržišta. Takvi tehnološko-inovacijski centri se dodatno mogu podržavati i kroz politiku javnih nabavki, s obzirom na to da se inovacijska politika sve više oslanja na stranu potražnje, pri čemu javne nabavke predstavljaju značajnu mogućnost za poticanje inovatorstva.¹¹ Istovremeno, potrebno je imati u vidu i doprinos tehnološko-inovacijskih centara u proizvodnji znanja, s obzirom na njihovu ključnu ulogu u oblasti inovacija. Kao takvi, tehnološko-inovacijski centri mogu biti specijalizirani za istraživanja, obrazovanje za istraživanja i stručnu obuku radne snage firmi s potencijalom da postanu internacionalni lideri u pojedinim nišama ekonomije u kojima određena regija/područje Bosne i Hercegovine već ima snažnu ili potencijalno snažnu internacionalnu konkurentnost. Tehnološko-inovacijski centri mogu doprinijeti privlačenju investicija u regiju, posebno stranih direktnih investicija, identifikacijom investicijskih prilika, pružanjem usluga za zadovoljenje strateških potreba firmi-investitora (razvoj vještina, poboljšanje sposobnosti firmi iz lanca ponude i sl.). Mogućnosti za bolju integraciju u lance vrijednosti čine se većim u oblasti softverske industrije, kreativne i kulturne ekonomije, farmaceutske industrije, drvne industrije i proizvodnje namještaja, proizvodnje automobilskih dijelova i proizvodnje mliječnih proizvoda. Pri tome, klasteri zasnovani na velikim poduzećima koji, također, uključuju mikro, mala i srednja poduzeća, mogu biti polazište oko kojeg će se organizirati takva integracija. S obzirom na to da je pred Bosnom i Hercegovinom vrlo zahtjevna tranzicija od postojećeg niskotehnološkog izvoza

¹⁰ Globalni lanci vrijednosti predstavljaju važnu priliku slabije razvijenim zemljama da postanu dijelom globalne ekonomije, apsorbiraju znanje i tehnologije te dodaju vrijednost svojim proizvodima, dok razvijenim zemljama omogućavaju učvršćivanje položaja i daljnji razvoj.

¹¹ Javne nabavke predstavljaju značajnu mogućnost za poticanje inovatorstva iz dva razloga: (i) vlade su često voljnije ili sposobnije platiti više cijene, koje se obično traže pri uvođenju novog proizvoda i (ii) potražnja vlada često dostiže vrlo brzo kritičnu veličinu, posebno stoga što vladine agencije/tijela mogu udružiti pojedinačne potražnje i stvoriti jači poticaj, te doprinijeti smanjenju tržišnog rizika, posmatrano sa stanovišta tehnološko-inovacijskih centara.

(svega 33 US\$ p.c. u 2017.) do izvoza intenzivnog odgovarajućim vještinama i kapitalom, tehnološko-inovacijski centri mogu imati veoma važnu ulogu u razvoju vještina te transferu i razvoju tehnologije.

Jedan od načina na koji pandemija COVID-19 remeti ekonomsku aktivnost je utjecaj na globalne lance vrijednosti. Zatvaranje radnih mjesta, poteškoće u transportu i sl. utječu na snabdijevanje repromaterijalom i komponentama, dovodeći do nestašice ključnih elemenata. Stoga zemlje i sektori trpe jer s jedne strane, postoje poteškoće s osiguranjem faktora proizvodnje, a s druge strane, u plasiranju proizvoda i usluga. Pored toga, Bosna i Hercegovina je vrlo ranjiva na kidanje ili sužavanje lanaca vrijednosti, posebno onih iz prerađivačke industrije i turizma. Radi se o kidanju lanaca u ulaznom dijelu (npr. snabdijevanje komponentama iz Kine) i izlaznom dijelu (npr. isporuka proizvoda industrije kože, obuće i tekstila firmama iz Italije).

Za privredu u Bosni i Hercegovini kriza može biti prilika da poveća svoje učešće u globalnim lancima vrijednosti, jer u doba kriza zemlje nastoje povećati geografsku disperziranost lanaca i smanjivati rizike. No, preduvjet za to je da razvojne politike potiču investicije u infrastrukturu, obrazovanje i javno zdravlje, da se provodi adekvatna politika lanaca vrijednosti (jača apsorpcione sposobnosti firmi potencijalno uključenih u lance vrijednosti, povećava efikasnost lokalne mreže dobavljača i kvalitet radne snage) i povećava održivost lanaca vrijednosti kroz prakticiranje politike pravedne raspodjele dohotka i zaštite okoliša.

Značajan pokretač je i povećanje investicija u infrastrukturu istraživanja, razvoja i inovacija na nivou javnog sektora i na nivou poduzeća.

Taj pokretač podrazumijeva uvođenje politike produktivnosti, na kojoj se zasniva ostvarivanje intenzivnog rasta, a čije su ključne komponente inovacije, investicije i vještine. Povećanje inovacija se zasniva na ulaganjima u istraživanja i razvoj, koja se moraju snažno povećati, pri čemu kao orijentir treba služiti pravilo da javni sektor osigurava jednu trećinu tih ulaganja, a privatni sektor dvije trećine. Jedan od instrumenata inovacijske politike treba biti i uvjetovano davanje javnih sredstava, npr. na jednu KM subvencije javnog sektora, privatni sektor treba uložiti jednu ili više KM. Ta ulaganja u istraživanja i razvoj bi se postepeno povećala, tako da bi 2030. godine ostvarena ulaganja iznosila

1,5% BDP-a BiH, odnosno BDP-a entiteta i Brčko distrikta BiH.

Digitalizacija ekonomije je od ključnog značaja za produktivnost i konkurentnost ekonomije. S tim u vezi, digitalizacija malih i srednjih poduzeća, kao i digitalizacija poljoprivrede u kombinaciji s digitalizacijom javne infrastrukture, smatra se jednim od ključnih pokretača razvoja u budućnosti. Pored rasta produktivnosti, konkurentnosti i prihoda, digitalizacija doprinosi smanjenju dohodovnog jaza ruralnog u odnosu na urbano stanovništvo, kao i okolišnoj održivosti i otpornosti na iznenadne krize.

Povećanje investicija treba zasnivati na daleko boljoj mobilizaciji finansijskih resursa. Za to je neophodno uvesti nove finansijske instrumente, finansijske mehanizme i finansijske institucije. Prije svega, neophodno je uvesti nebankarske depozitne institucije, nepostojeće u Bosni i Hercegovini, kao što su štedionice, kreditne unije i slično, kako bi se mobiliziralo više depozita i plasiralo više kredita, jer bi se kroz te oblike mogao uključiti veći broj firmi i građana. Također, za mobilizaciju sredstava neophodno bi bilo razviti institucije uzajamnog garantiranja, koje funkcioniraju po principima partnerstva institucija javnog, privatnog ili civilnog sektora i cilj im je podržati razvoj mikro, malih i srednjih poduzeća (npr. javni i privatni oblici zajedničkog garantiranja). Uz uvođenje novih finansijskih institucija (npr. nebankarskih institucija koje primaju depozite) i mehanizama (kao što su fondovi za istraživanje i razvoj i fondovi riziko kapitala), te finansijske politike trebaju pomoći da se poveća privatna štednja i usmjeri u nova poduzeća i sektore koji imaju dobre ekonomske izgleda u budućnosti.

Krize su često praćene budžetskim i finansijskim poteškoćama, pa utječu na smanjenje investicija, jačanje kreditnih ograničenja i sporije usvajanje novih tehnologija. To negativno utječe na potencijalnu proizvodnju, posebno zemalja koje su, poput BiH, u dubokoj strukturnoj neravnoteži. Stoga je od posebne važnosti povećavati produktivnost kao osnovni predupredujući faktor.

Krize ubrzavaju zahtjeve za strukturnim reformama, usmjerenim na rast produktivnosti kao glavnog izvora ekonomskog rasta. Međutim, u Bosni i Hercegovini je za rast produktivnosti neophodno osigurati ne samo uvođenje politike

produktivnosti, nego i **razvoj „prevodilačke infrastrukture“**, koja podrazumijeva transfer i razvoj tehnologija te ljudskog kapitala.¹² Razvoj prevodilačke infrastrukture, tj. infrastrukture koja osigurava prevođenje inovacija u komercijalne proizvode, u BiH se može postići uspostavljanjem naučno-tehnoloških centara kroz partnerstva javnog, privatnog i civilnog (akadenskog) sektora. Ti centri bi omogućili povećanje produktivnosti preko svoje dvije osnovne komponente – istraživačko-razvojne komponente i komponente obuke, koje bi doprinosile stvaranju većeg broja proizvoda više dodane vrijednosti, povećanju konkurentnosti i većem izvozu. Razvoj „prevodilačke infrastrukture“ bit će efikasniji ako dodatna pažnja bude posvećena mikro i malim poduzećima, preciznije, povećanju veličine njihovog digitalnog koeficijenta, što bi osiguralo njihov brži razvoj, internalizaciju kao i prerastanje u veća poduzeća. To podrazumijeva razvoj novih poslovnih procesa unutar malih i srednjih poduzeća u Bosni i Hercegovini kao i razvoj stimulirajućih mehanizama za uvođenje e-trgovine.

Razvijeniji gradovi/regije mogu igrati ključnu ulogu u pružanju podrške sektorima zasnovanim na znanju, kako bi se integrirali u regionalne i globalne lance vrijednosti. To uključuje posebno gradove/regije koji su sjedišta univerziteta i u kojima postoji koncentracija znanja i drugih resursa.

Da bi gradovi/regije bili pokretači razvoja, trebaju prepoznati lidere privatnog sektora i podržati ih aktivnim mjerama, posebno iz oblasti partnerstva javnog i privatnog sektora i time postići uspostavu i razvoj lanaca vrijednosti, te potom klastera proizvodnje ili barem polova razvoja. Takva politika podrške liderima razvoja treba ciljati, po mogućnosti, na sektore sa što višim tehnološkim sadržajem, te uključivati male i velike firme koje stvaraju znanje i promovirati saradnju između njih u oblasti istraživanja, razvoja i inovacija. Važan cilj pri tome treba biti povezivanje domaćih firmi koje posluju u zemlji s transnacionalnim kompanijama

¹² Niz zemalja je razvio vrlo uspješnu infrastrukturu tog tipa. Nijemci imaju Fraunhofer Gesellschaft, najveći u Europi, Tajvan ITRI, Južna Koreja ETRI, Holandani TNO, Britanci Katapult centre itd. U skladu s tim, BiH bi mogla razviti „prevodilačku infrastrukturu“ kao skup regionalnih naučno-tehnoloških centara baziranih na komparativnim prednostima regija.

radi stvaranja temelja za dodavanje što veće vrijednosti proizvodima za koje su zainteresirani zahtjevniji ino-potrošači i tako ostvarivati što veći dohodak itd. Gradovi/regije moraju stvarati okruženje koje:

- privlači kompanije,
- promovira učenje/trening i transfer tehnologija,
- stimulira nastajanje MMSP-a (mikro, malih i srednjih poduzeća),
- potiče nastajanje i razvoj lanaca ponude/potražnje, lanaca vrijednosti, klastera proizvodnje,
- razvija institucije koje potiču povećanje izvoza,
- potiče dolazak i razvoj fondova riziko kapitala (FRK) te
- daje podršku razvoju distributivnih kanala na tržištu EU.

Politike jačanja poduzetništva u Bosni i Hercegovini također trebaju značajnu pažnju posvetiti mobiliziranju potencijala dijaspora u smislu njenog ohrabivanja da aktivira potrebne vještine i resurse za razvoj u zemlji.

S tim u vezi, od značaja je integriranje pitanja migracija u razvojno planiranje na svim nivoima u zemlji kao i aktiviranje posebnih finansijskih instrumenata za podršku formiranju biznisa od dijaspora i za privlačenje finansijskih resursa dijaspora. Istovremeno je potrebno mnogo više angažmana na podizanju nivoa svijesti i razumijevanja jedinstvene uloge koju dijaspora može odigrati u razvojnim procesima u Bosni i Hercegovini, zatim mapiranje dijaspora (kako bi se postiglo umrežavanje i saradnja), te konačno, raditi na unapređenju političkih, socijalnih i ekonomskih uvjeta i okruženja koja ohrabruju veći angažman dijaspora, uključujući i reforme za unapređenje poslovnog i investicijskog okruženja za mala i srednja poduzeća, kao i reforme finansijskog sistema radi privlačenja finansijskih resursa, i na taj način povećati nivoe agregatne štednje i agregatnih investicija.

Stvaranje uvjeta za veći angažman iseljeničtva u razvoju iziskuje napore svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini kako bi se iseljeničtvu pružile

kvalitetnije usluge i odgovorilo na njihove potrebe. Jedan od mehanizama na koji je moguće dijasporu u većoj mjeri uključiti u razvojne procese u zemlji jeste promocija institucionalnih partnerstava i mreža sa zemljama u kojima dijaspora živi i radi. Bitno je, također, raditi i na kreiranju partnerstva između vlasti i asocijacija dijaspore, baziranog na uzajamnom povjerenju, a sve s ciljem promocije koordiniranog pristupa u aktiviranju potencijala dijaspore i pretvaranju „brain drain” u „brain gain”. Također, značajno je i kreiranje podržavajućih institucija i usvajanje politika i programa koji prepoznaju značaj dijaspore za socio-ekonomski razvoj u Bosni i Hercegovini. Kao primjer može se navesti korištenje vještina i ekspertize dijaspore kako bi se postigle pozitivne transformacije u sektoru obrazovanja – privlačenje eksperata iz dijaspore u formi gostujućih profesora na obrazovnim institucijama u Bosni i Hercegovini itd.

8.2 Akcelerator 2: Povećanje investicija u infrastrukturu

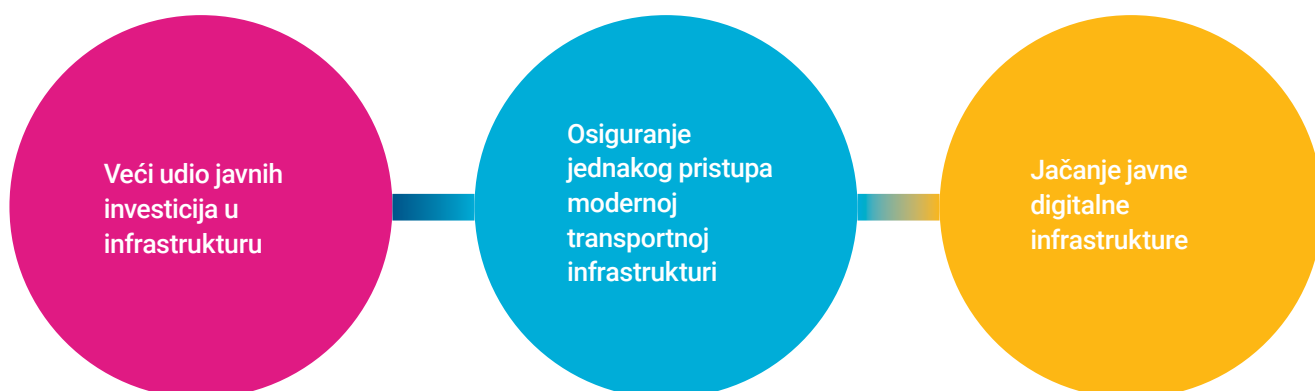
Kao što pokazuje praksa razvijenih zemalja, vlasti u Bosni i Hercegovini moraju ne samo povećati stopu investicija nego i u strukturi investicija **povećavati udio javnih investicija u infrastrukturu**, i to u iznosu od minimalno 5-7% bruto domaćeg proizvoda. Ulaganje u infrastrukturu u velikoj mjeri može podržati uspostava javno-privatnih partnerstava te je u tom smislu potrebno raditi na kreiranju poticajnog okruženja za takve modele, s obzirom na to da se na taj način omogućava uvođenje komercijalne discipline u isporuku infrastrukturnih usluga, uz istovremeno povećanje efikasnosti i smanjenje troškova.

Posebno je važno **osiguranje jednakog pristupa modernoj transportnoj infrastrukturi** u svim dijelovima zemlje, uključujući i održiv javni prijevoz. Ravnomjeran razvoj transportne infrastrukture ključni je preduvjet jačanja konkurentnosti, socijalne kohezije i sveukupnog održivog razvoja.

Potrebno je **unaprijediti javnu digitalnu infrastrukturu** i osigurati dostupnost relevantnih podataka istraživačko-razvojnim organizacijama, fakultetima i poduzećima koji ne mogu osigurati te resurse, vodeći pri tome računa o integritetu i sigurnosti podataka. To podrazumijeva uspostavu platforme kako bi se osiguralo javnom i privatnom sektoru, obrazovnim, istraživačkim i drugim institucijama adekvatnije obavljanje njihovih funkcija, uspostavu centara za pohranu podataka u oblaku, koji bi omogućio upravljanje vlastitim podacima i digitalizaciju javne uprave,

uz smanjenje pojedinačnih troškova nabavke hardvera i softvera koji su potrebni za pojedinačne institucije. Također, to podrazumijeva i donošenje adekvatnog zakonskog okvira za širokopojasnost u BiH, usklađenog sa zakonodavstvom Evropske unije, i uvođenje tehnologija nove generacije brzog i ultra brzog interneta, korištenje širokog radiofrekventnog spektra za razvoj mobilnih komunikacija (potpuna implementacija 4G i uspostava 5G+ okruženja), te razvoj interoperabilnih aplikacija. Unapređenje javne digitalne infrastrukture posebno je važno u periodima kriza, kada dolazi do smetnji u jačini protoka internetske mreže zbog povećanog korištenja podataka, povećanja limita potrošnje od operatera i sl. Stoga je potrebno dodatno povećati ulaganja u digitalnu infrastrukturu, koja predstavlja „usko grlo“ razvoja.¹³

Slika 9 — Vizuelni prikaz akceleratora 2 pod razvojnim pravcem „Pametni rast“: Povećanje investicija u infrastrukturu

¹³ Tokom kriza u BiH se primjećuju prekidi u jačini protoka interneta. Prema indeksu digitalnog kvaliteta života za 2020. godinu, koji redovno izračunava Surfshark, u prvim mjesecima pandemije 49 od 85 uključenih zemalja je doživjelo „iskakanje“, a 44 zemlje slabljenje brzine interneta. Surfshark ističe da ugodno iznenađenje predstavlja funkcioniranje interneta u balkanskim zemljama (Bugarska, Srbija, Hrvatska i Albanija), ali ne i u BiH (<https://surfshark.com/dqj2020-slides.pdf>).

8.3 Akcelerator 3: Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke

Rezultati PISA testa, provedenog u 2018. godini, pokazali su loše stanje u pogledu znanja učenika u školama u Bosni i Hercegovini, s obzirom na to da 58% učenika ne ostvaruje minimalni nivo funkcionalne pismenosti u matematici, 57% u prirodnim naukama i 54% u čitanju. Jedan od ključnih nalaza Analitičkog izvještaja Evropske komisije o Bosni i Hercegovini iz 2019. godine je da posebnu pažnju treba usmjeriti na „nizak kvalitet obrazovanja i nedovoljnu orijentaciju prema potrebama tržišta rada“. U tom smislu, akcelerator kvaliteta obrazovanja naglašava potrebu za razvojem znanja koje će pripremiti mlade ljude za radno i životno okruženje koje se mijenja te za održivu budućnost, fokusirajući se posebno na individualni pristup učenju, izgradnju osnovne i matematičke pismenosti, te stjecanje općeg i specijaliziranog znanja, vještina i kompetencija, zasnovanih na ishodima učenja.

Prvi pokretač u okviru ovog akceleratora odnosi se na **kurikularnu reformu na svim nivoima obrazovanja** kako bi obrazovanje u konačnici rezultiralo funkcionalnim znanjem. Unapređenje kvaliteta obrazovanja je neophodno jer je to prvi i najvažniji korak u procesu nastajanja aktivnih, odgovornih i angažiranih građana. U tom smislu, naglasak je na unapređenju nastavnih planova i programa, baziranih na ishodima učenja i ključnim kompetencijama, i, shodno tome, osiguravanje kvaliteta od nadležnih institucija, uključivanje znanja, vještina i kompetencija za 21. vijek (kritičko razmišljanje, rješavanje problema, poduzetničko učenje, digitalne vještine, finansijska pismenost, STEM obrazovanje) te definiranje bolje upisne politike. Ovaj pokretač omogućava napredak i poboljšanje kvaliteta obrazovanja te je usmjeren na potrebu za promjenom postojećeg pristupa tome šta se podučava i kako učenici i studenti uče. S obzirom na to da većina nezaposlenih u Bosni i Hercegovini ima završena tri ili manje od tri razreda srednje škole¹⁴ te primarno završava programe srednjeg stručnog obrazovanja, važno je kontinuirano unapređenje nastavnog plana i programa u srednjim stručnim školama, zasnovanog na

ishodima učenja i ključnim kompetencijama u saradnji sa svim relevantnim akterima¹⁵, kako bi u većoj mjeri bili usklađeni s potrebama tržišta rada, te osigurali učenicima znanje, vještine i kompetencije koje će unaprijediti njihovu mogućnost zapošljavanja.

Drugi pokretač u okviru ovog akceleratora odnosi se na **sveobuhvatno i kvalitetno predškolsko obrazovanje**, odnosno unapređenje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem, i to ne samo u godini pred polazak u školu već i u uzrastu od 3 do 6 godina, imajući u vidu da trenutno većina djece te starosne dobi nema uopće pristup predškolskim programima. Imajući u vidu važnost mogućnosti za učenike da uče u strukturiranom okruženju u ranoj fazi, niska stopa obuhvata predškolskim obrazovanjem za dobnu grupu od 3 do 6 godina upućuje na potrebu za poboljšanjima u ovoj oblasti.

Sljedeći pokretači koji su važni za unapređenje kvaliteta obrazovanja i obuke povezani su s **razvojem kapaciteta nastavnika** od predškolskog do visokoškolskog nivoa, te **modernizacijom škola i nastavnih metoda kako u općem, tako i u tehničkom i stručnom obrazovanju i obuci**. Provođenje gore navedenih reformi u sistemima obrazovanja zahtijeva kompetentno i motivirano nastavno osoblje, uz regulaciju njihovog radno-pravnog statusa.

¹⁶

Ubrzane tehnološke inovacije utječu na pomjeranje zaposlenja prema poslovima koji zahtijevaju visok nivo kognitivnih i socio-emotivnih vještina. Vještine koje danas posjeduju zaposlene osobe vrlo brzo će zastarjeti i neće odgovarati budućim poslovima. Očekuje se značajan gubitak rutinskih poslova. Digitalne vještine potrebne su na svim nivoima: na osnovnom nivou, kako bi se pomoglo

¹⁵ UNICEF, „GAP analysis in the area of social protection and inclusion policies in Bosnia and Herzegovina“ (2013), William Bartlett.

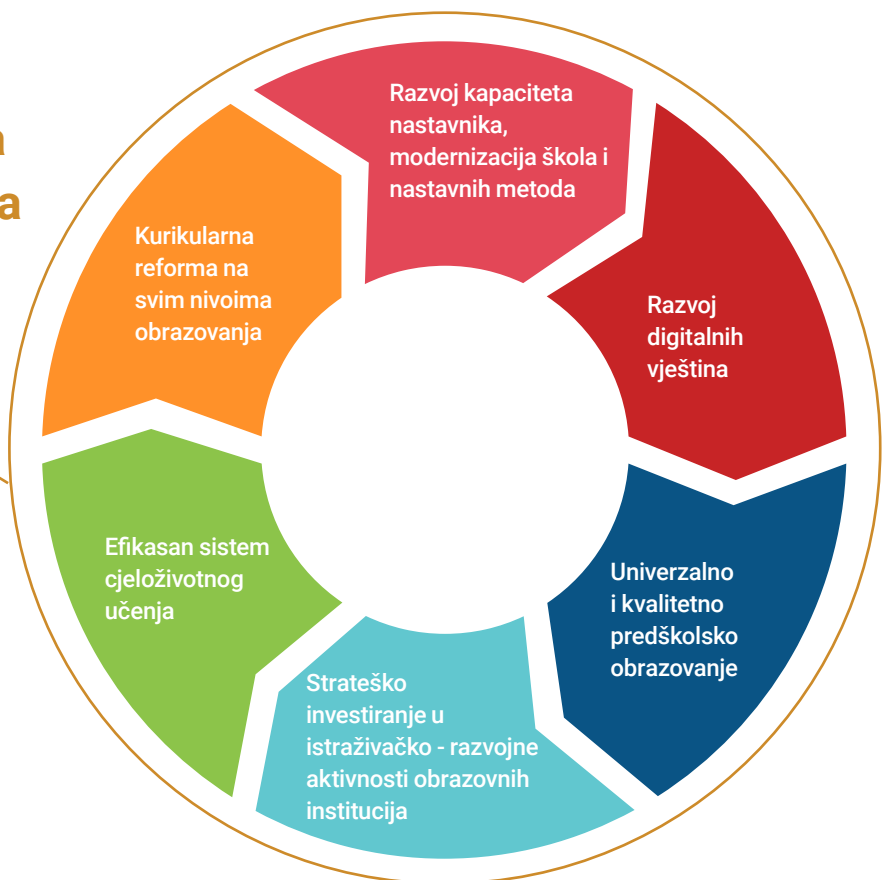
¹⁶ Predavanja putem digitalnih platformi će postati rastući trend. Iako se i do izbijanja pandemije, tj. posljednjih desetak godina, smatralo da će digitalne tehnologije revolucionirati visoko obrazovanje, uvođenje nije išlo onako brzo kako su mehaničke projekcije predviđale. No, stvari se mijenjaju, u znatnoj mjeri i zbog utjecaja pandemije izazvane koronavirusom. Međutim, digitalne platforme nisu kvalitetna zamjena za učionicu, posebno u slučaju učenika od prvog do četvrtog razreda. Siromašnijoj djeci, koja imaju slabiji pristup internetu i slabije obrazovane roditelje koji im ne mogu pružiti ili platiti dopunsku obuku, više odgovara povratak u učionicu (the Economist, 8th August and 30 April, 2020).

Ljudima da se povežu i iskoriste internetske usluge i aplikacije; na srednjem nivou, kako bi se pomoglo studentima i nezaposlenim da steknu potrebne vještine koje zahtijeva digitalna ekonomija; na naprednom nivou za povećanje baze stručnjaka u oblasti informacijsko-komunikacijskih tehnologija i ispunjavanje zahtjeva industrije. Stoga se fokus politike mora usmjeriti prema **razvoju digitalnih vještina** kako bi se smanjio digitalni jaz i osiguralo da se koriste digitalne usluge u društvu. Na taj način će se osigurati digitalna inkluzija i da svi građani budu dio evoluirajućeg digitalnog društva („niko neće biti isključen“). Za to će biti potrebni napori svih u BiH koji su uključeni u sistem razvoja digitalnih vještina, od kreatora politika iz različitih sektora i upravnih nivoa u BiH, do privatnih kompanija, akademskih i obrazovnih institucija, kao i različitih organizacija (međunarodnih, nevladinih itd.).¹⁷

Kako koncept budućih poslova i karijera postaje sve više fluidan, sve veći naglasak će biti na cjeloživotnom učenju, tj. kontinuiranom stjecanju znanja i vještina, bilo formalnim, neformalnim ili informalnim učenjem. S tim u vezi, **efikasan sistem cjeloživotnog učenja** je dodatni pokretač koji je moguće razviti samo uz aktivan angažman i podršku vlasti, poslodavaca, radnika i obrazovnih institucija. Od krucijalnog značaja je usvojiti holistički pristup cjeloživotnom učenju, koji će obuhvatiti sve životne faze i sve forme obrazovanja. Pored rasta javnih ulaganja u obrazovanje odraslih, potrebno je kreirati i odgovarajuće poticaje kako bi se povećale investicije privatnog sektora u razvoj ljudskog kapitala i obuku zaposlenika. Naglasak treba staviti na targetiranje kategorija zaposlenika za koje se očekuje da bi mogle biti posebno izložene riziku ostanka bez posla, kao što su stariji radnici, niskokvalificirani radnici, samozaposlenici, zaposleni u mikro, malim i srednjim poduzećima i žene.

Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke

17 Indikator: Digitalne vještine stanovništva (1-7): 3,7 (2019.) <https://tcdata360.worldbank.org/indicators/h945a9708?country=BRA&indicator=41400&viz=line-chart&years=2017,2019>

Slika 10 — Vizuelni prikaz akceleratora 3 pod razvojnim pravcem „Pametni rast“: Unapređenje pristupa i kvaliteta obrazovanja i obuke

Konačno, važno je sagledati i **pokretač koji se odnosi na strateško investiranje u istraživačko-razvojne aktivnosti obrazovnih institucija i njihovo povezivanje s poslovnom zajednicom.**

U Bosni i Hercegovini je potrebno se više fokusirati na nauku, istraživanje, tehnologiju i inovacije. Pored povećanja ulaganja u nauku, potrebno je promovirati učešće obrazovnih institucija u EU programima istraživanja (Horizon 2020, EUREKA itd.), kao i investiranje u istraživačku infrastrukturu za istraživačke projekte, uspostavu povoljnog okruženja i boljih uvjeta za saradnju obrazovnih institucija i poduzeća koja žele investirati u istraživačko-razvojne aktivnosti **primjenjive** u privredi.

8.4 Akcelerator 4: Zeleni rast i čista energija

Sadašnji ekonomski trendovi u uspješnim evropskim i azijskim zemljama pokazuju da dekarbonizacija predstavlja ključnu komponentu za održivi rast u 21. vijeku. Pored pogoršanja zagađenja zraka i pojave respiratornih oboljenja, ekonomski razvoj koji je zasnovan na elektranama koje koriste uglj i bilježe značajne gubitke pri proizvodnji energije, suočen je s neizvjesnošću u budućnosti u pogledu konkurentnosti, nepredviđenih fiskalnih obaveza i potencijalno izgubljene imovine. **Dekarbonizacija energetskega sektora** (energetska tranzicija) trebala bi se primarno provesti unapređenjem energetske efikasnosti, povećanjem udjela obnovljive energije u krajnjoj potrošnji energije, te promjenom goriva (elektrifikacijom) u sektorima grijanja i transporta. Proces energetske tranzicije u Bosni i Hercegovini koordinira se kroz provedbu relevantnih planova: Akcioni plan za korištenje obnovljive energije u Bosni i Hercegovini (NREAP) i Akcioni plan za energetskega efikasnost Bosne i Hercegovine (NEEAP). Za lakšu integraciju varijabilnih izvora obnovljive energije (npr. solarna fotonaponska i vjetroenergija) u elektroenergetsku mrežu u zemlji neophodna su sofisticirana i likvidna tržišta električne energije. Stvaranje funkcionalnog tržišta električne energije u BiH i objedinjavanje s regionalnim i tržištima EU predstavlja prioritetne ciljeve koji bi se trebali ostvariti u godinama koje dolaze. Proces dekarbonizacije proizvodnje električne energije iz uglja trebaju pratiti programi ekonomskog restrukturiranja rudarskih regiona (tzv. programi *pravedne tranzicije*), koji će omogućiti ekonomsku budućnost takvih područja kao i pronalaženje alternativnih zaposlenja za radnike koji u tom procesu ostanu bez radnih mjesta.

Provedba energetske tranzicije u Bosni i Hercegovini također treba uzeti u obzir potrebu da se osigura da „niko ne bude isključen“. To zahtijeva **smanjenje energetskega siromaštva** i provedbu pametnih mjera kako bi se osiguralo da svi imaju barem **minimalno finansijski pristupačno i pouzdano snabdijevanje energijom**. Također, prilikom provođenja mjera energetske efikasnosti prioritet treba biti na objektima javne infrastrukture – školama, bolnicama i socijalnim ustanovama, čime se osigurava da socijalno ugrožene grupe

imaju direktne koristi od mjera energetske tranzicije.

Decentralizacija elektroenergetskog sistema putem integracije distribuiranih izvora energije (uglavnom od neovisnih proizvođača energije) još je jedna od ključnih aspiracija u okviru energetske tranzicije. Integracija distribuirane proizvodnje električne energije zahtijeva unapređenje i modernizaciju elektrodistributivnih mreža. Digitalizacija elektroenergetskog sistema (izgradnjom „pametnih mreža“) treba biti ključni element ovog procesa. Tranzicija ka decentraliziranom elektroenergetskom sistemu također uključuje demokratizaciju, u okviru koje se monopoli suočavaju s konkurencijom u vidu malih pojedinačnih proizvođača energije. Za to je potrebna uspostava inovativnih finansijskih instrumenata i poslovnih modela (npr. podrška uspostavljanju lokalnih energetske zadruga i ESCO kompanija). Na kraju, ali ne i najmanje važno, javno

informiranje i edukativne kampanje o održivoj i čistoj energiji i klimatskim promjenama moraju se sveobuhvatno uvesti kako u školama (u obrazovne nastavne planove) tako i u društvu općenito. Prelazak na ekonomiju s niskim udjelom ugljika podrazumijeva promjene u postojećim profilima poslova, kao i pojavu novih profila zanimanja. To zahtijeva razvoj potrebnih „**zelenih**“ **vještina** i **poslova** među postojećim radnicima i mladom radnom snagom u tercijarnom obrazovanju (TVET i univerzitet). U tom kontekstu, potrebna je prilagodba TVET-a i univerzitetskih nastavnih programa, kao i obuka odraslih radnika kako bi zeleni rast postao stvarnost.

Zeleni rast i čista energija

Slika 11 — Vizuelni prikaz akceleratora 4 pod razvojnim pravcem „Pametni rast“: Zeleni rast i čista energija

8.5 Akcelerator 5: Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem

Izazovi upravljanja klimatskim rizicima, zaštita kvaliteta medija okoliša, očuvanje biološke raznolikosti i održivo upravljanje vodama i zemljištem moraju se rješavati kako bi se osiguralo da ekonomski rast bude održiv (usmjeren na očuvanje naslijeđa, kulturno-historijskih spomenika, posebno u sektorima poput turizma, vodnih resursa, šumarstva i poljoprivrede, kao i metalne, ekstraktivne, drvne, automobilske industrije i sl.) i da se poveća otpornost na poplave, požare, suše i druge katastrofe, čija pojava i utjecaj su sve učestaliji i sa značajnijim posljedicama. Stanje okoliša u pojedinim sferama (npr. upravljanje otpadom, stvaranje uvjeta za održivo navodnjavanje manjih privatnih poljoprivrednih površina, voćnjaka i drugog) može se unaprijediti adekvatnim planiranjem na lokalnom/regionalnom nivou, što dodatno naglašava ulogu i važnost prostornog planiranja gradova/regija u pametnom upravljanju prirodnim resursima i okolišem. **Veći naglasak na turizam, uz odgovarajuće investicije u infrastrukturu vezanu za održivi turizam, održivo upravljanje vodama i otpadom, kao i transport,** mogao bi osigurati značajan povrat investicija u smislu zelenog rasta.

Imajući u vidu da se skoro sav otpad u Bosni i Hercegovini odlaže na deponije, potrebno je razviti **sistem cirkularne ekonomije** u sferi upravljanja otpadom i raditi na ponovnoj upotrebi i reciklaži, kompostiranju, te povratu energije. Na taj način bi se smanjio utjecaj na prirodne resurse i unaprijedilo stanje okoliša, a razvio i ojačao novi ekonomski sektor. Dodatno, cirkularna ekonomija može smanjiti emisiju štetnih gasova, te pružiti šansu srednjem i malom poduzetništvu i povećati BDP.

Iako je ekonomski rast podigao standarde života i unaprijedio kvalitet života, također je iscrpio prirodni kapital u Bosni i Hercegovini i degradirao ekosisteme. Budući da **prirodni kapital** predstavlja direktni ulazni element za proizvodnju mnoge robe i usluga, njegova **zaštita i obnova te odgovarajuće upravljanje** trebaju biti u glavnom fokusu održivog razvoja u BiH. Posebno je potrebno unaprijediti sigurnost i kvalitet vode za

piće, kako u malim, tako i u velikim vodovodima, a naročito u lokalnim – seoskim i privatnim, uz redovne kontrole nadležnih javnih zdravstvenih službi. Kontinuiranost vodosnabdijevanja mora biti trajna i sigurna. Prikupljanje, prečišćavanje i dispoziciju urbanih i tehnoloških otpadnih voda treba postepeno unapređivati. Podaci o okolišnom kvalitetu, zasnovani na postupcima praćenja i procjene rizika koji slijede iz Okvirne direktive o vodama EU (WFD), pokazuju da dobro stanje voda nije postignuto u većem dijelu zemlje. Više od polovine vodnih tijela ima status niži od dobrog. Ključni izazovi su netretirane komunalne vode (otpadne vode), zagađenje nutrijentima, hidromorfološke promjene, kao i prisustvo prioritarnih supstanci i sl. Godišnji režim padavina pokazuje trend pada, dok srednja godišnja temperatura zraka pokazuje suprotne znakove.¹⁸ Iako teritorija Bosne i Hercegovine ne oskudijeva vodom, znakovi nestašice vode sa sušama tokom posljednjeg desetljeća hitno ukazuju na potrebe definiranja pristupa ublažavanja tih djelovanja.

Ekonomski rast mogao bi biti ometen i degradacijom prirodnog kapitala i ograničavanjem širenja ekonomskih aktivnosti radi zaštite prirodnih resursa. U Bosni i Hercegovini potrebno je izmijeniti trenutna ponašanja potrošača i proizvodnju koji zagađuju i podsticati zelene ekonomske aktivnosti, uključujući održivi turizam, zajedno s povećanjem rashoda za zaštitu i očuvanje cjelokupne njeneprirodne baštine i jačanjem napora za mobilizaciju nacionalnih i međunarodnih finansijskih resursa.

Potrebno je adekvatno riješiti i pitanje uspostavljanja centralnog skladišta radioaktivnog materijala u Bosni i Hercegovini, čime bi se znatno poboljšala radijacijska sigurnost i zaštita zdravlja ljudi i životne sredine.

S obzirom na to da su mnogi ekosistemi već pod pritiskom, ostvarivanje pametnog rasta zahtijeva da proizvodnja robe i usluga ne vodi potpunom iscrpljivanju prirodnih resursa. To podrazumijeva **provedbu jačih kontrola prekomjernih emisija i ispuštanja štetnih materija, te kontinuirano praćenje kvaliteta ekosistema** (npr. zraka, vode, zemljišta), prema logici ekoloških komponenti *acquis communautaire*. Za kršenje standarda

zaštite okoliša moraju se strogo primjenjivati postojeći odgovarajući regulatorni odgovori prema principu „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“. Naknade za fosilna goriva, naknada za vozila (posebna naknada za okoliš), porez na zagađenje zraka, opće i posebne vodne naknade i naknada za otpad za one koji nisu u sistemu,¹⁹ glavni su ekonomski instrumenti koji se provode u Federaciji Bosne i Hercegovine. U Republici Srpskoj ne djeluje sistem poreza na zagađenje zraka, a isplate tarifa za energiju, koje predstavljaju glavni izvor finansiranja ulaganja u uštedu energije, efikasnost i infrastrukturu, ne osiguravaju dovoljna finansijska sredstva. Potrebno je potpuno primjenjivati *Environmental Liability Directive*, kako bi onaj ko proizvodi zagađenje plaćao adekvatne naknade (princip „zagađivač plaća“ primijenjen na teritoriji cijele BiH). Sistem distribucije tako dobijenih naknada treba biti transparentan i baziran na uklanjanju/ublažavanju izvora problema/zagađenja. U protivnom, efekti primijenjenih mjera cijena (tarife, naknade) na ponašanje (stanovnici i industrija) su ograničeni, a njihovo pravilno funkcioniranje kao efikasnih ekonomskih instrumenata za zaštitu okoliša otežani²⁰.

Problem koji vlasti u Bosni i Hercegovini moraju nastaviti kontinuirano rješavati, kako s aspekta sigurnosti tako i s aspekta pametnog upravljanja resursima, jeste i **deminiranje kontaminiranih područja**. Mine i eksplozivne naprave zaostale od rata onemogućavaju smanjenje siromaštva u ruralnim područjima te predstavljaju značajnu prepreku razvoju turizma i iskorištavanju potencijala drvne industrije i hidro-energije. Važnost tog problema je tolika da se razmatrao prijedlog uvođenja posebnog cilja održivog razvoja – cilja broj 18 u Bosni i Hercegovini, kako bi se istakla potreba da se pitanje deminiranja inkorporira u sve razvojne politike u zemlji.

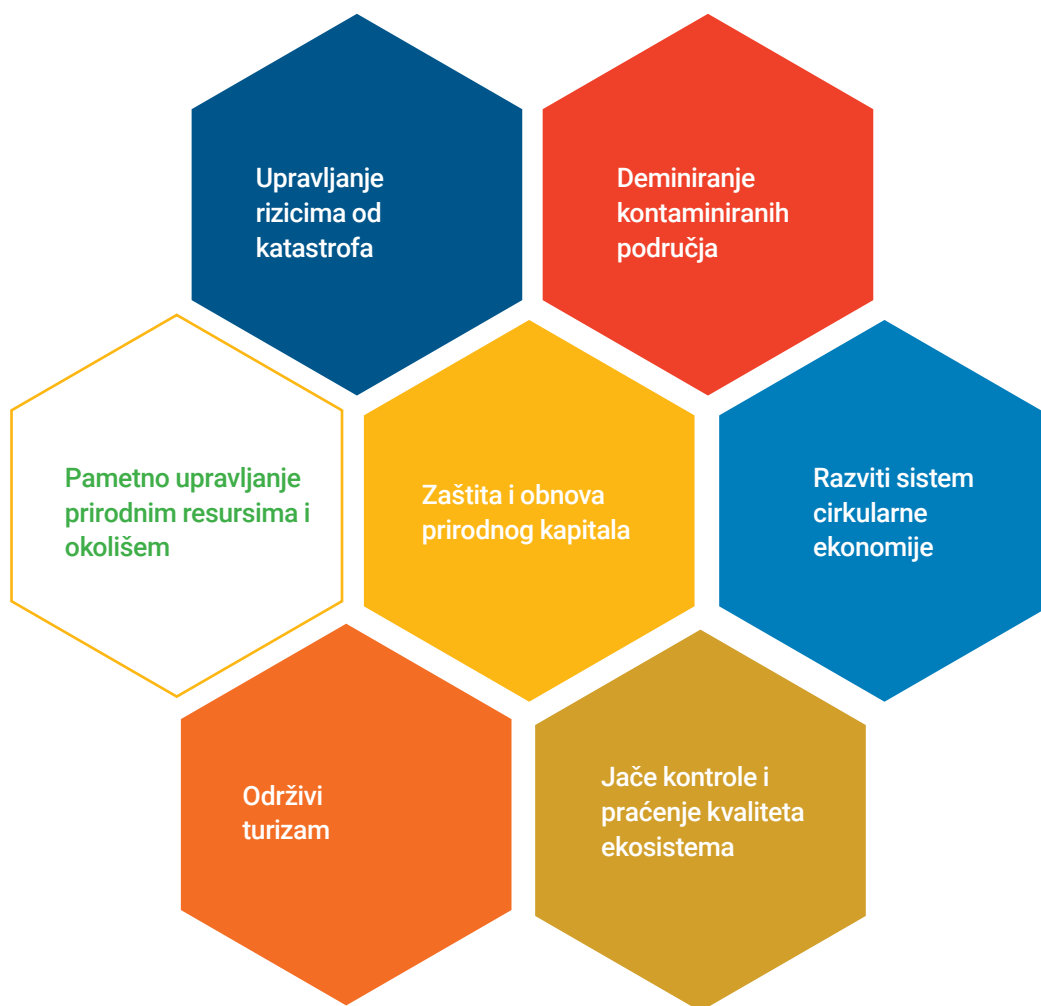
U posljednjoj deceniji Bosna i Hercegovina se suočava s nekoliko značajnih ekstremnih klimatskih i vremenskih događaja, koji se manifestiraju kroz **češće pojave katastrofa** (klizišta, poplave, požari, zemljotresi, snježni nanosi, akcidentalna zagađenja okoliša). Klimatske promjene i visoka izloženost prirodnim i ljudski uzrokovanim opasnostima dodatno otežavaju socio-ekonomski razvoj zemlje i negativno se odražavaju na ostvarene razvojne ciljeve. Poplave iz maja 2014. godine uzrokovale su štete i gubitke u iznosu od 15% BDP-a te dugoročne razvojne posljedice, jednake **petogodišnjim zastojsima** u postizanju ciljeva veće rodne ravnopravnosti, nižih stopa siromaštva, smanjene marginalizacije i veće jednakosti za manjinske grupe i osobe. S obzirom na projekcije klimatskih promjena za regiju, Bosna i Hercegovina se treba, u potpunosti, s problemom smanjenja rizika od katastrofa naučiti nositi kroz multisektoralnu saradnju svih relevantnih aktera, koja će fokus staviti na prevenciju od katastrofa, uključujući i kreiranje razvojnih i sektorskih politika koje uzimaju u obzir rizike od katastrofa i klimatske promjene.²¹

19 Odnosi se na ambalažni otpad i ambalažu i elektronski i elektronički otpad.

*NBSAP - Strategija Bosne i Hercegovine s Akcionim planom za zaštitu biološke i pejzažne raznolikosti

20 Environmental Performance Review, BiH, 2018.

21 https://www.undp.org/content/dam/bosnia_and_herzegovina/docs/Response%20to%20Floods/RNA.pdf

Slika 12 — Vizuelni prikaz akceleratora 5 pod razvojnim pravcem „Pametni rast“: Pametno upravljanje prirodnim resursima i okolišem

Donja tabela prikazuje podciljeve, s polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru odgovarajućih Ciljeva održivog razvoja, kao i indikatore kojima će pratiti napredak ka ostvarivanju podciljeva u oblasti razvojnog pravca „Pametni rast“.

8.6 Podciljevi i indikatori u okviru razvojnog pravca „Pametni rast“

SDG 3: PROMOVIRATI ZDRAV ŽIVOT I DOBROBIT SVIH LJUDI, SVIH ŽIVOTNIH DOBI		3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING	
Podcilj 3.6: Do kraja 2030. na globalnom nivou prepoloviti broj smrtnih slučajeva i povreda do kojih dolazi u saobraćajnim nesrećama			
SDG indikator 3.6.1: Stopa smrtnosti uslijed povreda u saobraćajnim nesrećama, po 100.000 stanovnika			
Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	15,7	11,5	6,4
Izvor: UN database, 2000-2013, „Global Status Report on Road Safety 2015 (Data come from different sources police data, Ministry of health and Ministry of transport, studies and Survey)“ E-estimated; za 2016. WHO: Global Status Report on Road Safety 2018. Komentar: Radi poređenja, u Hrvatskoj se vrijednosti kreću od 14,6 u 2000. do 8,1 u 2016. godini; Srbiji: 10,2 u 2000. do 7,4 u 2016. godini; Sloveniji od 15,8 u 2000. do 6,4 u 2016. godini.			
SDG 4: OSIGURATI INKLUZIVNO I KVALITETNO OBRAZOVANJE I PROMOVIRATI MOGUĆNOSTI CJELOŽIVOTNOG UČENJA		4 QUALITY EDUCATION	
Podcilj 4.3: Do kraja 2030. osigurati jednaku dostupnost jeftinog i kvalitetnog tehničkog, stručnog i tercijarnog obrazovanja, uključujući univerzitetsko, za sve žene i muškarce			
SDG indikator 4.3.1: Stopa učešća mladih i odraslih u formalnom i neformalnom obrazovanju i obuci tokom prethodnih 12 mjeseci, po spolu			
Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Ukupno	8,7	15,4	29,5
Žene	8,5	15,2	30,2
Muškarci	8,9	15,6	29,8
Izvor: UN database, „Adult Education Survey (AES)“ Komentar: U svrhu poređenja, vrijednosti indikatora u regiji 2016. godine se kreću: Hrvatska 31,8 (žene 31,1; muškarci 32,5), Srbija 19,8 (21,4 žene, 18 muškarci), Slovenija 46,1 (48,3 žene, 44,1 muškarci).			
Podcilj 4.4: Do 2030. značajno povećati broj mladih i odraslih koji posjeduju odgovarajuće vještine, uključujući tehničke, digitalne i stručne, za zapošljavanje, dostojanstveno zaposlenje i poduzetništvo			
Zamjenski SDG indikator 4.4.1: Pojedinci koji koriste internet, u %			
Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	70	80	95
Izvor: Agencija za statistiku BiH (2018.)			

Podcilj 4.a: Izgraditi i poboljšati obrazovne objekte koji su prilagođeni djeci, osobama s invaliditetom i rodnim razlikama, te omogućiti sigurna, nenasilna, inkluzivna i djelotvorna okruženja za učenje za sve

Prilagođeni SDG indikator 4.a.1: Opremljenost škola osnovnog i srednjeg obrazovanja računarima i pristupom internetu za učenike; broj učenika / po kompjuteru, prosjek

Godina	Početna (2018/2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Osnovno obrazovanje			
- Prosječan broj učenika na 1 kompjuter	14,42	8,00	4,00
- Prosječan broj učenika na 1 pristup internetu	22,29	12,00	6,50
Srednje obrazovanje			
- Prosječan broj učenika na 1 kompjuter	11,89	4,5	3,0
- Prosječan broj učenika na 1 pristup internetu	14,67	7,0	4,0

Izvor: Izračun na osnovi podataka u: http://www.bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2019/EDU_01_2018_Y2_1_BS.pdf i http://www.bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2019/EDU_01_2017_Y2_3_BS.pdf

SDG 6: OSIGURATI SANITARNE UVJETE I PRISTUP PITKOJ VODI ZA SVE

6 CLEAN WATER AND SANITATION

Podcilj 6.1: Do kraja 2030. postići univerzalan i jednak pristup sigurnoj i jeftinoj pitkoj vodi za sve

SDG indikator 6.1.1: Udio stanovništva koje koristi pitku vodu iz sistema kojima se sigurno upravlja

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	75	80	90

Izvor: Pregled sektora vodnih usluga u BiH, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine (MOFTER).

Podcilj 6.3: Do 2030. poboljšati kvalitet vode smanjujući zagađenje, eliminirajući odlaganje i minimizirajući ispuštanje opasnih hemikalija i materija, prepolovljujući udio netretiranih otpadnih voda i značajno povećavajući recikliranje i sigurnu ponovnu upotrebu na globalnom nivou

SDG indikator 6.3.1: Stanovništvo priključeno na pročišćavanje urbanih otpadnih voda, u %

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	3,6	20	50

Izvor: Agencija za statistiku BiH
http://www.bhas.ba/tematskibilteni/TB_1_odr_razvBiH_BS.pdf

Zamjenski SDG indikator 6.3.2.a: Biohemijska potrošnja kisika u rijekama

Godina	Početna (2013.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,30	2,10	1,94

Miligrami O₂ po litru. Posljednja vrijednost za prosjek EU je 1,94.
Izvor: Evropska agencija za okoliš (EEA)
<http://data.europa.eu/euodp/data/dataset/rYsd2bjHKGttQApfJr4GRA>

Zamjenski SDG indikator 6.3.2.b: Fosfati u rijekama

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,03	0,03	0,03

Miligrami PO₄ po litru. Posljednja vrijednost za prosjek EU je 0,068.
Izvor: Evropska agencija za okoliš (EEA)
https://knoema.com/sdg_06_50/phosphate-in-rivers-source-eea

Podcilj 6.5 Do 2030. provesti integrirano upravljanje vodnim resursima na svim nivoima, uključujući prekograničnu saradnju, prema potrebi

SDG indikator 6.5.1: Stepen implementacije integriranog upravljanja vodnim resursima na skali 0–100

Godina	Početna (2017.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	52,9	65,0	70,0

Izvor: Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2017.)

SDG 7: OSIGURATI PRISTUP MATERIJALNO PRISTUPAČNOJ, POUZDANOJ, ODRŽIVOJ I MODERNOJ ENERGIJI ZA SVE

7 AFFORDABLE AND CLEAN ENERGY

Podcilj 7.1: Do 2030. osigurati univerzalni pristup finansijski pristupačnim, pouzdanim i modernim energetske uslugama

SDG indikator 7.1.2: Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva i tehnologiju

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	62	69	84

Izvor: Svjetska banka, Indikatori svjetskog razvoja
<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

SDG indikator 7.2.1: Udio izvora obnovljive energije u ukupnoj krajnjoj potrošnji energije (%)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	35,7	41,0	45,0

Izvor: MVTEO BiH, <https://see2020.info/sustainable-growth/>

Podcilj 7.3: Do 2030. udvostručiti globalnu stopu unapređenja energetske efikasnosti

SDG indikator 7.3.1: Energetski intenzitet mjereno u pogledu primarne energije i BDP-a

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6,7	6,2	5,5

Izvor: International Energy Agency (IEA), United Nations Statistics Division (UNSD)

SDG 8: PROMOVIRATI INKLUZIVAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAST, ZAPOSLENOST I DOSTOJANSTVEN RAD ZA SVE

8 DECENT WORK AND ECONOMIC GROWTH

Podcilj 8.1: Kontinuiran ekonomski rast po glavi stanovnika

Prilagođeni SDG indikator 8.1.1: Realna stopa rasta BDP-a

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	3,7	3,2	7,0

Izvor: Agencija za statistiku BiH

Podcilj 8.2: Postići više nivoe ekonomske produktivnosti kroz diversifikaciju, tehnološko unapređenje i inovaciju, između ostalog, fokusirajući se na radnointenzivne i visokoprofitabilne sektore

Zamjenski SDG indikator 8.2.2: Procijenjeni BDP (2011. PPP \$), po spolu

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Žene	8.432	11.080	20.150
Muškarci	17.123	21.100	28.500

Izvor: <http://hdr.undp.org/en/data>

U svrhu poređenja, 2018. godine u Sloveniji su se vrijednosti kretale: žene - 28.532, muškarci - 35.487; u Hrvatskoj: žene - 19.941, muškarci - 26.960; u Srbiji: žene - 12.549, muškarci - 17.995 (2011. PPP \$).

Podcilj 8.3: Promovirati razvojno orijentirane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje dostojanstvenih poslova, poduzetništvo, kreativnost i inovativnost; poticati formalno osnivanje i rast mikropoduzeća, odnosno malih i srednjih poduzeća, između ostalog, i kroz pristup finansijskim uslugama

Prilagođeni SDG indikator 8.3.1: Udio neformalne zaposlenosti u nepoljoprivrednim djelatnostima, po spolu

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Ukupno	17,1	15,0	12,0
Žene	12,6	11,0	9,0
Muškarci	19,8	17,0	14,0

Izvor: ILO baza podataka na osnovu ankete o radnoj snazi, 2019.

Zamjenski SDG indikator 8.3.2.: Nova registrirana poduzeća na 1.000 stanovnika (dobna grupa 15-64 godine)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	1,09	2,00	2,50

Izvor: WBdatabase, World Bank's Entrepreneurship Survey and database (<http://www.doingbusiness.org/data/exploretopics/entrepreneurship>)

U svrhu poređenja, podaci u regiji se kreću: Hrvatska: od 2,39 u 2010. do 4,96 u 2016. godini; Srbija: 1,83 u 2010. do 1,76 u 2016. godini; Slovenija: od 3,83 u 2010. do 3,13 u 2016. godini.

Podcilj 8.4: Do kraja 2030. poboljšati efikasnost resursa u potrošnji i proizvodnji i uložiti napore da se razdvoji ekonomski rast od degradacije okoliša

Prilagođeni SDG indikator 8.4.2.a: Domaća potrošnja sirovina (u kg po \$1 BDP-a)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,0	1,8	1,6

Izvor: Agencija za statistiku BiH. BDP je mjeren u smislu pariteta kupovne moći 2011.

Prilagođeni SDG indikator 8.4.b: Produktivnost resursa („PPS po kilogramu“)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,8	1,8	1,6

Izvor: Agencija za statistiku BiH. Za izračun „PPS po kilogramu“ koriste se tekuće cijene za BDP, izražen u standardu kupovne moći (PPS).

http://www.bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2018/ENV_11_2015_Y2_0_BS.pdf

<http://bhas.gov.ba/Calendar/Category/27>

Podcilj 8.5: Do 2030. postići punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, uključujući mlade i osobe s invaliditetom, te istu plaću za rad jednake vrijednosti

Zamjenski SDG indikator 8.5.2: Stopa zaposlenosti

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Žene	26,7	32,0	40,0
Muškarci	44,6	46,9	55,0
Mladi	23,4	24,6	30,2
Ukupno	35,5	37,3	45,9

Izvor: Agencija za statistiku BiH, http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2019/LAB_00_2019_TB_0_BS.pdf

Podcilj 8.6: Do 2030. značajno smanjiti udio mladih koji nisu zaposleni niti su uključeni u proces obrazovanja ili obuke

SDG indikator 8.6.1: Udio mladih koji nisu uključeni u obrazovanje, zaposleni ili na edukacijama (%)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Ukupno (8.6.1)	21,0	18	10
Žene (8.6.1.a)	21,4	18	10
Muškarci (8.6.1.b)	20,7	18	10

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2019. godina

Podcilj 8.9: Do 2030. osmisliti i provesti politike za promoviranje održivog turizma, koji stvara radna mjesta i promovira lokalnu kulturu i proizvode

SDG indikator 8.9.1: Održivi turizam

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Omjer primitaka od turizma u odnosu na BDP, izražen u % (8.9.1.a)	9,3	10,0	10,0
Godišnja stopa rasta primitaka od turizma (8.9.1.b)	6,9	7,0	7,0

Izvor: Svjetsko vijeće za putovanja i turizam (WTTC)

<https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

SDG 9: IZGRADITI OTPORNU INFRASTRUKTURU, PROMOVIRATI INKLUZIVNU I ODRŽIVU INDUSTRIJALIZACIJU I POTICATI INOVACIJE

9 INDUSTRY, INNOVATION AND INFRASTRUCTURE

Podcilj 9.1: Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i otpornu infrastrukturu, uključujući regionalnu međugraničnu infrastrukturu, kako bi se podržao ekonomski razvoj i ljudsko blagostanje, s fokusom na pristupačnom i jednakom pristupu za sve

Zamjenski SDG indikator 9.1.1: Kvalitet infrastrukture (1-5)

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
	2,6	3,0	3,5

Izvor: Indeks učinka logistike Svjetske banke: kvalitet infrastrukture vezane za trgovinu i transport*

<https://lpi.worldbank.org/#:~:text=The%20LPI%20is%20an%20interactive,for%20comparisons%20across%20160%20countries.> Prosjek EU tokom 2014-2018. bio je 3,5.

Podcilj 9.2: Promovirati inkluzivnu i održivu industrijalizaciju i do 2030. značajno povećati udio industrije u stopi zaposlenosti i bruto domaćem proizvodu, u skladu s okolnostima u zemlji

SDG indikator 9.2.1: Dodana vrijednost proizvodnje

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Kao udio BDP-a (9.2.1.a)	11,7	13	15
Po glavi stanovnika* (9.2.1.b)	\$535	\$600	\$700

* Po trenutnoj vrijednosti USD

Izvor: Svjetska banka, <https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.ZS>

https://todata360.worldbank.org/indicators/mva.per.cap?country=BRA&indicator=3798&viz=line_chart&years=1990,2014

„Dodana vrijednost po faktorskim troškovima je bruto dohodak iz poslovnih aktivnosti nakon njegovog prilagođavanja za operativne subvencije i indirektno poreze. Dodana vrijednost prema faktorskim troškovima se izračunava iz ostvarenog prometa, plus kapitalizirana proizvodnja, plus drugi operativni prihod (uključujući operativne subvencije), plus ili minus promjene na zalihama dobara i usluga, minus nabavka dobara i usluga, minus drugi porezi na proizvode koji su vezani za promet, ali nisu odbitni, minus carine i porezi vezani za proizvodnju. Carine i porezi vezani za proizvodnju su obavezna, nepovratna plaćanja, u kešu ili naturi, koji su nametnuti od vlade, u vezi sa proizvodnjom i uvozom dobara i usluga, zapošljavanjem radne snage, vlasništvom ili upotrebom zemljišta, zgrada ili druge imovine, korištenih u procesu proizvodnje, nezavisno od količine ili vrijednosti proizvedenih ili prodanih dobara i usluga.“

Podcilj 9.3: Povećati pristup malih industrijskih i ostalih poduzeća finansijskim uslugama, što obuhvata i povoljne kredite, i povećati njihovu integraciju u lance vrijednosti i u tržišta

SDG indikator 9.3.1: Udio malih industrija u ukupnoj dodanoj vrijednosti u industriji (%)

Godina	Početna (2017.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	17,06	21,40	22,80

Izvor: UN database, 2011-2016, EUROSTAT Structural Business Statistics, OECD Structural and Demographic Business Statistics database²²
Radi poređenja, podaci zemalja u regiji se kreću: Hrvatska: od 14,17 u 2011. do 13,93 u 2016. godini; Slovenija: od 15,4 u 2011. do 15,72 u 2016. godini.

Podcilj 9.4: Do 2030. unaprijediti infrastrukturu i prilagoditi industrije kako bi postale održive, uz veću efikasnost u korištenju resursa i veći nivo usvajanja čistih i ekološki prihvatljivih tehnologija i industrijskih procesa

SDG indikator 9.4.1: Emisije stakleničkih gasova po USD 1 BDP-a

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,59	0,53	0,47

Izvor: Svjetska banka
EU prosjek za ovaj indikator 2014. bio je 0,17.

Podcilj 9.5: Proširiti naučna istraživanja, unaprijediti tehnološke kapacitete industrijskih sektora u svim zemljama, posebno zemljama u razvoju, što podrazumijeva da se do 2030. potiču inovacije i značajno poveća broj radnika u oblasti istraživanja i razvoja na 1 milion ljudi kao i da se povećava javna i privatna potrošnja na istraživanje i razvoj

SDG indikator 9.5.1: Rashodi za istraživanje i razvoj kao udio BDP-a

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,20	0,53	2,00

Izvor: Agencija za statistiku BiH (2015.)
EU prosjek tokom 2013-2017. bio je iznad 2%.

SDG indikator 9.5.2: Istraživači (ekvivalent punog radnog vremena) na milion stanovnika

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	354	500	800

Podcilj 9.b: Podržati razvoj domaće tehnologije, istraživanje i inovacije u zemljama u razvoju, između ostalog, putem osiguranja povoljnog okruženja u pogledu politika za, između ostalog, industrijsku diversifikaciju i dodavanje vrijednosti dobrima

SDG indikator 9.b.1: Udio industrije srednje i visoke tehnologije u ukupnoj dodanoj vrijednosti

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	18%	21%	25%

Izvor: Agencija za statistiku BiH (2015.)
Radi poređenja, udjeli za Hrvatsku i Srbiju 2015. godine su bili 30%, odnosno 24%.

SDG 10: SMANJITI NEJEDNAKOST UNUTAR I IZMEĐU ZEMALJA

Podcilj 10.4: Usvojiti politike, posebno fiskalnu politiku i politike u oblasti plaća i socijalne zaštite, i progresivno postići veću ravnopravnost

Zamjenski SDG indikator 10.4.1: Odnos minimalne neto plaće i prosječne plaće

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
FBiH	0,44	0,47	0,51
RS	0,50	0,51	0,54

Izvor: OECD

https://stats.oecd.org/OECDStat_Metadata/ShowMetadata.ashx?Dataset=MIN2AVE&ShowOnWeb=true&Lang=en

Podcilj 10.c: Do 2030. smanjiti na manje od 3% troškove transakcija za doznake migranata i eliminirati troškove doznaka s troškovima koji su viši od 5%

SDG indikator 10.c.1: Troškovi doznaka kao udio ukupno doznačenog iznosa

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6,5	5,0	3,0

Izvor: Svjetska banka, <https://data.worldbank.org/indicator/SI.RMT.COST.IB.ZS>

SDG 11: UČINITI GRADOVE I NASELJA INKLUZIVNIM, SIGURNIM, OTPORNIM I ODRŽIVIM

Podcilj 11.1: Do kraja 2030. osigurati da svi imaju pristup adekvatnom, sigurnom i jeftinom smještaju i osnovnim uslugama, te unaprijediti uvjete u nekihigijenskim naseljima

Zamjenski SDG indikator 11.1.1: Uvjeti stanovanja (%)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Indikator			
Vlaga u zidovima/temeljima	15,2	10,0	8,0
Krov koji prokišnjava	7,2	5,0	3,0
Neadekvatno grijanje stambene jedinice	10,8	8,0	5,0
Truli prozori, okviri ili vrata	12,5	10,0	6,0

Izvor: Agencija za statistiku BiH, ADP/HBS (2015).

Podcilj 11.4: Pojačati napore na zaštiti i sigurnosti svjetske kulturne i prirodne baštine

SDG indikator 11.4.1: Ukupni izdaci po stanovniku utrošeni na konzervaciju, zaštitu i očuvanje cjelokupne kulturne i prirodne baštine, prema izvorima finansiranja (javnim, privatnim), vrsti baštine (kulturnoj, prirodnoj) i nivou vlasti (nacionalna, regionalna i lokalna/općinska)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	46,38	48,00	55,00

Izvor: Ministarstva finansija na svim nivoima vlasti u BiH, Agencija za statistiku BiH u saradnji sa Ministarstvom civilnih poslova BiH.

Podcilj 11.5: Do kraja 2030. značajno smanjiti broj smrtnih slučajeva i broj ugroženih ljudi, te znatno smanjiti ekonomske gubitke do kojih dovode elementarne nepogode, između ostalih, i one povezane s vodom, usmjeravajući pažnju na zaštitu siromašnih i onih u ranjivim situacijama

SDG indikator 11.5.1: Broj smrtnih slučajeva, nestalih osoba i osoba direktno pogođenih katastrofama na 100.000 stanovnika

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Potrebno utvrditi	Smanjiti za 20%	Smanjiti za 50%

Izvor: Ministarstvo sigurnosti BiH
BiH nema usaglašene i egzaktno podatke na nivou BiH jer se još radi na unošenju podataka u bazu podataka o štetama i gubicima.

Podcilj 11.6: Do 2030. smanjiti negativan utjecaj gradova na okoliš, mjereno po glavi stanovnika, tako što će se posebna pažnja posvetiti kvalitetu zraka i upravljanju komunalnim i drugim otpadom
Zamjenski SDG indikator 11.6.1.a: Udio netretiranog komunalnog otpada

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	25	17	10

Izvor: Agencija za statistiku BiH. Radi poređenja, podatak za Srbiju iznosi 16%, Hrvatsku 4%, dok je prosjek EU 1%.

Zamjenski SDG indikator 11.6.1.b: Udio recikliranog komunalnog otpada

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0	15	30

Izvor: Agencija za statistiku BiH
Radi poređenja, podatak za Hrvatsku u 2015. iznosi 24%, Sloveniju 58%, dok je prosjek EU 46%.

SDG indikator 11.6.2: Zagađenje zraka, prosječna koncentracija PM2.5 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora PM2,5	34,6	21,0	13,0

Izvor: 2019. World Air Quality Report 2019.,
U svrhu poređenja, podatak za 2019. godinu za Hrvatsku iznosi 19.1, Srbiju 23.3, a Njemačku 11.0.

Podcilj 11.b: Do kraja 2030. znatno povećati broj gradova i naselja koji usvajaju i primjenjuju integrirane politike i planove u smislu inkluzije, efikasnosti resursa, ublažavanja klimatskih promjena i prilagođavanja klimatskim promjenama, otpornosti na elementarne nepogode, odnosno koji razvijaju i implementiraju, u skladu s postojećim Okvirom za smanjenje rizika od katastrofa iz Sendaija za period 2015-2030., sveobuhvatno upravljanje rizicima od elementarnih nepogoda na svim nivoima
SDG indikator 11.b.2: Udio lokalnih samouprava s usvojenim inkluzivnim i integriranim strategijama razvoja koje obuhvataju pitanje upravljanja rizicima od katastrofa

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Nije dostupno	Povećati za 50%	100%

Komentar: Potrebno utvrditi polaznu vrijednost. Savezi opština/općina i gradova će vršiti redovno istraživanje po ovom indikatoru.

SDG 12: OSIGURATI MODELE ODRŽIVE POTROŠNJE I PROIZVODNJE

Podcilj 12.4: Do kraja 2030. postići ekološki ispravno upravljanje hemikalijama i svim oblicima otpada tokom čitavog njihovog upotrebnog ciklusa, u skladu s dogovorenim međunarodnim okvirima, i značajno smanjiti njihovo ispuštanje u zrak, vodu i zemljište kako bi se što više umanjili njihovi negativni utjecaji na zdravlje ljudi i okoliš

Prilagođeni SDG indikator 12.4.2: Udio tretiranog opasnog otpada

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Udio tret: 7	Udio tret: 15	Udio tret: 30

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2014-2018.

Podcilj 12.5: Do kraja 2030. značajno smanjiti generiranje otpada tako što će se sprečavati ili smanjivati njegovo generiranje, odnosno tako što će se otpad prerađivati i ponovo upotrebljavati

SDG indikator: 12.5.1: Stopa recikliranja, u tonama recikliranog materijala

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	4.000 t ili 1% generiranog otpada	10%	35%

Izvor: Agencija za statistiku BiH, 2004-2018.

http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Saopštenja/2019/ENV_01_2018_Y1_0_BS.pdf

Podcilj 12.6: Poticati kompanije, posebno velike i međunarodne, da usvoje održive prakse i integriraju informacije o održivosti u svoj ciklus izvještavanja

SDG indikator 12.6.1: Broj kompanija koje objavljuju izvještaje o održivosti

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2	30	150

Izvor: UN Global Compact

SDG 13: PODUZETI HITNE MJERE NA SUZBIJANJU KLIMATSKIH PROMJENA I NJIHOVIH POSLJEDICA

13 CLIMATE ACTION

Podcilj 13.1: Osažiti adaptivni kapacitet i prilagodljivost na rizike povezane s klimatskim uvjetima i prirodnim katastrofama u svim zemljama

SDG indikator 13.1.2: Procent jedinica lokalne samouprave koje imaju usvojene strategije smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa Sendai okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030. godina

Godina	Početna (2020.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	ND ²³	50%	90%

SDG 15: ZAŠTITITI, OČUVATI I PROMOVIRATI ODRŽIVO KORIŠTENJE KOPNENIH EKOSISTEMA, ODRŽIVO UPRAVLJANJE ŠUMAMA, SUZBIJA DESERTIFIKACIJU TE ZAUSTAVITI I PREOKRENUTI DEGRADACIJU ZEMLJIŠTA I ZAUSTAVITI GUBITAK BIOLOŠKE RAZNOLIKOSTI

15 LIFE ON LAND

Podcilj 15.1: Do 2030. osigurati očuvanje, obnovu i održivo korištenje kopnenih slatkodvodnih ekosistema i njihovih okruženja, posebno šuma, močvarnog zemljišta, planina i isušenog zemljišta, u skladu s obavezama prema međunarodnim sporazumima

Zamjenski SDG indikator 15.1.2.a: Očuvanje biološke raznolikosti (%)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Čista voda (15.1.2.a)	67	90	100
Zemljište (15.1.2.b)	18	35	50

Izvor: Podaci UNStat

Komentar: Omjer važnih kopnenih i vodenih mjesta biološke raznolikosti koja su obuhvaćeni zaštićenim zonama po vrsti ekosistema.

Zamjenski SDG indikator 15.1.2.a: Postotak zaštićenih područja (%)

Godina	Početna (2013.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,07	7,00	17,00

Izvor: EPR BiH 2018, NBSAP

Zamjenski SDG indikator 15.1.2.b: Broj površina sumnjivih na postojanje mina

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	478	350	300

Izvor: BHMACH

SDG 17: OJAČATI INSTRUMENTE ZA PROVEDBU I REVITALIZACIJU GLOBALNOG PARTNERSTVA ZA ODRŽIVI RAZVOJ

17 PARTNERSHIPS FOR THE GOALS

Podcilj 17.19: Do 2030. godine nadograđivati postojeće inicijative kako bi se razvila mjerila napretka u održivom razvoju, komplementarno mjerenju bruto domaćeg proizvoda, te podržati jačanje statističkih kapaciteta

Zamjenski SDG indikator 17.19.2: Jačanje statističkih sistema

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
a) Metodološka procjena statističkih kapaciteta (skala 0-100)	70,0	75,0	90,0
b) Procjena periodičnosti i blagovremenosti statističkih kapaciteta (skala 0-100)	66,7	70,0	80,0
c) Procjena izvornih podataka statističkih kapaciteta (skala 0-100)	70,0	75,0	90,0

Izvor: World Development Indicators, World Bank, Bulletin Board on Statistical Capacity (<http://bbsc.worldbank.org>)
Radi poređenja, podaci zemalja u regiji u 2018. godini iznose: a) Hrvatska 90%, Srbija 70%; b) Hrvatska 80%, Srbija 90%; c) Hrvatska 80%, Srbija 90%.

09.

RAZVOJNI PRAVAC – „DRUŠTVO JEDNAKIH MOGUĆNOSTI“

Društvo jednakih mogućnosti kao razvojni pravac postoji kako bi se potaklo ispunjenje principa „Niko ne smije biti isključen“. Ovaj pravac je usko povezan s reformom uprave i bržim rastom prihoda i zapošljavanja, te se fokusira na unapređenje sistema socijalne i zdravstvene zaštite u zemlji, kako bi se na bolji način zaštitili oni koji su suočeni s najvećim rizikom od siromaštva i ranjivosti (npr. starije osobe, osobe s invaliditetom, stanovnici udaljenih ruralnih područja, migranti, etničke manjine i određene grupe žena i djece) s ciljem jačanja socijalne kohezije. Istovremeno, fokus je i na aktivaciji, izgradnji vještina i prilika

za cjeloživotno učenje za osobe s otežanim pristupom tržištu rada. U širem smislu, ljudima je potrebna zaštita od rizika i iznenadnih događaja, koji ih mogu dovesti do siromaštva tokom njihovog života.²³ Akceleratori utvrđeni u okviru ovog pravca – adekvatna socijalna zaštita, inkluzivno obrazovanje, unapređenje pristupa zdravstvenim uslugama i njihovog ostvarenja, politike pomirenja privatnog i poslovnog života te politike zapošljavanja usmjerene na osobe s otežanim pristupom tržištu rada, predstavljaju suštinske elemente za ostvarenje tih ciljeva.

Društvo jednakih mogućnosti

Slika 13 — Vizuelni prikaz akceleratora pod razvojnim pravcem „Društvo jednakih mogućnosti“

²³ vjetska zdravstvena organizacija – ljudska prava i zdravlje
<https://www.who.it/news-room/fact-sheets/detail/human-rights-and-health>

9.1 Akcelerator 1: Unapređenje politika socijalne zaštite

Kako bi se uspostavio efikasniji sistem socijalne zaštite, pokretač je **ciljano i bolje usmjeravanje javnih rashoda za socijalnu zaštitu kako bi se ispunile potrebe onih koji žive u siromaštvu ili koji su socijalno isključeni**, te osigurao minimalan nivo prihoda potreban za dostojanstven život. S tim u vezi, potrebno je **unaprijediti sistem identifikacije i praćenja ranjivih porodica i porodica u riziku**. Pored toga, još jedan pokretač je **jačanje infrastrukture i kompetencija pružalaca usluga socijalne zaštite**, što bi moglo biti od velikog značaja za bolju pristupačnost usluga korisnicima. U tom pogledu, potrebno je raditi na unapređenju kvaliteta servisa kroz moguće uvođenje novih modela pružanja usluga (npr. deinstitucionalizacija socijalne zaštite, pružanje socijalne zaštite u zajednici i sl.).

U Bosni i Hercegovini je općenito, a posebno radi predupređenja kriza, od posebne važnosti **proširiti opseg socijalne zaštite**. Za to je potrebno osigurati identificiranje građana, integriranje socio-ekonomskih baza podataka i razviti digitalni sistem pružanja usluga.

Unapređenje politika socijalne zaštite

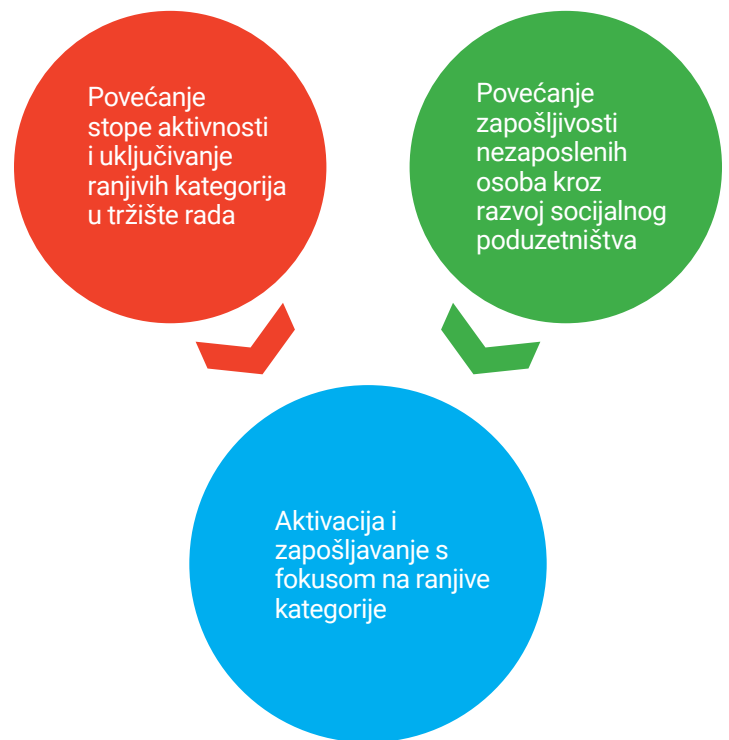
Slika 14 — Vizuelni prikaz akceleratora 1 pod razvojnim pravcem „Društvo jednakih mogućnosti“: Unapređenje politika socijalne zaštite

9.2 Akcelerator 2: Aktivacija i zapošljavanje s fokusom na ranjive kategorije

U zemljama u razvoju većinu radnih mjesta karakteriziraju nesigurni i teški uvjeti rada, niska produktivnost, koja rezultira niskim prosječnim primanjima, nedostaje adekvatna socijalna zaštita, krše se prava radnika. Stoga veliki izazov nije samo kako stvoriti više radnih mjesta nego kako stvoriti i bolja radna mjesta.²⁴ Pored toga, problem nezaposlenosti u Bosni i Hercegovini je u principu strukturne prirode. Oko četiri petine registriranih nezaposlenih na posao čeka duže od godinu dana. Gotovo polovina registriranih nezaposlenih je bez bilo kakvog radnog iskustva. Značajan dio njih je u kategoriji „obeshrabrenih“, tj. vjeruje da ne može naći posao. Takva situacija ima ozbiljne negativne posljedice za pojedinca, društvo i ekonomski sistem u zemlji. Ljudski kapital radnika (stvarni ili percipirani od poslodavaca) tokom dužeg perioda čekanja na posao i njihov angažman u traženju novog zaposlenja se smanjuju. Sve to umanjuje vjerovatnoću ponovnog pronalaska posla, kao i napuštanje kategorije radne snage i prelazak u neaktivno stanovništvo. S tim u vezi, posebno je važna kombinacija (aktivnih i pasivnih) mjera na tržištu rada kao pokretača, kako bi se povećala stopa aktivnosti stanovništva i zapošljivost nezaposlenih osoba. Primarni fokus aktivacijske politike trebao bi biti na povećanju javnih izdvajanja za efikasnije aktivne mjere zapošljavanja (savjetovanje, prekvalifikacije), održivosti izvora finansiranja i povećanju efikasnosti realiziranih programa (kroz monitoring i ocjenu učinaka). Za to je potrebno raditi na unapređenju saradnje javnih službi za zapošljavanje s poslodavcima i drugim institucijama (centri za obrazovanje i obuku, privatne agencije, međunarodne organizacije itd.) kroz kreiranje lokalnih/regionalnih partnerstava za zapošljavanje, te dalje unapređivati kadrovske, upravljačke i informatičke kapacitete javnih službi za zapošljavanje. Bitan preduvjet za jačanje funkcije posredovanja u javnim službama za zapošljavanje predstavlja izmještanje zdravstvenog osiguranja za nezaposlene osobe iz zavoda za zapošljavanje.

Istovremeno, potrebno je više pažnje posvetiti mjerama koje se odnose na smanjenje nezaposlenosti kategorija stanovništva s otežanim

pristupom tržištu rada. Shodno tome, prvi pokretač su **aktivacijske politike i mjere zapošljavanja usmjerene na uključivanje ranjivih kategorija na tržište rada**. Između ostalog, to uključuje razvijanje sistema identifikacije, pripreme za rad (doškovanje i prekvalifikacija), zapošljavanje, podršku i praćenje ranjivih kategorija, saradnju s poslodavcem i sl. Važan segment je i **podrška razvoju socijalnog poduzetništva kao modela koji istovremeno doprinosi zapošljavanju i podršci ugroženim grupama**. Istovremeno, jedna od bitnih prepreka za zapošljavanje žena je njihova briga o domaćinstvu, odnosno briga za stare, djecu i osobe s invaliditetom, tako da, iako one obavljaju socijalnu ulogu države, njihov rad nije vrednovan kroz odgovarajuće naknade niti priznavanje radnog staža te je ovo pitanje nužno rješavati.

Slika 15 — Vizuelni prikaz akceleratora 2 pod razvojnim pravcem „Društvo jednakih mogućnosti“: Aktivacija i zapošljavanje s fokusom na ranjive kategorije

24 Zapošljavanje, socijalna inkluzija i socijalna zaštita - politika https://ec.europa.eu/europeaid/sectors/policy-1_en

9.3 Akcelerator 3: Efikasna zdravstvena zaštita za sve

Pravo na zdravlje je jedan u nizu međunarodno dogovorenih standarda ljudskih prava i neodvojiv je od ostalih prava.²⁵ To znači da je ostvarivanje prava na zdravlje od ključnog značaja i ovisno je o ostvarivanju drugih ljudskih prava, prava na hranu, stanovanje, rad, obrazovanje, informiranje i učešće. Pored toga, pravo na zdravlje mora se uvažavati bez diskriminacije na osnovi rase, spola, dobi, etničke pripadnosti ili bilo kojeg drugog statusa. Nediskriminacija i jednakost zahtijevaju od vlasti da poduzmu korake na rješavanju bilo kojih od eventualnih diskriminatornih zakonskih odredbi, praksi ili politika.

Uzimajući u obzir kontekst u Bosni i Hercegovini, prvi pokretač odnosi se na sektor zdravstvenog osiguranja, gdje postoji potreba **da se osigura pristup, te unaprijedi kvalitet usluga zdravstvene zaštite na jednakim osnovama za sve građane.** Konkretnije, potrebno je sveobuhvatno unaprijediti dostupnost, kao i ekonomski i fizički pristup kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti za sve građane BiH, uključujući i mentalno zdravlje. U tom smislu, nužno je i provođenje **reformi finansiranja zdravstvene zaštite,** pri čemu je potrebno osigurati obuhvat kvalitetnim uslugama za sve građane, uključujući marginalizirane kategorije društva. Važnu ulogu imaju i standardizacija i integriranje zdravstvenih servisa kroz privatni i civilni sektor, gdje je važno osigurati adekvatno prepoznavanje kvalitetnog doprinosa nevladinog sektora i privatnih usluga u zdravstvu te ih integrirati u sistem zdravstvene podrške. Troškovi pružanja tako široko zasnovane mreže zdravstvene zaštite mogu se smanjiti **digitalizacijom javne uprave i u sklopu toga digitalizacijom zdravstvenog sistema.**²⁶

Treći pokretač bi bio davanje **većeg prioriteta preventivnim zdravstvenim mjerama,** koje bi mogle smanjiti troškove zdravstvene zaštite i povećati zdravlje sveukupnog stanovništva.

Posebna pažnja se mora posvetiti dramatičnom odlasku medicinskog osoblja sa srednjom stručnom spremom, zatim ljekara, a naročito iskusnih ljekara specijalista iz Bosne i Hercegovine, koji će se krajnje negativno odraziti na kvalitet medicinskih usluga ukoliko se ne budu poduzele odgovarajuće hitne i efikasne mjere da se taj trend prvo uspori, a zatim i zaustavi.

Najrazvijenije zemlje Evropske unije su otvorile svoje tržište rada prema tim kategorijama eksperata i neće biti nimalo lako adekvatno odgovoriti na taj veoma težak izazov, s kojim se već suočavaju sve naše zdravstvene ustanove, uz daljnje eksponencijalno pogoršavanje situacije. Teške posljedice ovog egzodusa već su prisutne ne samo u Bosni i Hercegovini nego i u cijelom regionu, i očekuje se da one budu mnogo dramatičnije u mjesecima i godinama koje dolaze ukoliko se ništa sveobuhvatno ne bude poduzelo. Procjenjuje se da samo blago povećanje plaća i poboljšanje drugih uvjeta rada za gore spomenute kategorije zdravstvenih zaposlenika neće dovesti do prevazilaženja trenda odlaska, naprotiv, to može biti signal ostalim medicinskim zaposlenicima da ne postoji mogućnost adekvatnog snažnog odgovora relevantnih institucija na ovom polju u dogleđno vrijeme. Stoga je potrebno usmjeriti pažnju na **definiranje i provedbu strateškog pristupa u zadržavanju postojećeg osoblja te razvoju ljudskih resursa u oblasti zdravstva, ali i drugim oblastima.**²⁷

25 Svjetska zdravstvena organizacija – ljudska prava i zdravlje <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/human-rights-and-health>

26 Istraživanja McKinsey i German Managed Care Association (BMC) pokazuju da su njemačke zdravstvene ustanove i osiguravatelji mogli uštedjeti do 12% ukupnih troškova (ili 34 milijarde eura samo u 2018. god.) da je sistem bio potpuno digitaliziran (v. „Digitizing healthcare—opportunities for Germany,” October 31, 2018, McKinsey.com).

27 Prema podacima EUROSTAT-a, 2013. godine, 14.856 državljana Bosne i Hercegovine je prvi put zatražilo dozvolu boravka u EU-28, dok je taj broj u 2019. godine iznosio 56.359.

Slika 16 — Vizuelni prikaz akceleratora 3 pod razvojnim pravcem „Društvo jednakih mogućnosti“: Efikasna zdravstvena zaštita za sve

9.4 Akcelerator 4: Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema

Ovaj pokretač treba osigurati **jednak pristup obrazovanju i podršku za djecu i mlade s poteškoćama u razvoju, djecu i mlade koji dolaze iz ekonomski i socijalno ugroženih kategorija**, odnosno promovirati potrebu standardiziranog pristupa, kako bi sva djeca i mladi imali iste mogućnosti i šanse. S tim u vezi, potrebno je provoditi **mjere smanjivanja ranog napuštanja školovanja**

²⁸u Bosni i Hercegovini kako bi se dobile tačne informacije o potencijalnom ranom napuštanju škole te osigurala ciljane podrška onima koji bi bili unutar tih grupa, posebno ako se ima u vidu da većina djece koja napušta školu dolazi iz ranjivih porodica, usljed činjenica da roditelji takve djece imaju niska primanja i ne mogu osigurati sredstva neophodna za školovanje ili imaju ograničen pristup školama jer žive u udaljenim područjima.²⁹

Napuštanje srednjeg obrazovanja u najvećem broju slučajeva povezano je s maloljetničkom delinkvencijom (52,0%), pripadnosti romskoj populaciji (48,3%), te siromaštvom i materijalnim stanjem porodice (37,9%).

³⁰ Poseban problem u oblasti obrazovanja predstavlja pristup obrazovanju za djecu i osobe s različitim poteškoćama. U Bosni i Hercegovini ne postoje zvanični podaci o broju i osobama s poteškoćama i vrsti poteškoća, niti koliko djece i osoba s poteškoćama nije uključeno u procese obrazovanja, dok su politike njihovog uključivanja sporadične. S tim u vezi, posebno značajan pokretač u oblasti inkluzivnog

28 ETF, „TORINO PROCESS 2018–2020 Bosnia and Herzegovina“ (2019.)

29 Prema nekim procjenama, za jednu godinu školovanja u srednjoj školi potroši se između dvije i tri hiljade konvertibilnih maraka, Izvještaj o socijalnoj uključenosti 2018., Direkcija za ekonomsko planiranje BiH/NDGF YERP/Unicef, 2011.

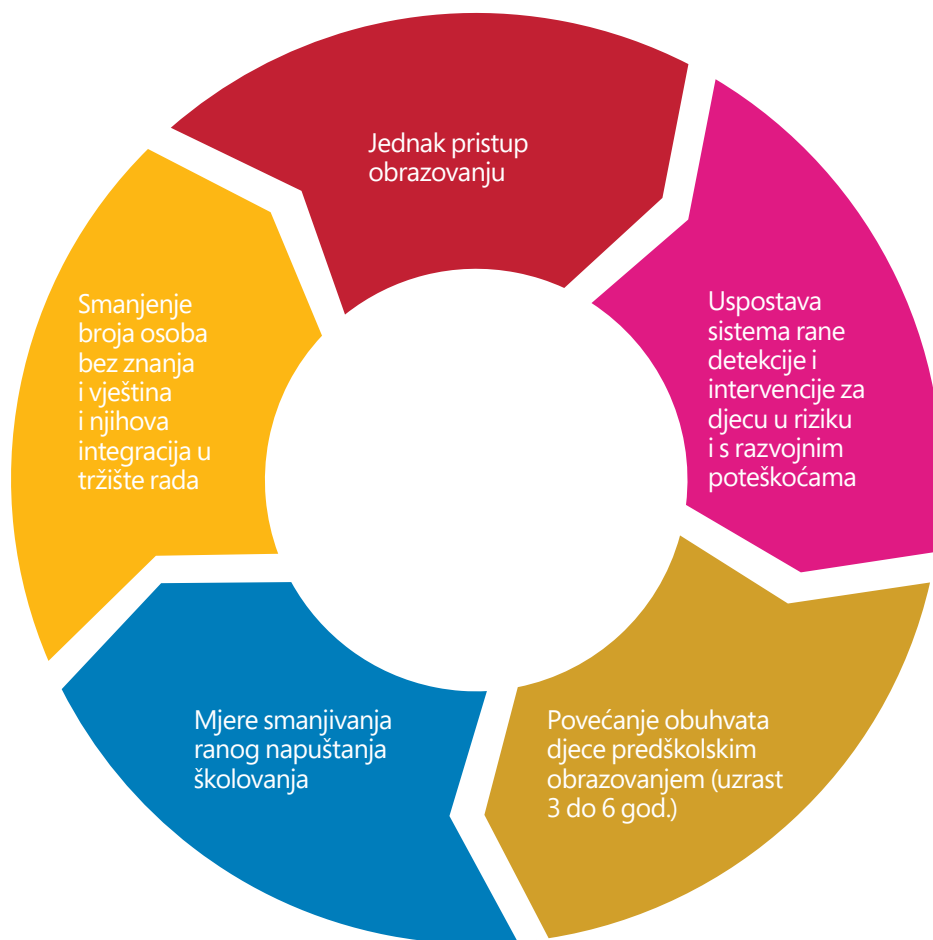
30 Ibid.

obrazovanja je definiranje i provođenje politika koje omogućavaju pravedan pristup obrazovanju za djecu, mlade i osobe s poteškoćama.

Dodatni pokretač je **povećanje obuhvata djece predškolskim obrazovanjem, i to u uzrastu od 3 do 6 godina** za djecu iz ranjivih kategorija, uključujući i **uspostavu sistema rane detekcije i intervencije za djecu u riziku i s razvojnim poteškoćama**, s obzirom na značaj koji naučno dokazane metode rane intervencije imaju na razvoj vještina djece upravo u dobi do 6 godina.

U ukupnoj obrazovnoj strukturi stanovništva, žene su u znatno nepovoljnijem položaju od muškaraca, što ih stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na

muškarce na tržištu rada. Podaci entitetskih zavoda i Zavoda za zapošljavanje Brčko distrikta govore da se svi nivoi susreću s istim izazovima kad je u pitanju nezaposlenost, a to je da pogađa sve stanovnike: mlađu dob, muškarce, žene, stariju dob, mlađe žene sa završenom visokom školom, a ogleda se u dugoročnoj nezaposlenosti te visokim udjelom neobrazovanih. Stoga su nužne ciljane mjere za **smanjenje broja osoba bez znanja i vještina kroz ciljane obuke i programe te njihova integracija u tržište rada.**

Slika 17 — Vizuelni prikaz akceleratora 3 pod razvojnim pravcem „Društvo jednakih mogućnosti“: Poboljšanje inkluzivnosti obrazovnih sistema

9.5 Akcelerator 5: Finansijska inkluzija

Prema podacima Svjetske banke iz 2017. godine, 59% odraslih osoba u Bosni i Hercegovini ima račun u banci, dok u Srbiji taj procent iznosi 71%, a u Hrvatskoj 86%. Od ukupnog broja osoba koje imaju račun u banci u Bosni i Hercegovini, više je muškaraca u odnosu na žene, s razlikom od 8%. Međutim, dublje analize o temi finansijske inkluzije u Bosni i Hercegovini nisu vršene. Studija izrađena u Srbiji, čiji je kontekst sličan kontekstu u Bosni i Hercegovini, ukazuje na to da grupu finansijski isključenih povezuju uobičajeni faktori koji su najčešći uzrok isključenosti, poput nezaposlenosti, siromaštva, niskih, neizvjesnih ili neredovnih primanja, invaliditeta, izolacije ili udaljenosti od glavnih društvenih centara (*European Foundation*

for Financial Exclusion, 2013).³¹ Eksperimentalna evaluacija utjecaja mikrokredita, koja je u Bosni i Hercegovini provedena 2015. godine, pokazala je da nije došlo do povećanja prihoda domaćinstava nakon korištenja mikrokredita.³² S ciljem smanjenja finansijske isključenosti, potrebne su mjere **unapređenja dostupnosti finansijskih usluga i usluga osiguranja za najranjivije kategorije stanovništva**, od povoljnih naknada za otvaranje bankovnih računa do **pristupačnosti mikrokreditima s povoljnim kamatnim stopama**, kako bi u konačnici doprinijele smanjenju siromaštva.

Slika 18 — Vizuelni prikaz akceleratora 4 pod razvojnim pravcem „Društvo jednakih mogućnosti“: Finansijska inkluzija

31 Finansijska inkluzija u Srbiji, Analiza stanja, prepreka, koristi i šansi, Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Vlada Republike Srbije, 2015.

32 Eksperimentalnu grupu su sačinjavale samozaposlene osobe (78% grupe), angažirane u trgovini (27%), uslugama (29%), poljoprivredi (38%) i prerađivačkoj industriji (6%). Augsburg, Britta, Ralph De Haas, Heike Hargart, and Costas Meghir. 2015. „The Impacts of Microcredit: Evidence from Bosnia and Herzegovina.“ *American Economic Journal: Applied Economics*, 7 (1): 183-203. DOI: 10.1257/app.20130272.

9.6 Podciljevi i indikatori u okviru razvojnog pravca „Društvo jednakih mogućnosti“

Donja tabela prikazuje podciljeve s polaznim i ciljnim vrijednostima u okviru odgovarajućih Ciljeva održivog razvoja kao i indikatore kojima će pratiti napredak ka ostvarivanju podciljeva u oblasti razvojnog pravca „Društvo jednakih mogućnosti“.

SDG 1: OKONČATI SIROMAŠTVO SVUDA I U SVIM OBLICIMA			
1 NO POVERTY			
			
Podcilj 1.1: Do 2030. svuda i za sve ljude iskorijeniti ekstremno siromaštvo			
Zamjenski SDG indikator 1.1.1: Stopa siromaštva, međunarodna granica siromaštva			
Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	3,9	3,0	0,0
Izvor: Svjetska banka			
Zamjenski SDG indikator 1.2.1: Stopa siromaštva na nivou države/entiteta			
Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora BiH	16,9	15,0	8,5
Vrijednost indikatora BD BiH	17,6	13,2	8,8
Vrijednost indikatora FBiH	17,1	12,9	8,6
Vrijednost indikatora RS	16,4	12,3	8,2
Izvor: Agencija za statistiku BiH Stopa definirana kao 60% srednjeg prihoda (prema Eurostat metodologiji).			
Podcilj 1.4: Do 2030. osigurati da svi muškarci i žene, posebno siromašni i ranjivi, imaju jednaka prava na ekonomske resurse, kao i pristup osnovnim uslugama, vlasništvu i upravljanju zemljištem i drugim oblicima svojine, nasljedstvu, prirodnim bogatstvima, pristup odgovarajućim novim tehnologijama i finansijskim uslugama, uključujući mikrofinansiranje			
SDG indikator 1.4.1: Pristup osnovnim uslugama, u %			
Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vodosnabdijevanje (1.4.1.a)	88,6	93,0	96,0*
Sanitarne usluge (1.4.1.b)	23,1	75,0	89,0*
Izvor: Svjetska banka *Prosjek EU 2015.			
SDG 2: OKONČATI GLAD, POSTIĆI SIGURNOST SNABDIJEVANJA HRANOM, UNAPRIJEDITI KVALITET ISHRANE I PROMOVIRATI ODRŽIVU POLJOPRIVREDU			
2 ZERO HUNGER			
			
Podcilj 2.1: Do 2030. okončati glad i osigurati svim ljudima, posebno siromašnim i ljudima u ugroženim situacijama, uključujući bebe, tokom cijele godine, pristup sigurnoj, nutricionistički vrijednoj hrani u dovoljnim količinama			
Prilagođeni SDG indikator 2.1.2: Nesigurnost u snabdijevanju hranom kod odraslog stanovništva, u %			

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	10,2	5,0	0,0

Izvor: UNSTAT.UN.ORG

Podcilj 2.2: Do 2030. okončati sve oblike neuhranjenosti, uključujući postizanje do 2025. godine međunarodno dogovorenih podciljeva koji se odnose na zaostajanje u tjelesnom razvoju djece mlađe od pet godina i usmjeriti pažnju na nutritivne potrebe adolescentkinja, trudnica i dojilja i starijih osoba

SDG indikator 2.2.1: Udio djece s umjerenim ili teškim zaostatkom u rastu

Godina	Početna (2012.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	10,2	5,0	0,0

Izvor: UNICEF/MICS, 2012.

Podcilj 2.3: Do 2030. udvostručiti produktivnost poljoprivrede i prihode malih proizvođača hrane, posebno žena, porodičnih poljoprivrednih proizvođača, stočara i ribara, između ostalog, i putem sigurnog i jednakog pristupa zemljištu, drugim produktivnim resursima i ulaznim elementima, znanju, finansijskim uslugama, tržištima i mogućnostima za ostvarivanje dodatne vrijednosti i zapošljavanje izvan poljoprivrednih dobara

Prilagođeni SDG indikator 2.3.2: Poljoprivredni prihodi po glavi stanovnika (USD)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6.242	9.000	12.000

Izvor: FAO

Napomena: Posljednji evidentirani EU prosječni godišnji nivo je iznad USD 26,000.

SDG 3: OSIGURATI ZDRAV ŽIVOT I DOBROBIT SVIH LJUDI, SVIH ŽIVOTNIH DOBI

3 GOOD HEALTH AND WELL-BEING

Podcilj 3.2: Do kraja 2030. okončati smrtne slučajeve koji se mogu spriječiti kod novorođenčadi i djece mlađe od 5 godina

SDG indikator 3.2.1: Stopa smrtnosti djece mlađe od 5 godina, na 1.000 živorođenih

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	5,8	5,1	2,5

Izvor: UN database, 2000–2018, „United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (UN IGME)”, 2019. E-estimated data.

Radi poređenja, u Hrvatskoj vrijednosti se kreću od 5,0 u 2010. do 4,3 u 2018. godini, Srbiji 7,6 u 2010. do 5,5 u 2018. godini, Sloveniji od 3,2 u 2010. do 2,1 u 2018. godini.

SDG indikator 3.2.2: Stopa dojenačke smrtnosti, na 1.000 živorođenih (u dobi ispod jedne godine)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	5,0	4,5	3,8

Izvor: UN database, 2000–2018, „United Nations Inter-agency Group for Child Mortality Estimation (UN IGME), 2019.”, E-estimated data.

Radi poređenja, u Hrvatskoj vrijednosti se kreću od 4,7 u 2010. do 4,0 u 2018. godini, Srbiji od 6,6 u 2010. do 4,8 u 2018. godini, Sloveniji od 2,6 u 2010. do 1,7 u 2018. godini.

Podcilj 3.4: Do 2030. smanjiti za jednu trećinu broj prijevremenih smrtnih slučajeva od nezaraznih bolesti kroz prevenciju i liječenje i promovirati mentalno zdravlje i blagostanje

Prilagođeni SDG indikator 3.4.1: Stope smrtnosti od nezaraznih bolesti (na 1.000 stanovnika)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)*
Ukupno (3.4.1)	18,2	16,4	12,1
Žene (3.4.1.a)	13,2	11,1	8,8
Muškarci (3.4.1.b)	23,1	19,8	15,7

<https://apps.who.int/gho/data/view.main.2490>

Podcilj 3.5: Pojačati prevenciju zloupotrebe supstanci i liječenje posljedica takve zloupotrebe, što obuhvata i zloupotrebu opojnih droga i štetnu upotrebu alkohola**SDG indikator 3.5.2: Štetna upotreba alkohola, definirana prema nacionalnom kontekstu kao konzumacija alkohola po glavi stanovnika (u dobi od 15 godina i više) tokom kalendarske godine u litrima čistog alkohola**

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6,43	5,3	4,0

Izvor: UN database, „WHO Global Information System on Alcohol and Health (GISAH), 2018“.

U svrhu poređenja, vrijednosti u Hrvatskoj se kreću od 11,25 u 2010. do 8,94 u 2016. godini, Srbiji 11,69 u 2010. do 11,8 u 2016. godini, Sloveniji od 11,47 u 2010. do 12,6 u 2018. godini. Globalni prosjek je 6,4, prosjek EU je 9,8.

Podcilj 3.7: Do 2030. osigurati univerzalan pristup uslugama seksualne i reproduktivne zdravstvene zaštite, uključujući planiranje porodice, informiranje i obrazovanje te integriranje reproduktivnog zdravlja u nacionalne strategije i programe**SDG indikator 3.7.2: Stopa rađanja kod adolescenata (u dobi od 15 do 19 godina) na 1.000 žena iz te dobne grupe**

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	11,0	8,7	4,9

Izvor: Global SDG indicators database, <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/database/> U svrhu poređenja, u Hrvatskoj se vrijednosti kreću od 12,4 u 2010. do 9,6 u 2018. godini, Srbiji 19,0 u 2010. do 15,4 u 2018. godini, Sloveniji od 4,9 u 2010. do 4,1 u 2018. godini.

Podcilj 3.8: Postići univerzalni obuhvat zdravstvenom zaštitom, uključujući zaštitu od finansijskog rizika, dostupnost kvalitetnih osnovnih usluga iz oblasti zdravstvene zaštite i dostupnost sigurnih, djelotvornih, kvalitetnih i jeftinih osnovnih lijekova i vakcina za sve³**SDG indikator 3.8.1: Obuhvat osnovnim zdravstvenim uslugama**

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora, u %	61	69	75

Izvor: UN database, Tracking universal health coverage: 2019 Global Monitoring Report

U svrhu poređenja, u 2018. godini ovaj indikator je u Hrvatskoj iznosio 71%, u Srbiji 65%, a u Sloveniji 79%.

SDG indikator 3.8.2: Udio domaćinstava s visokom potrošnjom na zdravstvo u odnosu na ukupnu potrošnju domaćinstva, u %

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Udio stanovništva s velikim izdacima domaćinstava za zdravstvo (većim od 10%) kao udio u ukupnim izdacima ili prihodima domaćinstava	8,18	6,50	4,00
Udio stanovništva s velikim izdacima domaćinstava za zdravstvo (većim od 25%) kao udio u ukupnim izdacima ili prihodima domaćinstava	1,39	0,50	0,00

Izvor: UN database

Vrijednosti u 2016. godini: u Hrvatskoj 31,8 (žene 31,1, muškarci 32,5), Srbiji 19,8 (21,4 žene, 18 muškarci), Sloveniji 46,1 (48,3 žene, 44,1 muškarci).

Podcilj 3.a: Pojačati primjenu Okvirne konvencije Svjetske zdravstvene organizacije o kontroli duhana u svim zemljama na odgovarajući način

SDG indikator 3.a.1: Rasprostranjenost trenutne upotrebe duhana (15 godina i stariji)

Godina	Početna (2011.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno (3.a.1.a)	39,3	31,0	25,0
Žene (3.a.1.b)	30,5	24,0	20,0
Muškarci (3.a.1.c)	48,4	39,0	31,0

Izvor: Svjetska zdravstvena organizacija

Podcilj 3.c: Značajno povećati finansiranje u oblasti zdravstva, kao i zapošljavanje medicinskog kadra, obuku, usavršavanje i zadržavanje zdravstvenih radnika

Prilagođeni SDG indikator 3.c.1: Gustina i distribucija zdravstvenih radnika na 10.000 stanovnika

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Stomatolozi	2,31	5,30	7,20
Medicinske sestre	63,00	69,10	75,50
Farmaceuti	1,24	2,10	5,90
Ljekari	20,00 (2013.)	22,50	24,80

Izvor: UN database, Global Health Workforce Statistics database, Global Health Observatory, WHO; 2000-2014, podaci za BiH.

SDG 4: OSIGURATI INKLUZIVNO I JEDNAKO KVALITETNO OBRAZOVANJE I PROMOVIRATI MOGUĆNOST CJELOŽIVOTNOG UČENJA ZA SVE

4 QUALITY EDUCATION

Podcilj 4.1: Do 2030. osigurati da sve djevojčice i dječaci završe besplatno, jednako i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje koje vodi ka relevantnim i djelotvornim ishodima učenja

Zamjenski SDG indikator 4.1.1.a: Prosječan broj godina školovanja

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Žene	8,5	10,2	12,1
Muškarci	10,9	11,7	12,4

Izvor: <http://hdr.undp.org/en/data>

Podaci za 2018. godinu: Slovenija - žene 12,2, muškarci 12,3; Hrvatska - žene 10,9, muškarci 12,0; Srbija - žene 10,7, muškarci 11,6 godina.

Zamjenski SDG indikator 4.1.1.b: Udio djevojčica i dječaka u dobi od 15 godina koji dostižu PISA Nivo 2 ili viši u čitanju, matematici i nauci

Godina	Početna (2018.) ⁴	Srednja (2023.) ⁵	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Čitanje: 46	Čitanje: min. 55	Čitanje: min. 70
	Matematika: 42	Matematika: min. 55	Matematika: min. 70
	Nauka: 43	Nauka: min. 55	Nauka: min. 70

Podcilj 4.2: Do 2030. osigurati da sve djevojčice i dječaci imaju pristup kvalitetnom razvoju u ranom djetinjstvu, brizi i predškolskom obrazovanju kako bi se pripravili za osnovno obrazovanje

Prilagođeni SDG indikator 4.2.2: Upis u predškolsko obrazovanje (3-6 godina), u %⁶

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	18	30	60

Izvor: Analitički izvještaj EU, maj 2019.
Prosjeck EU 95,3%.

Podcilj 4.5: Do kraja 2030. eliminirati rodnu nejednakost u obrazovanju i osigurati jednak pristup svim nivoima obrazovanja i stručnim obukama za ranjive grupe, uključujući osobe s invaliditetom, starije stanovništvo i djecu u ranjivim situacijama

Zamjenski SDG indikator 4.5.1: Indeks rodne nejednakosti (Gender Inequality Index)⁷

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,162	0,145	0,089

<http://www.hdr.undp.org/en/global-reports>

Vrijednosti GII u 2018. godini: za Sloveniju 0,069, Hrvatsku 0,122, Srbiju 0,161.

SDG 5: POSTIĆI RODNU RAVNOPRAVNOST I OSNAŽIVATI SVE ŽENE I DJEVOJČICE

5 GENDER EQUALITY

Podcilj 5.4: Prepoznati i vrednovati neplaćeno staranje i rad u domaćinstvu kroz osiguravanje javnih usluga, infrastrukture i politike socijalne zaštite, te kroz promoviranje zajedničke odgovornosti u domaćinstvu i porodici, na način koji je prikladan u odgovarajućoj državi

Prilagođeni SDG indikator 5.4.1.a: Udio ekonomski neaktivnih osoba u dobi od 20 do 64 godine koje su neaktivne zbog drugih porodičnih obaveza (osim brige o djeci i nesposobnim odraslim ili nemoćnim osobama)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	26,3	20,0	17,0
Muškarci	7,7	6,0	5,0
Žene	36,3	30,0	20,0

Izvor: Anketa o radnoj snazi, 2019. godina

Prilagođeni SDG indikator 5.4.1.b: Udio ekonomski neaktivnih osoba u dobi od 20 do 64 godine koje su neaktivne zbog brige o djeci ili nemoćnih odraslih osoba

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	3,5	3,0	2,0
Muškarci	0,4	0,4	0,4
Žene	5,1	4,0	3,0

Izvor: Anketa o radnoj snazi (2019).

SDG 10: SMANJITI NEJEDNAKOST UNUTAR I IZMEĐU ZEMALJA

Podcilj 10.1: Do 2030. progresivno postići i održati rast prihoda donjih 40% stanovništva po stopi višoj od prosjeka u zemlji

Zamjenski SDG indikator 10.1.1.a: Gini koeficijent nejednakosti prihoda

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	31,2	30	29

Izvor: Agencija za statistiku BiH

http://bhas.gov.ba/data/Publikacije/Bilteni/2018/CIS_01_2015_Y1_0_BS.pdf

Zamjenski SDG indikator 10.1.1.b: Posjedovanje računa u finansijskoj instituciji

Godina	Početna (2017.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora			
Ukupno	58,8	65,0	80,0
Žene	54,7	63,0	80,0
Muškarci	62,2	67,0	80,0

Izvor: Svjetska banka, <https://data.worldbank.org/indicator/FX.OWN.TOTL.ZS>

10.

INSTITUCIONALNI MEHANIZAM ZA KOORDINACIJU I PRAĆENJE PROVEDBE OKVIRA ZA REALIZACIJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Kako je ranije naglašeno, Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja usmjerava buduće procese strateškog planiranja na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini te svaki od nivoa vlasti kroz svoje strateške dokumente i u skladu sa svojim nadležnostima definira svoje prioritete, mjere i aktivnosti prema dostizanju održivog razvoja i specifičnih podciljeva utvrđenih u Okviru. U duhu partnerstva te principa da niko nije izostavljen iz razvojnih procesa, procesi strateškog planiranja trebaju biti participatorni i omogućiti učesće socio-ekonomskih aktera uz osiguravanje vertikalne koordinacije između različitih nivoa vlasti, s obzirom na to da se samo udruženim djelovanjem svih aktera može osigurati značajan napredak u ostvarivanju održivog razvoja.

Radna grupa za izradu Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja nastavit će djelovati u svrhu koordinacije i praćenja implementacije Okvira u formi **Vijeća za praćenje realizacije Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini**. Pored institucija zastupljenih u Radnoj grupi, Vijeće će uključivati i nadležne statističke institucije te, po potrebi, i druge institucije svih nivoa vlasti. Osnovna uloga i mandat Vijeća za implementaciju Ciljeva održivog razvoja (u daljnjem tekstu: Vijeće)

bit će u praćenju i izvještavanju, te upravljanju i koordiniranju procesa realizacije Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja i same Agende 2030. Mandat Vijeća uključivat će i pokretanje izrade i pripreme analiza i istraživanja u saradnji s nadležnim statističkim, naučno-istraživačkim i drugim institucijama i ustanovama za potrebe analiziranja realizacije Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja i Agende 2030. Također, Vijeće za implementaciju Ciljeva održivog razvoja učestvuje u praćenju izrade i realizacije međunarodnih dokumenata u oblasti održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, globalnih sporazuma i konvencija, kao i koordiniranju procesa izrade svih potrebnih izvještaja o realizaciji Agende 2030 u Bosni i Hercegovini prema Ujedinjenim narodima (Dobrovoljni izvještaj 2023. i drugi izvještaji).

Vijeće za implementaciju Ciljeva održivog razvoja imat će ključnu ulogu u pružanju podrške uključivanju socio-ekonomskih partnera, poput organizacija civilnog društva, privatnog sektora, jedinica lokalne samouprave, akademske zajednice, kao i parlamenata, u procese realizacije i praćenja Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja i podizanju svijesti šire javnosti o važnosti dostizanja Ciljeva održivog razvoja.

Za potrebe uključivanja šireg spektra socio-ekonomskih partnera s ciljem zajedničkog usmjeravanja implementacije Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini, a posebno prema principu „Niko ne smije biti isključen“, Vijeće za implementaciju Ciljeva održivog razvoja po potrebi će organizirati javne forume i internetske platforme za diskusije, savjetovanje, razmjenu ideja i sl. Putem tih foruma i platformi, svi građani i sve interesne grupacije imat će mogućnost da predlažu aktivnosti i politike za brže ispunjenje pojedinih ciljeva, doprinesu praćenju njihovog ostvarivanja, te učestvuju u izradi dobrovoljnih i redovnih izvještaja prema Političkom forumu na visokom nivou UN-a, kao i drugih dokumenata u vezi s procesom realizacije Okvira za implementaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini. Odlukom o formiranju Vijeća za implementaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini detaljnije će biti propisani članovi, mandat, način funkcioniranja i finansiranja rada Vijeća te koordinacija s drugim nivoima vlasti.

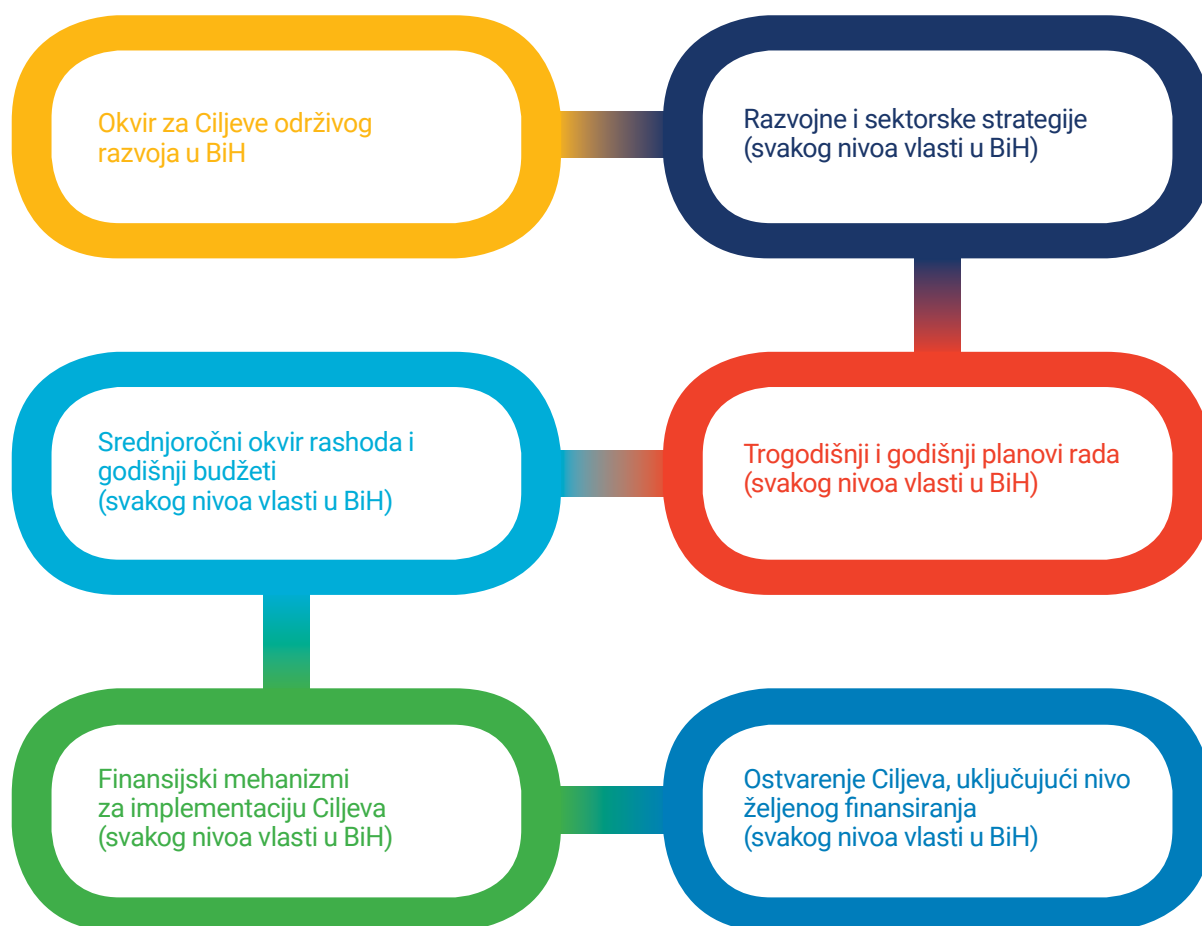

11.

FINANSIRANJE IMPLEMENTACIJE CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA

Okvir za Ciljeve održivog razvoja u Bosni i Hercegovini predstavlja općeprihvaćenu i zajedničku platformu djelovanja za sve nivoe vlasti, a njegova operacionalizacija se vrši kroz strateške dokumente svakog nivoa. S tim u vezi, svaki pojedinačni nivo vlasti će u sklopu svojih sistema planiranja i upravljanja razvojem izraditi razvojne strategije, putem kojih će programirati mjere i politike za ostvarivanje Agende 2030 i Ciljeva održivog razvoja, te osigurati sredstva za njihovu realizaciju.

Imajući u vidu kompleksnost administrativne organizacije u Bosni i Hercegovini, te sveukupno socio-ekonomsko stanje u zemlji, svaki nivo vlasti će uložiti dopunske napore u pravcu mobilizacije

Slika 19 — Osnovna finansijska arhitektura za podršku implementaciji Ciljeva održivog razvoja

(domaćih i vanjskih) izvora finansiranja. Prema podacima MMF-a, oko 40% (ili nešto više) BDP-a se distribuira putem javnih budžeta. Time javni budžeti, zajedno uz vanjske doznake s ukupno oko 78%, predstavljaju dominantne potencijalne izvore finansiranja Ciljeva održivog razvoja (prema podacima za period 2008-2017.). U prilog tome govori i činjenica da, i pored značajne prisutnosti međunarodnih donatorskih zajednica u Bosni i Hercegovini, zvanična razvojna pomoć (ODA) iznosi tek oko 6% potencijalnih izvora finansiranja Ciljeva održivog razvoja, dok manje od 9% se odnosi na inostrane kreditne izvore.

Stoga, uz jačanje bolje i efektivnije iskorištenosti postojećih (tradicionalnih) finansijskih izvora, Bosna i Hercegovina će raditi na unapređenju finansijske arhitekture za podršku implementaciji Ciljeva.

- § Okvir za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini je zajednička polazna osnova za sve nivoe vlasti u Bosni i Hercegovini;
- § Svaki nivo vlasti u Bosni i Hercegovini uključuje Ciljeve u svoje razvojne i sektorske strategije, kada se indikativno procjenjuju finansijske potrebe za implementaciju iz domaćih i vanjskih izvora;
- § Razvojne i sektorske strategije svakog nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini su operacionalizirane kroz (tro)godišnje radne planove, koji se pripremaju u skladu sa dokumentom okvirnog budžeta (DOB-om) i godišnjim budžetom.

Pored navedenog, podrška operativnoj implementaciji Ciljeva održivog razvoja provodit će se kroz jačanje postojećih te uspostavljanje novih, inovativnih finansijskih mehanizama i/ili instrumenata:

- Jačanje postojećih finansijskih mehanizama i/ili instrumenata koji su već operativni na različitim nivoima vlasti, a realiziraju se kroz različite oblike javnih grant shema, ciljane direktne grantove i subvencije, javna i privatna partnerstva (JPP), investicione, revolving ili druge fondove te specifične finansijske instrumente kao što su

npr. bosanskohercegovačke, entitetske i/ili općinske obveznice i slično;

- Uvođenje novih, inovativnih finansijskih mehanizama i/ili instrumenata koji su primjenjivi u kontekstu Bosne i Hercegovine, a koje će trebati odabrati i regulatorno i operativno prilagoditi za širu primjenu. Npr. investiranje na bazi očekivanog utjecaja (eng. Impact Investing); obveznice na bazi očekivanog društvenog ili razvojnog utjecaja (eng. Social or Development Impact Bonds); tzv. zelene obveznice u projekte koji imaju pozitivni okolišni ili klimatski utjecaj (eng. Green Bonds); prikupljanje učešća u finansiranju projekata putem interneta (eng. equity-based crowdfunding); finansijski mehanizmi za intervencije na bazi klimatskih predviđanja (eng. forecast-based financial mechanism); zamjena vanjskog duga za investicije relevantne za Ciljeve održivog razvoja (eng. Debt-for-nature Swaps) i slično.
- U sklopu praćenja ostvarenja Ciljeva održivog razvoja sveukupno kao i za svaki nivo vlasti u Bosni i Hercegovini vršit će se praćenje ostvarenog finansiranja Ciljeva održivog razvoja iz domaćih i vanjskih izvora na redovnoj osnovi te pripremati preporuke za moguća unapređenja za naredni planski period.

12.

PRAĆENJE I IZVJEŠTAVANJE O NAPRETKU U OSTVARIVANJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Vijeće za implementaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini je zaduženo za sveukupno praćenje i izvještavanje provođenja Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja, koordinaciju pripreme godišnjih izvještaja i dobrovoljnih izvještaja prema Ujedinjenim narodima. Izvještavanje o provedbi Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini se provodi putem:

- godišnjeg izvještaja o provedbi Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini i
- Dobrovoljnog izvještaja prema UN-u (2023. i 2027.).

Vijeće za implementaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini priprema navedene izvještaje na osnovi podataka koje dostavljaju institucije nadležne za poslove koordinacije implementacije Ciljeva održivog razvoja na svakom nivou, u skladu sa svojim zakonodavstvom i organizacijom uprave, te putem konsultacija koje organizira Vijeće, uključujući i elektronsku platformu. Svi građani i sve interesne grupacije imat će mogućnost da predlažu aktivnosti i politike za brže ispunjenje pojedinih ciljeva, doprinesu praćenju njihovog ostvarivanja, te učestvuju u izradi dobrovoljnih i redovnih izvještaja.

Godišnji izvještaj o provedbi Okvira za realizaciju Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini sadrži napredak prema utvrđenim razvojnim pravcima, akceleratorima i pokretačima, koji doprinose dostizanju definiranih podciljeva održivog razvoja. Istovremeno, godišnji izvještaj sadrži analizu dodatnih kvantitativnih indikatora, koji objašnjavaju kretanje u pogledu ostvarivanja ciljnih vrijednosti, pregled politika, koje doprinose ostvarivanju podciljeva na svim nivoima vlasti, a posebno u kontekstu dobrih praksi, te drugih aspekata koji su u većoj mjeri utjecali na ostvarivanje podciljeva.

Dobrovoljni izvještaj prema UN-u se dostavlja periodično Političkom forumu na visokom nivou UN-a. Pored omogućavanja pregleda napretka ka ostvarivanju Agende 2030, cilj Dobrovoljnog izvještaja je i razmjena iskustava i dobrih praksi među državama u ubrzanom dostizanju Ciljeva održivog razvoja. Priprema narednih dobrovoljnih izvještaja Bosne i Hercegovine je predviđena za 2023. i 2030. godinu.³³

Podršku praćenju i izvještavanju o realizaciji Ciljeva održivog razvoja u Bosni i Hercegovini pružat će i socio-ekonomski partneri putem konsultacija koje organizira Vijeće, uključujući i elektronsku platformu. Svi građani i sve interesne grupacije imat će mogućnost da predlažu aktivnosti i politike za brže ispunjenje pojedinih ciljeva, doprinesu praćenju njihovog ostvarivanja, te učestvuju u izradi dobrovoljnih i redovnih izvještaja.

33

Bosna i Hercegovina je svoj prvi Dobrovoljni izvještaj pripremila i predstavila 2019. godine.

DODATAK 1: PREGLED CILJEVA, PODCILJEVA I INDIKATORA

"SDG 1: OKONČATI SIROMAŠTVO SVUDA I U SVIM OBLICIMA"

1
NO
POVERTY

Podcilj 1.1:
Do 2030. svuda i za sve ljude iskorijeniti ekstremno siromaštvo

Zamjenski SDG indikator 1.1.1: Stopa siromaštva, međunarodna granica siromaštva

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	3,9	3,0	0,0

Zamjenski SDG indikator 1.2.1: Stopa siromaštva na nivou države/entiteta

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora BiH	16,9	15,0	8,5
Vrijednost indikatora BD BiH	17,6	13,2	8,8
Vrijednost indikatora FBiH	17,1	12,9	8,6
Vrijednost indikatora RS	16,4	12,3	8,2

Podcilj 1.4:
Do 2030. osigurati da svi muškarci i žene, posebno siromašni i ranjivi, imaju jednaka prava na ekonomske resurse, kao i pristup osnovnim uslugama, vlasništvu i upravljanju zemljištem i drugim oblicima svojine, nasljedstvu, prirodnim bogatstvima, pristup odgovarajućim novim tehnologijama i finansijskim uslugama, uključujući mikrofinansiranje

SDG indikator 1.4.1: Pristup osnovnim uslugama, u %

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vodosnabdijevanje (1.4.1.a)	88,6	93,0	96,0*
Sanitarne usluge (1.4.1.b)	23,1	75,0	89,0*

SDG 2: OKONČATI GLAD, POSTIĆI SIGURNOST SNABDIJEVANJA HRANOM, UNAPRIJEDITI KVALITET ISHRANE I PROMOVIRATI ODRŽIVU POLJOPRIVREDU

2 ZERO HUNGER

Podcilj 2.1:

Do 2030. okončati glad i osigurati svim ljudima, posebno siromašnim i ljudima u ugroženim situacijama, uključujući bebe, tokom cijele godine, pristup sigurnoj, nutricionistički vrijednoj hrani u dovoljnim količinama

Prilagođeni SDG indikator 2.1.2: Nesigurnost u snabdijevanju hranom kod odraslog stanovništva, u %

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	10,2	5,0	0,0

SDG indikator 2.2.1: Udio djece s umjerenim ili teškim zaostatkom u rastu

Godina	Početna (2012.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	10,2	5,0	0,0

Prilagođeni SDG indikator 2.3.2: Poljoprivredni prihodi po glavi stanovnika (USD)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6242	9000	12000

SDG 3: OSIGURATI ZDRAV ŽIVOT I DOBROBIT SVIH LJUDI, SVIH ŽIVOTNIH DOBI

3 GOOD HEALTH
AND WELL-BEING

Podcilj 3.2:

Do kraja 2030. okončati smrtne slučajeve koji se mogu spriječiti kod novorođenčadi i djece mlađe od 5 godina

SDG indikator 3.2.1: Stopa smrtnosti djece mlađe od 5 godina, na 1.000 živorođenih

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	5,8	5,1	2,5

SDG indikator 3.2.2: Stopa dojenačke smrtnosti, na 1.000 živorođenih (u dobi ispod jedne godine)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	5,0	4,5	3,8

Podcilj 3.4:

Do 2030. smanjiti za jednu trećinu broj prijevremenih smrtnih slučajeva od nezaraznih bolesti kroz prevenciju i liječenje i promovirati mentalno zdravlje i blagostanje

Prilagođeni SDG indikator 3.4.1: Stope smrtnosti od nezaraznih bolesti (na 1.000 stanovnika)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)*
Ukupno (3.4.1)	18,2	16,4	12,1
Žene (3.4.1.a)	13,2	11,1	8,8
Muškarci (3.4.1.b)	23,1	19,8	15,7

Podcilj 3.5:

Pojačati prevenciju zloupotrebe supstanci i liječenje posljedica takve zloupotrebe, što obuhvata i zloupotrebu opojnih droga i štetnu upotrebu alkohola

SDG indikator 3.5.2: Štetna upotreba alkohola, definirana prema nacionalnom kontekstu kao konzumacija alkohola po glavi stanovnika (u dobi od 15 godina i više) tokom kalendarske godine u litrima čistog alkohola

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6,43	5,30	4,00

Podcilj 3.6:

Do kraja 2030. na globalnom nivou prepoloviti broj smrtnih slučajeva i povreda do kojih dolazi u saobraćajnim nesrećama

SDG indikator 3.6.1: Stopa smrtnosti uslijed povreda u saobraćajnim nesrećama, po 100.000 stanovnika

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	15,7	11,5	6,4

Podcilj 3.7:

Do 2030. osigurati univerzalan pristup uslugama seksualne i reproduktivne zdravstvene zaštite, uključujući planiranje porodice, informiranje i obrazovanje te integriranje reproduktivnog zdravlja u nacionalne strategije i programe

SDG indikator 3.7.2: Stopa rađanja kod adolescenata (u dobi od 15 do 19 godina) na 1.000 žena iz te dobne grupe

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	11,0	8,7	4,9

Podcilj 3.8:

Postići univerzalni obuhvat zdravstvenom zaštitom, uključujući zaštitu od finansijskog rizika, dostupnost kvalitetnih osnovnih usluga iz oblasti zdravstvene zaštite i dostupnost sigurnih, djelotvornih, kvalitetnih i jeftinih osnovnih lijekova i vakcina za sve

SDG indikator 3.8.1: Obuhvat osnovnim zdravstvenim uslugama

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora, u %	61	69	75

SDG indikator 3.8.2: Udio domaćinstava s visokom potrošnjom na zdravstvo u odnosu na ukupnu potrošnju domaćinstva, u %

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Udio stanovništva s velikim izdacima domaćinstava za zdravstvo (većim od 10%) kao udio u ukupnim izdacima ili prihodima domaćinstava	8,18	6,50	4,00
Udio stanovništva s velikim izdacima domaćinstava za zdravstvo (većim od 25%) kao udio u ukupnim izdacima ili prihodima domaćinstava	1,39	0,50	0,00

Podcilj 3.a:

Pojačati primjenu Okvirne konvencije Svjetske zdravstvene organizacije o kontroli duhana u svim zemljama na odgovarajući način

SDG indikator 3.a.1: Rasprostranjenost trenutne upotrebe duhana (15 godina i stariji)

Godina	Početna (2011.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno (3.a.1.a)	39,3	31,0	25,0
Žene (3.a.1.b)	30,5	24,0	20,0
Muškarci (3.a.1.c)	48,4	39,0	31,0

Podcilj 3.c:

Značajno povećati finansiranje u oblasti zdravstva, kao i zapošljavanje medicinskog kadra, obuku, usavršavanje i zadržavanje zdravstvenih radnika

Prilagođeni SDG indikator 3.c.1: Gustina i distribucija zdravstvenih radnika na 10.000 stanovnika

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Stomatolozi	2,31	5,30	7,20
Medicinske sestre	63,00	69,10	75,50
Farmaceuti	1,24	2,10	5,90
Ljekari	20,00 (2013.)	22,50	24,80

SDG 4: OSIGURATI INKLUZIVNO I JEDNAKO KVALITETNO OBRAZOVANJE I PROMOVIRATI MOGUĆNOST CJELOŽIVOTNOG UČENJA ZA SVE

4 QUALITY
EDUCATION

Podcilj 4.1:

Do 2030. osigurati da sve djevojčice i dječaci završe besplatno, jednako i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje koje vodi ka relevantnim i djelotvornim ishodima učenja

Zamjenski SDG indikator 4.1.1.a: Prosječan broj godina školovanja

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Žene	8,5	10,2	12,1
Muškarci	10,9	11,7	12,4

Zamjenski SDG indikator 4.1.1.b: Udio djevojčica i dječaka u dobi od 15 godina koji dostižu PISA Nivo 2 ili viši u čitanju, matematici i nauci

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Čitanje: 46 Matematika: 42 Nauka: 43	Čitanje: min. 55 Matematika: min. 55 Nauka: min. 55	Čitanje: min. 70 Matematika: min. 70 Nauka: min. 70

Podcilj 4.2:

Do 2030. osigurati da sve djevojčice i dječaci imaju pristup kvalitetnom razvoju u ranom djetinjstvu, brizi i predškolskom obrazovanju kako bi se pripremili za osnovno obrazovanje

Prilagođeni SDG indikator 4.2.2: Upis u predškolsko obrazovanje (3-6 godina), u %

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	18	30	60

Podcilj 4.3:

Do kraja 2030. osigurati jednaku dostupnost jeftinog i kvalitetnog tehničkog, stručnog i tercijarnog obrazovanja, uključujući univerzitetsko, za sve žene i muškarce

SDG indikator 4.3.1: Stopa učešća mladih i odraslih u formalnom i neformalnom obrazovanju i obuci tokom prethodnih 12 mjeseci, po spolu

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	8,7	15,4	29,5
Žene	8,5	15,2	30,2
Muškarci	8,9	15,6	29,8

Podcilj 4.5:

Do kraja 2030. eliminirati rodnu nejednakost u obrazovanju i osigurati jednak pristup svim nivoima obrazovanja i stručnim obukama za ranjive grupe, uključujući osobe s invaliditetom, starije stanovništvo i djecu u ranjivim situacijama

Zamjenski SDG indikator 4.5.1: Indeks rodne nejednakosti (Gender Inequality Index)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,162	0,145	0,089

Podcilj 4.4:

Do 2030. značajno povećati broj mladih i odraslih koji posjeduju odgovarajuće vještine, uključujući tehničke, digitalne i stručne, za zapošljavanje, dostojanstveno zaposlenje i poduzetništvo

Zamjenski SDG indikator 4.4.1: Pojedinci koji koriste internet, u %

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	70	80	95

Podcilj 4.a:

Izgraditi i poboljšati obrazovne objekte koji su prilagođeni djeci, osobama s invaliditetom i rodnim razlikama, te omogućiti sigurna, nenasilna, inkluzivna i djelotvorna okruženja za učenje za sve

Prilagođeni SDG indikator 4.a.1: Opremljenost škola osnovnog i srednjeg obrazovanja računarima i pristupom internetu za učenike; broj učenika / po kompjuteru, prosjek

Godina	Početna (2018/2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Osnovno obrazovanje			
- Prosječan broj učenika na 1 kompjuter	14,42	8,00	4,00
- Prosječan broj učenika na 1 pristup internetu	22,29	12,00	6,50
Srednje obrazovanje			
- Prosječan broj učenika na 1 kompjuter	11,89	4,5	3,0
- Prosječan broj učenika na 1 pristup internetu	14,67	7,0	4,0

"SDG 5: POSTIĆI RODNU RAVNOPRAVNOST I OSNAŽIVATI SVE ŽENE I DJEVOJČICE"

5 GENDER
EQUALITY

Podcilj 5.1:

Okončati sve oblike diskriminacije žena i djevojčica

Zamjenski SDG indikator 5.1.1: Indeks rodno razvoja (Gender Development Index - GDI)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,924	0,934	0,975

"Podcilj 5.4:

Prepoznati i vrednovati neplaćeno staranje i rad u domaćinstvu kroz osiguravanje javnih usluga, infrastrukture i politike socijalne zaštite, te kroz promoviranje zajedničke odgovornosti u domaćinstvu i porodici, na način koji je prikladan u odgovarajućoj državi"

Prilagođeni SDG indikator 5.4.1.a: Udio ekonomski neaktivnih osoba u dobi od 20 do 64 godine koje su neaktivne zbog drugih porodičnih obaveza (osim brige o djeci i nesposobnim odraslim ili nemoćnim osobama)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	26,3	20,0	17,0
Muškarci	7,7	6,0	5,0
Žene	36,3	30,0	20,0

Prilagođeni SDG indikator 5.4.1.b: Udio ekonomski neaktivnih osoba u dobi od 20 do 64 godine koje su neaktivne zbog brige o djeci ili nemoćnih odraslih osoba

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	3,5	3,0	2,0
Muškarci	0,4	0,4	0,4
Žene	5,1	4,0	3,0

"Podcilj 5.5:

Osigurati da žene potpuno i djelotvorno učestvuju i imaju jednake mogućnosti učešća u rukovođenju na svim nivoima donošenja odluka u političkom, privrednom i javnom životu"

Prilagođeni SDG indikator 5.5.1: Udio mjesta koja zauzimaju žene u parlamentima (%)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
BiH	21,4	23,5	40,0
FBiH	27,0	29,0	40,0
RS	21,8	24,0	40,0
BD BiH	9,7	20,0	40,0

"SDG 6: OSIGURATI SANITARNE UVJETE I PRISTUP PITKOJ VODI ZA SVE"

"Podcilj 6.1:

Do kraja 2030. postići univerzalan i jednak pristup sigurnoj i jeftinoj pitkoj vodi za sve"

SDG indikator 6.1.1: Udio stanovništva koje koristi pitku vodu iz sistema kojima se sigurno upravlja

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	75	80	90

"Podcilj 6.3:

Do 2030. poboljšati kvalitet vode smanjujući zagađenje, eliminirajući odlaganje i minimizirajući ispuštanje opasnih hemikalija i materija, prepolovljujući udio netretiranih otpadnih voda i značajno povećavajući recikliranje i sigurnu ponovnu upotrebu na globalnom nivou"

SDG indikator 6.3.1: Stanovništvo priključeno na pročišćavanje urbanih otpadnih voda, u %

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	3,6	20	50

Zamjenski SDG indikator 6.3.2.a: Biohemijska potrošnja kisika u rijekama

Godina	Početna (2013.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,30	2,10	1,94

Zamjenski SDG indikator 6.3.2.b: Fosfati u rijekama

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,03	0,03	0,03

"Podcilj 6.5:

Do 2030. provesti integrirano upravljanje vodnim resursima na svim nivoima, uključujući prekograničnu saradnju, prema potrebi"

SDG indikator 6.5.1: Stepen implementacije integriranog upravljanja vodnim resursima na skali 0–100

Godina	Početna (2017.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	52,9	65,0	70,0

**"SDG 7:
OSIGURATI PRISTUP MATERIJALNO PRISTUPAČNOJ,
POUZDANOJ, ODRŽIVOJ I MODERNOJ ENERGIJI ZA SVE"**

7 AFFORDABLE AND
CLEAN ENERGY

"Podcilj 7.1:

Do 2030. osigurati univerzalni pristup finansijski pristupačnim, pouzdanim i modernim energetske uslugama"

SDG indikator 7.1.2: Udio stanovništva koji se primarno oslanja na čista goriva i tehnologiju

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	62	69	84

SDG indikator 7.2.1: Udio izvora obnovljive energije u ukupnoj krajnjoj potrošnji energije (%)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	35,7	41,0	45,0

"Podcilj 7.3:

Do 2030. udvostručiti globalnu stopu unapređenja energetske efikasnosti"

SDG indikator 7.3.1: Energetski intenzitet mjeren u pogledu primarne energije i BDP-a

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6,7	6,2	5,5

"SDG 8: PROMOVIRATI INKLUZIVAN I ODRŽIV EKONOMSKI RAST, ZAPOSLENOST I DOSTOJANSTVEN RAD ZA SVE"

8 DECENT WORK AND
ECONOMIC GROWTH

"Podcilj 8.1:

Kontinuiran ekonomski rast po glavi stanovnika"

Prilagođeni SDG indikator 8.1.1: Realna stopa rasta BDP-a

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	3,7	3,2	7,0

"Podcilj 8.2:

Postići više nivoe ekonomske produktivnosti kroz diversifikaciju, tehnološko unapređenje i inovaciju, između ostalog, fokusirajući se na radnointenzivne i visokoprofitabilne sektore"

Zamjenski SDG indikator 8.2.2: Procijenjeni BDP (2011. PPP \$), po spolu

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Žene	8.432	11.080	20.150
Muškarci	17.123	21.100	28.500

"Podcilj 8.3:

Promovirati razvojno orijentirane politike koje podržavaju proizvodne aktivnosti, stvaranje dostojanstvenih poslova, poduzetništvo, kreativnost i inovativnost; poticati formalno osnivanje i rast mikropoduzeća, odnosno malih i srednjih poduzeća, između ostalog, i kroz pristup finansijskim uslugama"

Prilagođeni SDG indikator 8.3.1: Udio neformalne zaposlenosti u nepoljoprivrednim djelatnostima, po spolu

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	17,1	15,0	12,0
Žene	12,6	11,0	9,0
Muškarci	19,8	17,0	14,0

Zamjenski SDG indikator 8.3.2.: Nova registrirana poduzeća na 1.000 stanovnika (dobna grupa 15-64 godine)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	1,09	2,00	2,50

"Podcilj 8.4:

Do kraja 2030. poboljšati efikasnost resursa u potrošnji i proizvodnji i uložiti napore da se razdvoji ekonomski rast od degradacije okoliša"

Prilagođeni SDG indikator 8.4.2.a: Domaća potrošnja sirovina (u kg po \$1 BDP-a)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,0	1,8	1,6

Prilagođeni SDG indikator 8.4.b: Produktivnost resursa („PPS po kilogramu“)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,8	1,8	1,6

"Podcilj 8.5:

Do 2030. postići punu i produktivnu zaposlenost i dostojanstven rad za sve žene i muškarce, uključujući mlade i osobe s invaliditetom, te istu plaću za rad jednake vrijednosti"

Zamjenski SDG indikator 8.5.2: Stopa zaposlenosti

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Žene	26,7	32,0	40,0
Muškarci	44,6	46,9	55,0
Mladi	23,4	24,6	30,2
Ukupno	35,5	37,3	45,9

"Podcilj 8.6:

Do 2030. značajno smanjiti udio mladih koji nisu zaposleni niti su uključeni u proces obrazovanja ili obuke"

SDG indikator 8.6.1: Udio mladih koji nisu uključeni u obrazovanje, zaposleni ili na edukacijama (%)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno (8.6.1)	21,0	18,0	10,0
Žene (8.6.1.a)	21,4	18,0	10,0
Muškarci (8.6.1.b)	20,7	18,0	10,0

"Podcilj 8.9:

Do 2030. osmisliti i provesti politike za promoviranje održivog turizma, koji stvara radna mjesta i promovira lokalnu kulturu i proizvode"

SDG indikator 8.9.1: Održivi turizam

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Omjer primitaka od turizma u odnosu na BDP, izražen u % (8.9.1.a)	9,3	10,0	10,0
Godišnja stopa rasta primitaka od turizma (8.9.1.b)	6,9	7,0	7,0

"SDG 9: IZGRADITI OTPORNU INFRASTRUKTURU, PROMOVIRATI INKLUZIVNU I ODRŽIVU INDUSTRIJALIZACIJU I POTICATI INOVACIJE"

"Podcilj 9.1:

Razviti kvalitetnu, pouzdanu, održivu i otpornu infrastrukturu, uključujući regionalnu međugraničnu infrastrukturu, kako bi se podržao ekonomski razvoj i ljudsko blagostanje, s fokusom na pristupačnom i jednakom pristupu za sve"

Zamjenski SDG indikator 9.1.1: Kvalitet infrastrukture (1-5)

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,6	3,0	3,5

"Podcilj 9.2:

Promovirati inkluzivnu i održivu industrijalizaciju i do 2030. značajno povećati udio industrije u stopi zaposlenosti i bruto domaćem proizvodu, u skladu s okolnostima u zemlji"

SDG indikator 9.2.1: Dodana vrijednost proizvodnje

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Kao udio BDP-a (9.2.1.a)	11,7	13	15
Po glavi stanovnika (9.2.1.b)	\$535	\$600	\$700

"Podcilj 9.3:

Povećati pristup malih industrijskih i ostalih poduzeća finansijskim uslugama, što obuhvata i povoljne kredite, i povećati njihovu integraciju u lance vrijednosti i u tržišta"

SDG indikator 9.3.1: Udio malih industrija u ukupnoj dodanoj vrijednosti u industriji (%)

Godina	Početna (2017.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	17,06	21,40	22,80

"Podcilj 9.4:

Do 2030. unaprijediti infrastrukturu i prilagoditi industrije kako bi postale održive, uz veću efikasnost u korištenju resursa i veći nivo usvajanja čistih i ekološki prihvatljivih tehnologija i industrijskih procesa"

SDG indikator 9.4.1: Emisije stakleničkih gasova po USD 1 BDP-a

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,59	0,53	0,47

"Podcilj 9.5:

Proširiti naučna istraživanja, unaprijediti tehnološke kapacitete industrijskih sektora u svim zemljama, posebno zemljama u razvoju, što podrazumijeva da se do 2030. potiču inovacije i značajno poveća broj radnika u oblasti istraživanja i razvoja na 1 milion ljudi kao i da se povećava javna i privatna potrošnja na istraživanje i razvoj"

SDG indikator 9.5.1: Rashodi za istraživanje i razvoj kao udio BDP-a

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0,20	0,53	2,00

SDG indikator 9.5.2: Istraživači (ekvivalent punog radnog vremena) na milion stanovnika

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	354	500	800

"Podcilj 9.b:

Podržati razvoj domaće tehnologije, istraživanje i inovacije u zemljama u razvoju, između ostalog, putem osiguranja povoljnog okruženja u pogledu politika za, između ostalog, industrijsku diversifikaciju i dodavanje vrijednosti dobrima"

SDG indikator 9.b.1: Udio industrije srednje i visoke tehnologije u ukupnoj dodanoj vrijednosti

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	18	21	25

"SDG 10: SMANJITI NEJEDNAKOST UNUTAR I IZMEĐU ZEMALJA"

"Podcilj 10.1:

Do 2030. progresivno postići i održati rast prihoda donjih 40% stanovništva po stopi višoj od prosjeka u zemlji"

Zamjenski SDG indikator 10.1.1.a: Gini koeficijent nejednakosti prihoda

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	31,2	30,0	29,0

Zamjenski SDG indikator 10.1.1.b: Posjedovanje računa u finansijskoj instituciji

Godina	Početna (2017.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	58,8	65,0	80,0
Žene	54,7	63,0	80,0
Muškarci	62,2	67,0	80,0

"Podcilj 10.4:

Usvojiti politike, posebno fiskalnu politiku i politike u oblasti plaća i socijalne zaštite, i progresivno postići veću ravnopravnost"

Zamjenski SDG indikator 10.4.1: Odnos minimalne neto plaće i prosječne plaće

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
FBiH	0,44	0,47	0,51
RS	0,50	0,51	0,54

"Podcilj 10.c:

Do 2030. smanjiti na manje od 3% troškove transakcija za doznake migranata i eliminirati troškove doznaka s troškovima koji su viši od 5%"

SDG indikator 10.c.1: Troškovi doznaka kao udio ukupno doznačenog iznosa

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	6,5	5,0	3,0

"SDG 11: UČINITI GRADOVE I NASELJA INKLUZIVNIM, SIGURNIM, OTPORNIM I ODRŽIVIM"

11 SUSTAINABLE CITIES
AND COMMUNITIES

"Podcilj 11.1:

Do kraja 2030. osigurati da svi imaju pristup adekvatnom, sigurnom i jeftinom smještaju i osnovnim uslugama, te unaprijediti uvjete u nekihigijenskim naseljima"

Zamjenski SDG indikator 11.1.1: Uvjeti stanovanja (%)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vlaga u zidovima/temeljima	15,2	10,0	8,0
Krov koji prokišnjava	7,2	5,0	3,0
Neadekvatno grijanje stambene jedinice	10,8	8,0	5,0
Truli prozori, okviri ili vrata	12,5	10,0	6,0

"Podcilj 11.4:

Pojačati napore na zaštiti i sigurnosti svjetske kulturne i prirodne baštine"

SDG indikator 11.4.1: Ukupni izdaci po stanovniku utrošeni na konzervaciju, zaštitu i očuvanje cjelokupne kulturne i prirodne baštine, prema izvorima finansiranja (javnim, privatnim), vrsti baštine (kulturnoj, prirodnoj) i nivou vlasti (nacionalna, regionalna i lokalna/općinska)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	46,38	48,00	55,00

"Podcilj 11.5:

Do kraja 2030. značajno smanjiti broj smrtnih slučajeva i broj ugroženih ljudi, te znatno smanjiti ekonomske gubitke do kojih dovode elementarne nepogode, između ostalih, i one povezane s vodom, usmjeravajući pažnju na zaštitu siromašnih i onih u ranjivim situacijama"

SDG indikator 11.5.1: Broj smrtnih slučajeva, nestalih osoba i osoba direktno pogođenih katastrofama na 100.000 stanovnika

Godina	Početna (2014.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Potrebno utvrditi	Smanjiti za 20%	Smanjiti za 50%

"Podcilj 11.6:

Do 2030. smanjiti negativan utjecaj gradova na okoliš, mjereno po glavi stanovnika, tako što će se posebna pažnja posvetiti kvalitetu zraka i upravljanju komunalnim i drugim otpadom"

Zamjenski SDG indikator 11.6.1.a: Udio netretiranog komunalnog otpada

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	25	17	10

Zamjenski SDG indikator 11.6.1.b: Udio recikliranog komunalnog otpada

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	0	15	30

SDG indikator 11.6.2: Zagađenje zraka, prosječna koncentracija PM2.5 ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora PM2,5	34,6	21,0	13,0

"Podcilj 11.b:

Do kraja 2030. znatno povećati broj gradova i naselja koji usvajaju i primjenjuju integrirane politike i planove u smislu inkluzije, efikasnosti resursa, ublažavanja klimatskih promjena i prilagođavanja klimatskim promjenama, otpornosti na elementarne nepogode, odnosno koji razvijaju i implementiraju, u skladu s postojećim Okvirom za smanjenje rizika od katastrofa iz Sendajja za period 2015-2030., sveobuhvatno upravljanje rizicima od elementarnih nepogoda na svim nivoima"

SDG indikator 11.b.2: Udio lokalnih samouprava s usvojenim inkluzivnim i integriranim strategijama razvoja koje obuhvataju pitanje upravljanja rizicima od katastrofa

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Nije dostupno	Povećati za 50%	100%

"SDG 12: OSIGURATI MODELE ODRŽIVE POTROŠNJE I PROIZVODNJE"

12 RESPONSIBLE
CONSUMPTION
AND PRODUCTION

"Podcilj 12.4:

Do kraja 2030. postići ekološki ispravno upravljanje hemikalijama i svim oblicima otpada tokom čitavog njihovog upotrebno ciklusa, u skladu s dogovorenim međunarodnim okvirima, i značajno smanjiti njihovo ispuštanje u zrak, vodu i zemljište kako bi se što više umanjili njihovi negativni utjecaji na zdravlje ljudi i okoliš"

Prilagođeni SDG indikator 12.4.2: Udio tretiranog opasnog otpada

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	Udio tret: 7	Udio tret: 15	Udio tret: 30

"Podcilj 12.5:

Do kraja 2030. značajno smanjiti generiranje otpada tako što će se sprečavati ili smanjivati njegovo generiranje, odnosno tako što će se otpad prerađivati i ponovo upotrebljavati"

SDG indikator: 12.5.1: Stopa recikliranja, u tonama recikliranog materijala

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	4.000 t ili 1% generiranog otpada	10%	35%

"Podcilj 12.6:

Poticati kompanije, posebno velike i međunarodne, da usvoje održive prakse i integriraju informacije o održivosti u svoj ciklus izvještavanja"

SDG indikator 12.6.1: Broj kompanija koje objavljuju izvještaje o održivosti

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2	30	150

"SDG 13: PODUZETI HITNE MJERE NA SUZBIJANJU KLIMATSKIH PROMJENA I NJIHOVIH POSLJEDICA"

13 CLIMATE
ACTION

"Podcilj 13.1:

Osnažiti adaptivni kapacitet i prilagodljivost na rizike povezane s klimatskim uvjetima i prirodnim katastrofama u svim zemljama"

SDG indikator 13.1.2: Procent jedinica lokalne samouprave koje imaju usvojene strategije smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa Sendai okvirom za smanjenje rizika od katastrofa 2015-2030. godina

Godina	Početna (2020.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	ND	50%	90%

**"SDG 15:
ZAŠTITITI, OČUVATI I PROMOVIRATI ODRŽIVO KORIŠTENJE
KOPNENIH EKOSISTEMA, ODRŽIVO UPRAVLJANJE ŠUMAMA,
SUZBIJATI DESERTIFIKACIJU TE ZAUSTAVITI I PREOKRENUTI
DEGRADACIJU ZEMLJIŠTA I ZAUSTAVITI GUBITAK BIOLOŠKE
RAZNOLIKOSTI"**

"Podcilj 15.1:

Do 2030. osigurati očuvanje, obnovu i održivo korištenje kopnenih slatkovodnih ekosistema i njihovih okruženja, posebno šuma, močvarnog zemljišta, planina i isušenog zemljišta, u skladu s obavezama prema međunarodnim sporazumima"

Zamjenski SDG indikator 15.1.2.a: Očuvanje biološke raznolikosti (%)

Godina	Početna (2015.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Čista voda (15.1.2.a)	67	90	100
Zemljište (15.1.2.b)	18	35	50

Zamjenski SDG indikator 15.1.2.b: Postotak zaštićenih područja (%)

Godina	Početna (2013.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	2,07	7,00	17,00

Zamjenski SDG indikator 15.1.2.c: Broj površina sumnjivih na postojanje mina

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	478	350	300

**"SDG 16:
PROMOVIRATI MIROLJUBIVA I INKLUZIVNA DRUŠTVA ZA
ODRŽIV RAZVOJ, OSIGURATI PRISTUP PRAVDI ZA SVE
I USPOSTAVITI EFIKASNE, ODGOVORNE I INKLUZIVNE
INSTITUCIJE NA SVIM NIVOIMA"**

"Podcilj 16.1:

Značajno smanjiti sve oblike nasilja i s njima povezane stope smrtnih slučajeva"

Prilagođeni SDG indikator 16.1.1: Ubistva s namjerom na 100.000 stanovnika

Godina	Početna (2016.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Ukupno	1,3	1,2	1,0
Muškarci	1,7	1,6	1,4
Žene	0,8	0,6	0,6

"Podcilj 16.6:

Razviti djelotvorne, odgovorne i transparentne institucije na svim nivoima"

Zamjenski indikator 16.6.1: Svjetski indikatori uprave

Godina	Početna (2019.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Glas i odgovornost	39,0	55,0	65,0
Politička stabilnost i odsustvo nasilja/terorizma	30,5	50,0	63,0
Djelotvornost vlade	28,9	50,0	58,0
Kvalitet regulative	47,0	55,0	70,0
Vladavina prava	22,0	48,0	53,0
Kontrola korupcije	30,3	48,0	55,0

SDG indikator 16.6.2: Udio stanovništva zadovoljnog posljednjim iskustvom s javnim uslugama

Godina	Početna (2013.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	38,1	50,0	70,0

Zamjenski indikator 16.6.3: Kreditni rejting (S&P)

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
Vrijednost indikatora	B	B+	BB

"SDG 17: OJAČATI INSTRUMENTE ZA PROVEDBU I REVITALIZACIJU GLOBALNOG PARTNERSTVA ZA ODRŽIVI RAZVOJ"

17 PARTNERSHIPS
FOR THE GOALS

"Podcilj 17.19:

Do 2030. godine nadograđivati postojeće inicijative kako bi se razvila mjerila napretka u održivom razvoju, komplementarno mjerenju bruto domaćeg proizvoda, te podržati jačanje statističkih kapaciteta"

Zamjenski SDG indikator 17.19.2: Jačanje statističkih sistema

Godina	Početna (2018.)	Srednja (2023.)	Ciljna (2030.)
a) Metodološka procjena statističkih kapaciteta (skala 0-100)	70,0	75,0	90,0
b) Procjena periodičnosti i blagovremenosti statističkih kapaciteta (skala 0-100)	66,7	70,0	80,0
c) Procjena izvornih podataka statističkih kapaciteta (skala 0-100)	70,0	75,0	90,0

Ova publikacija izrađena je u okviru projekta "Podrška pripreme za implementaciju Ciljeva održivog razvoja (SDGs) i angažiranje privatnog sektora", kojeg finansira Švedska, a implementira Razvojni program Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini (UNDP u BiH).

Sadržaj ove publikacije ni na koji način ne odražava stavove Vlade Švedske i Razvojnog programa Ujedinjenih nacija (UNDP).